

Undersøkelse blant arkeologer om forvaltningen av arkeologiske gjenstander (rapport).

September 2012

Atle Omland

Sammendrag: Denne rapporten presenterer resultater fra en undersøkelse, foretatt i februar 2009, vedrørende forvaltningen av arkeologiske gjenstander i Norge. Undersøkelsen er gjennomført blant personer bosatt i Norge som har en høyere grad i arkeologi. Totalt 338 personer deltok i undersøkelsen.

UiO : Institutt for arkeologi, konservering og historie
Det humanistiske fakultet

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	7
1.1 Bakgrunn.....	7
1.2 Hovedfunn i undersøkelsen.....	8
1.3 Utvalg.....	10
1.4 Metode	10
1.5 Anonymitet og konfidensialitet.....	11
1.6 Invitasjon.....	11
1.7 Representativitet.....	12
1.8 Målefeil	13
1.9 Analyse av materialet	15
1.10 Respondentenes vurdering av undersøkelsen	16
1.11 Rapportens struktur	17
2. OM RESPONDENTENE.....	19
2.1 Kjønn og alder	19
2.2 Utdanning.....	20
2.3 Faglig interessefelt	22
2.4 Arbeidssituasjonen i 2008	23
2.5 Hvem representerer svarene?.....	26
3. VERDIER OG FORVALTNINGSMODELLER.....	27
3.1 Momenter for å bestemme forvaltningen av arkeologiske gjenstander	28
3.1.1 Respondentene gir sterkest støtte til verdier knyttet til felles og faglige interesser	30
3.1.2 Uenighet om momenter knyttet til bredere offentlige interesser.....	30
3.1.3 I kommentarene modifiserer respondentene momentene om faglige interesser	31
3.1.4 Rangering av momentene etter variabler	30
3.2 Forvaltningsmodeller for arkeologiske gjenstander	35
3.2.1 Første prioritet: dagens situasjon	36
3.2.2 Annen prioritet: utvidelse av den nåværende regionale modell	38

3.2.3 Tredje prioritet: institusjoner i fylkene	39
3.2.4 Lav prioritet: nasjonalmuseum	39
3.2.5 Lavest prioritet: lokalsamfunnene	41
3.3 Tilbakeføringskrav	43
3.4 Konklusjon: konsensus, men hvor er kritikerne?	45
4. FORSKNINGSTILGANG	47
4.1 Respondentenes bruk av arkeologiske gjenstander	47
4.1.1 Hovedtenser: bruk av gjenstandene er viktig	48
4.1.2 Respondentenes kommentarer	50
4.2 Respondentenes vurdering av forskningstilgang	50
4.2.1 Store arkeologiske samlinger og forskningstilgang	52
4.2.2 Forskningstilgang for studenter og ferdig utdannede arkeologer	53
4.3 Barrierer for forskningstilgang	54
4.4 Konklusjoner	58
5. FORMIDLING OG UTLÅN	61
5.1 Etterlysning av sterkere formidling	61
5.2 Barrierer for formidlingstiltak	63
5.3 Formidlingstiltak	64
5.4 Formidling hovedsakelig for arkeologers skyld?	66
5.5 Konklusjoner	68
6. GJENSTANDER SOM BEHOLDES AV PRIVATPERSONER	69
6.1 Erfaringer med at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn	70
6.2 Årsaker til at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn	71
6.3 Prosedyrer når gjenstander ikke er levert inn	78
6.4 Prioritering av gjenstandstyper	81
6.4.1 Kategorier av gjenstander som prioriteres høyt	81
6.4.2 Kategorier av gjenstander som prioriteres lavt	83
6.4.3 Parametere som bestemmer prioriteringen	84
6.5 Tiltak for å stimulere innsamling	85
6.6 Respondentenes syn på arkeologers myndighet	87
6.7 Konsekvenser av ikke å kreve inn gjenstander	89

6.8 Respondentenes syn på lokalt eller grunneiers eierskap.....	91
6.9 Behov for regelverk for innsamling av gjenstander	95
6.10 Konklusjoner.....	99
7. KONKLUSJONER.....	101
8. BIBLIOGRAFI	103
9. VEDLEGG	106

Figurliste

Figur 1-1: Respondentlogg	12
Figur 2-1: Respondentenes alder (N 337)	19
Figur 2-2: Respondentenes utdanningsnivå (N 337)	20
Figur 2-3: Utdanningssted for master, hovedfag eller magistergrad (N 338)	21
Figur 2-4: Tiår avlagt master, hovedfag eller magistergrad (N 338)	21
Figur 2-5: Faglig interessefelt ved høyere grad (N 338) og i dag (N 337)	23
Figur 2-6: Viktigste deltids eller hovedbeskjeftigelse i 2008 (N 338)	24
Figur 2-7: Ansettelsesforhold for respondenter i arbeid som er helt eller noe relatert til arkeologi eller beslektede emner (N 296)	25
Figur 2-8: Arbeidssted (N 295)	25
Figur 2-9: Stillingstype (N 292)	26
Figur 3-1: Score som gis momenter som kan legges til grunn for å bestemme forvaltning av arkeologiske gjenstander	29
Figur 3-2: Prioritering av forvaltningsmodeller for arkeologiske gjenstander (N 335, 303 og 311)	36
Figur 3-3: Kompetanse og forvaltning	38
Figur 3-4: Lovverk og tilbakeføringskrav	43
Figur 3-5: Tilbakeføringskrav og etnisitet	44
Figur 4-1: Betydningen av å studere arkeologiske gjenstander (originaler og gjengivelser)	49
Figur 4-2: Vurdering av forskningstilgang	52
Figur 5-1: Behov for flere formidlingstiltak	62
Figur 5-2: Prioritering av formidlingstiltak (N 333, 324 og 313)	64
Figur 5-3: Utlån/deponering og mulighet for jobb	66
Figur 6-1: Erfaringer med at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn (N 330 + 8 respondenter som ikke svarte på spørsmålet)	70
Figur 6-2: Funn og konsekvenser for grunneier	72
Figur 6-3: Gjenstandene havner i et magasin	75
Figur 6-4: Sannsynlighet for å iverksette et tiltak når gjenstander oppbevares av private	80
Figur 6-5: Tiltak som kan stimulere innsamling	85
Figur 6-6: Arkeologers myndighet	88
Figur 6-7: Konsekvenser av ikke å kreve inn gjenstander	90
Figur 6-8: Synspunkter på lokalt eierskap	91
Figur 6-9: Retningslinjer for innsamling av gjenstander	95

1. Innledning

Denne rapporten presenterer resultatene fra en undersøkelse, foretatt i februar 2009, vedrørende forvaltningen av arkeologiske gjenstander i Norge. Undersøkelsen er gjennomført blant personer med en høyere grad i arkeologi, bosatt i Norge. Totalt 338 personer deltok. Som vedlegg til rapporten følger nettside med invitasjon til å delta i undersøkelsen (Vedlegg 1), spørreskjemaet (Vedlegg 2), og rådata (Vedlegg 3).

Formålet med rapporten er å formidle hovedresultater til respondentene og andre interesserte, slik som den arkeologiske kulturminneforvaltningen.

Undersøkelsen er del av et fireårig postdoktor prosjekt ved Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH), Universitetet i Oslo (UiO). Prosjektets varighet er september 2008 – september 2012. Prosjektet er finansiert av Det humanistiske fakultet, UiO.

1.1 Bakgrunn

Ett av prosjektets formål er å få kunnskap om hva slags verdier arkeologer i dag gir arkeologiske gjenstander, og hvordan de vurderer sentrale prinsipper som ligger til grunn for forvaltningen av dem. Med arkeologiske gjenstander menes her ting funnet i jorda som er eldre enn 1537 (kulturminnelovens § 12 og 13). Prosjektet omfatter ikke skipsfunn etter kulturminnelovens § 14, men flere respondenter kan ha hatt disse i tankene da de svarte på undersøkelsen.

Helt siden vedtaket av den første kulturminneloven i 1905 har arkeologiske funn vært statens eiendom. Ifølge dagens ansvarsforskrift skal slike gjenstander forvaltes av fem arkeologiske universitetsmuseer (i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø). Tidligere lovverk, som går tilbake til middelalderen, sikret også kongen økonomiske interesser i jordfunnet gods, slik som verdisaker av gull eller sølv. Gjennom vedtaket av kulturminneloven i 1905 var det imidlertid gjenstandenes vitenskapelige verdi som nå skulle sikres for forskningen (eks. Omland 2010: 97).

Sentralt for prosjektet har det vært å få kunnskap om hvordan ulike interessegrupper i befolkningen i dag forholder seg til disse mer enn hundre år gamle

prinsippene for gjenstandsforvaltningen. Dette er prinsipper slik som at gjenstandene skal eies av staten, det er i stor grad for forskningen de skal sikres, og museer i fem regioner er ansvarlige for gjenstandsforvaltningen.

Arkeologer er kanskje den viktigste interessegruppen i arkeologiske gjenstander. Derfor ble det tidlig i prosjektet, i februar 2009, utført en spørreundersøkelse blant personer bosatt i Norge som har en høyere grad i arkeologi. Det er resultatene fra denne undersøkelsen som presenteres i rapporten.

Sentralt i prosjektet har det også vært å kartlegge befolkningens interesser, og å sammenlikne disse med arkeologers syn. En ny undersøkelse, foretatt høsten 2009, ble derfor målrettet mot historielagsmedlemmer siden det ble antatt at disse hadde en interesse i arkeologiske gjenstander og kunne svare på spørsmålene. Historielagsmedlemmer i Agderfylkene ble valgt siden denne regionen ikke har et eget arkeologimuseum og det ansvarlige museet, Kulturhistorisk museum, er langt unna (ca. tre til seks timers kjøretur).

Høsten 2010 ble en ny undersøkelse foretatt blant personer med en tilknytning til Dønna kommune i Nordland. Dønna er valgt fordi øya sommeren 1993 fikk tilbakeført en sjelden gjenstand fra Bergen Museum: en fallos fra jernalderen. Tilbakeføringen førte til mye debatt. Jeg antok derfor at personer med en tilknytning til Dønna, i større grad enn befolkningen som helhet, ville ha noen generelle betraktninger omkring forvaltningen av arkeologiske gjenstander.

Det er ikke formålet med rapporten å komme med noen omfattende synteser eller råd omkring forvaltningen av arkeologiske gjenstander. Rapporten har derimot vært grunnlag for andre publikasjoner hvor et utvalg resultater behandles (Omland 2011, 2012, in print). Her sammenliknes også resultatene fra de tre undersøkelsene.

Rådata fra alle undersøkelsene er lagt ut på prosjektets nettsider (<http://folk.uio.no/atleom/aeaan.htm>). I tillegg er en mer populær bok basert på prosjektet under utarbeiding.

1.2 Hovedfunn i undersøkelsen

Hovedfunn i undersøkelsen blant arkeologer er kort oppsummert:

- Det å bruke gjenstandene for å få kunnskap om fortiden er det nærmeste man kommer et ”høyere mål” blant arkeologer for hva slags verdi arkeologiske gjenstander har. Betydningen av kunnskap er gjennomgående når respondentene svarer på de generelle spørsmålene i undersøkelsen. Likevel nevnes

kunnskapsverdi kun av et fåtall respondenter når de får spørsmål om konkrete forvaltningsmessige problemer, slik som utfordringer knyttet til innsamling av gjenstander som oppbevares av privatpersoner. I stedet vil de hovedsakelig vurdere gjenstandenes konserveringsbehov og de som er spesielle.

- Et klart flertall av respondentene (78 %) gir første prioritet til dagens forvaltningsmodell der fem universitetsmuseer har ansvaret. Alternativt foretrekker de en utvidelse av eksisterende regionale modell; slik som at det etableres arkeologiske museer i flere regioner, alternativt at fylkene får ansvar. Et eventuelt nasjonalmuseum har mindre støtte blant respondentene. Lokal forvaltning av gjenstandene har tilnærmet ingen støtte.
- Respondentene etterlyser større grad av aktivering av gjenstandene ved de arkeologiske universitetsmuseene (bedre forskningstilgang, flere utstillinger, større grad av utlån til eksterne utstillinger, etc.). På dette punktet gir flere respondentene universitetsmuseene en skarp kritikk for at de nærmest svikter sitt samfunnsansvar og ikke gjør gjenstandene godt nok tilgjengelig. Innvendinger mot respondentenes kritikk kan nok anføres. Likevel er det urovekkende at universitetsmuseenes omdømme på noen felt framstår som lavt blant flere av arkeologene som deltar i undersøkelsen; til og med blant noen av museenes egne yngre ansatte!
- Undersøkelsen dokumenterer at blant arkeologer er behovet stort for tilgang til arkeologiske gjenstander. Spesielt er tilgang viktig for respondentenes studier til høyere grad, men avtar etter fullført studier og for framtidig jobbutvikling. Bemerkelsesverdig nok anser respondentene også tilgang til gjengivelser (databaser, publikasjoner, etc.) som svakt viktigere enn til originalene. I formidlingstiltak til publikum framhever respondentene derimot originalene som viktigst.
- Som gruppe har respondentene en forholdsvis ”myk” tilnærming til problematikken om at privatpersoner beholder gjenstander, og de er pragmatiske om hva slags tiltak de vil sette i verk for å samle dem inn. Dette tyder på at respondentene forsøker å finne smidige løsninger for å håndtere problematikken. Samtidig er det urovekkende om dette fører til store forskjeller i praksis mellom fylkene og museumsdistriktene.
- Respondentene støtter i stor grad de sentrale prinsippene for forvaltningen av gjenstandene; slik som at vitenskapelige verdier er viktige, de skal eies av staten, og tas hånd om av et lite antall forvaltningsmuseer. I kommentarene modifierer

de derimot sine synspunkter, og her framholder de behovet for større grad av formidling, og det er dette som synes å vekke deres engasjement.

1.3 Utvalg

Undersøkelsen er foretatt blant personer bosatt eller yrkesaktive i Norge med en høyere grad i arkeologi (master, hovedfag eller magistergrad). Personer som sitter i arkeologistillinger uten å ha gjennomført høyere grad er dermed utelukket fra undersøkelsen. Undersøkelsen inkluderer arkeologer som nå ikke jobber med arkeologi. Undersøkelsen er mest relevant for arkeologer involvert i norsk arkeologi, men er også besvart av personer med andre fagbakgrunn.

Utvalget er rekruttert gjennom en e-post invitasjon. Personlige e-postadresser og e-postlister ble funnet på hjemmesider ved institusjoner hvor arkeologer gjerne er tilsatt (eks. universitetene, universitets- og sjøfartsmuseene, fylkeskommuner, Riksantikvaren, NIKU, MAARK – Interesseorganisasjon for midlertidig ansatte arkeologer, etc.). Mottagerne ble spurt om å videresende invitasjonen til andre arkeologer de kjente. I tillegg ble det sendt en melding med kort informasjon om undersøkelsen gjennom Facebook-gruppa ”Arkeologi i Norge”. Denne hadde da ca. 500 medlemmer, som inkluderer studenter, ferdig utdannede arkeologer, og andre interesserte i arkeologi. De som ønsket å besvare undersøkelsen kunne klikke seg videre til en egen nettside som inneholdt samme informasjon som e-postinvitasjonen.

1.4 Metode

Alle de tre undersøkelsene ble foretatt som Internettbaserte spørreundersøkelser. Til dette formål ble QuestBack benyttet gjennom UiO sin lisens (se <http://www.questback.no/>). Tjenesten gjør det enkelt å gjennomføre undersøkelser på Internett, generere rapporter med hovedtendenser, og å foreta enkle analyser gjennom sammenlikning og filtrering av svarene, etc. Spørreskjemaet følger som Vedlegg 1.

Spørreskjemaet til arkeologene er delt inn i tre hoveddeler:

1. Spørsmål om respondentene: kjønn, alder, utdanningsnivå i arkeologi, hvor og når de avla høyere grad, hovedinteressefelt i faget, arbeidssituasjon i 2008, og hvor viktig for dem tilgangen er til arkeologiske gjenstander.

2. Synspunkter på forvaltningen av arkeologiske gjenstander: vurdering av hvilke momenter (verdier) som bør ligge til grunn for å bestemme forvaltningen, stillingstagning

til flere påstander om forvaltningen, prioritering av forvaltningsmodeller og formidlingstiltak.

3. Gjenstander som beholdes av privatpersoner: respondentens egne erfaringer med at gjenstander ikke leveres inn, hva slags tiltak respondenten vil iverksette om privatpersoner beholder funn, hvilke gjenstander de vil prioritere for å samle inn, stillingstagning til et utvalg påstander omkring disse utfordringene.

Hovedsakelig er det benyttet varianter av lukkede spørsmål. Disse veksler mellom ettvalg blant flere svaralternativer; ettvalg hvor respondenten tar stilling til et moment eller påstand på en skala fra 1 til 5 (matrise); prioriteringer mellom oppgitte modeller eller tiltak. Respondentene kunne utdype sine svar i flere kommentarfelt.

1.5 Anonymitet og konfidensialitet

Gjennom QuestBack kan det utføres anonyme undersøkelser i så måte at respondentenes navn ikke blir kjent for den som utfører undersøkelsen. Innledningsvis oppga respondentene riktignok sin e-postadresse, men denne lagres kun av databehandlertjenesten QuestBack og forblir skjult for den som behandler undersøkelsen.

Prosjektet er meldt inn til, og foretatt i dialog med, Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Ifølge Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste var det ikke mulig å informere deltagerne om at undersøkelsen er anonym, selv om respondentenes e-postadresse ikke gjøres tilgjengelig for databehandleren. Grunnen er at flere personlige variabler fylles ut i undersøkelsen (slik som kjønn, alder, utdanningssted, fagfelt, arbeidssted). Dette kan gjøre det mulig for databehandleren å identifisere noen enkeltpersoner.

I stedet har utvalget blitt informert om at databehandleren har taushetsplikt og at alle svar vil bli behandlet konfidensielt. Noen opplysninger respondentene gir i kommentarfeltet er derfor fjernet både i denne rapporten og i rådatarapporten (Vedlegg 3). Når jeg gjengir kommentarene har jeg likevel valgt å ta med korte opplysninger om respondenten, slik som kjønn, alder og type arbeidssted, men også noen av disse personopplysningene er fjernet i visse tilfeller.

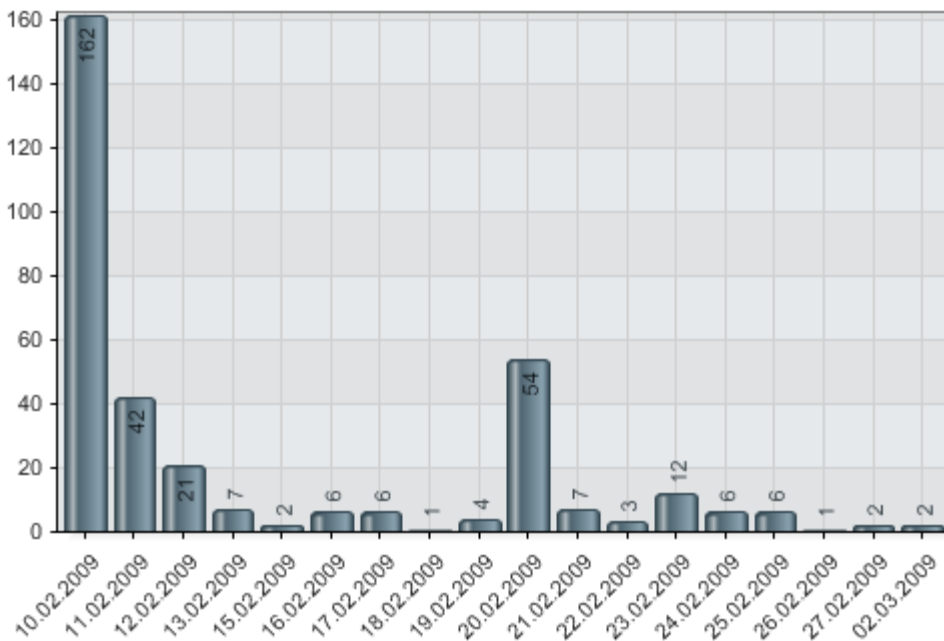
1.6 Invitasjon

Undersøkelsen ble utført i februar 2009, med svarfrist mandag 2. mars. De første invitasjonene ble sendt ut tirsdag 10. februar 2009, men også i påfølgende dager etter

hvert som flere e-postadresser ble funnet. Påminning til hele utvalget ble sendt ut fredag 20. februar 2009.

Figur 1.1. viser respondentloggen, dvs. når respondentene besvarte undersøkelsen. Figuren viser at e-post distribuering av Internett-spørreskjemaer er effektivt: store deler av respondentene besvarte undersøkelsen samme dag første e-post invitasjon ble sendt ut (162), eller da purre e-posten ble sendt (54).

For å motivere til å delta ble alle respondentene med i trekningen av tre Universal Presentkort pålydende kr. 500. Trekningen ble utført onsdag 11. mars 2009, og vinnerne kontaktet gjennom dialogfunksjonen i QuestBack. Samme dag ble det sendt ut kort informasjon til respondentene om at undersøkelsen var ferdig.

Figur 1-1: Respondentlogg

1.7 Representativitet

Totalt 338 personer deltok i undersøkelsen. I tillegg kommer 6 personer som begynte å svare, men som ble utelukket da de ikke hadde fullført en høyere grad i arkeologi.

De siste årene har det gått inflasjon i Internettbaserte spørreundersøkelser siden de både er enkle og rimelige å gjennomføre. Dette kan få flere konsekvenser. På den ene side: distribusjon av dem gjennom en e-post er uformell og havner fort i søpla grunnet en tretthet og motvilje mot å besvare slike undersøkelser. På den annen side: mottagerne har god kjennskap til denne type undersøkelser, samtidig som de er teknisk enkle å besvare. Undersøkelsen fikk et høyt antall respondenter, og det er grunn til å anta at inflasjon i

Internettbaserte undersøkelser ikke har ført til en tretthet blant arkeologer om å delta når tematikken engasjerer og angår dem.

Gjennom metoden som er valgt er det ikke mulig å beregne svarprosent. Likevel tør jeg anslå at minst 30 % av arkeologer i Norge, men trolig flere, har besvart undersøkelsen (for diskusjon omkring størrelsen på denne populasjonen, se Nilsen 2001: 92; Johansen 2005; Haaland 2011). Eksempelvis er undersøkelsen besvart av 64 % av dem som i perioden 2000-2008 tok en høyere grad i arkeologi ved Universitetet i Oslo (78 av 121).¹ Av dem som i perioden 1990-1999 tok en høyere grad i arkeologi ved Universitetet i Bergen deltok 37 % (20 av 54).² Mellom 1970 og 1979 skal ca. 30 ha avlagt magistergrader ved Universitetet i Oslo (ifølge Johansen 2005). Disse er i mindre grad representert, og 10 har svart (33 %).

På bakgrunn av dette vil jeg hevde at antallet arkeologer i Norge som har besvart undersøkelsen er høy, og svarene er trolig representative for arkeologer i Norge. Skjevheter forekommer likevel siden deltagelsen varierer mellom læresteder og for de ulike tiårene arkeologer er utdannet. De som ikke jobbet innen arkeologi i 2008 er også underrepresentert, siden utvalget i stor grad ble rekruttert gjennom å spore opp e-poster ved institusjoner der arkeologer er tilsatt. Pensjonerte arkeologer er også underrepresentert siden ingen av respondentene er 70 år eller eldre.

1.8 Målefeil

Selv om undersøkelsen kan anses som representativ må resultatene benyttes med varsomhet, og flere faktorer kan være til stede som gir målefeil. Begrepene reliabilitet og validitet vil her kort introduseres (se eks. Midtbø 2007: 25).

Med reliabilitet menes om svarene er konsistente. Eksempel på dette er om respondentene svarer konsekvent og ikke skifter mening fra en dag til en annen. En måte å vurdere reliabilitet på er å foreta flere undersøkelser. Dette er ikke gjort i denne undersøkelsen, og svarene gir derfor et tidsbilde av hva arkeologer mente i februar 2009, selv om flere kan ha endret synspunkter siden da.

Et større problem er om respondentene nærmest vilkårlig krysser av for de ulike svaralternativene, spesielt om undersøkelsen er om tema som ikke engasjerer dem eller de ikke har kunnskap om. Dette kan delvis etterprøves ved å undersøke om respondentene har svart konsistent gjennom undersøkelsen. I denne undersøkelsen gir respondentene

---

¹ Tall gitt av administrasjonen ved IAKH, UiO

² <http://www.uib.no/ahkr/utdanning/arkeologi/masterstudier-i-arkeologi#avlagtehovедfagogmastergrader> (lesedato 1. september 2012)

gjennomgående sterkest støtte til gjenstandenes kunnskapsverdi, også når de får ulike typer spørsmål om dette emnet, noe som tyder på at de svarer konsistent. Likevel forekommer det tilfeller der noen kan ha gitt like høy score til utsagn som står i motsetning til hverandre.

En annen utfordring er om undersøkelsen er valid, dvs., om den egentlig besvarer den problemstillingen som ønskes belyst. Dette er en vurderingssak. Eksempelvis kan det diskuteres om spørsmålenes utforming, svaralternativ, etc., er egnet til å belyse problemstillinger knyttet til arkeologiske gjenstanders verdi og forvaltning.

En målefeil er om respondentene tolker spørsmålene ulikt. I denne undersøkelsen var det en utfordring at flere spørsmål også skulle stilles ikke-arkeologer. Utfordringen var å formulere spørsmål som virket forståelige og meningsbærende både for arkeologer og ikke-arkeologer. Dette kan ha ført til at noen spørsmål av arkeologer oppfattes som enkle, og kanskje ”dumme”. Samtidig var noen av spørsmålene vanskelige også for arkeologer, og flere måtte ta stilling til problemstillinger de ikke tidligere har vurdert.

Kommentarer fra respondentene tyder på at noen spørsmål var tvetydige. Eksempelvis var noen respondenter usikre på hva som her mentes med arkeologiske gjenstander (inkluderte det skipsfunn eller faste kulturminner som bergkunst?), eller forvaltning (burde tematikken oppbevaring/utstilling vært nevnt som et eget felt innen forvaltningen?). Noen spørsmål ble også oppfattet som ledende, og at de signaliserte at forskeren ville noe spesielt med undersøkelsen. Noen respondenter kan også ha kjent seg presset til å velge noe de egentlig er uenige i, eller syntes de ikke hadde forutsetninger for å si noe om.

En annen utfordring er om respondentene oppfatter svaralternativene likt. Eksempelvis, noen av de viktigste spørsmålene er matriser. Det vil si at respondenten tar stilling til en påstand, vektlegger et moment, eller liknende, på en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig). En slik femdelt skala er ofte benyttet i spørreundersøkelser. Den er likevel problematisk siden respondentene kan tillegge ulike verdier for score 2, 3 og 4 siden disse ikke er nærmere angitt i spørreskjemaet. Dette gjelder spesielt svaralternativ 3. I denne undersøkelsen regnes 3 som et ”midt i mellom” svar, nærmest som et nøytralt svar hvor respondenten verken er enig eller uenig. Likevel er det mulig at noen informanter har tolket svaralternativ 3 som ”litt uenig”, andre dette som ”litt enig”, andre kan ha tenkt at det er greit å krysse av 3 på spørsmål de ikke har sterke formeningene om. Svaralternativ 3 brukes i denne rapporten som et nøytralt, eventuelt noe ”uengasjert”, svar som respondentene ikke har sterke synspunkter på.

Tekniske problemer med en Internettbasert spørreundersøkelse kan også gi målefeil. Noen respondenter hadde tekniske problemer med prioriteringss spørsmålene.

Dette tyder på at menyvalgene ikke fungerte på alle nettleserne, eller at respondentene ikke forstod hvordan de skulle velge en prioritering.

For øvrig påpekte en respondent at på hennes PC ble skriften til undersøkelsen svært liten, og derfor krevende å besvare. Dette kan ha medført at noen respondenter gav opp å besvare undersøkelsen, eller at de tok lite overveide valg når de slet med å lese teksten.

1.9 Analyse av materialet

Det kvantitative materialet ble analysert gjennom de verktøy som ligger i QuestBack. Her kan svarene på hvert spørsmål enkelt hentes ut og bearbeides videre, eksempelvis i MS Excel for å lage figurer. Det ble valgt ikke å utføre kompliserte statistiske analyser som også ville gjøre det vanskelig for den gjengse leser å vurdere grunnlaget for konklusjonene (cf. Hellevik 2002: 200). I stedet er det hovedsakelig utført enkle tabellanalyser som virker lett forståelige og etterprøvbare for leseren.

Analysen baserer seg hovedsakelig på svarene gitt fra alle respondentene. Kun i få tilfeller er det gjort sammenlikning mellom ulike grupper av respondenter (se derimot artiklene for dette).

Det kvalitative materialet, i form av kommentarer fra respondentene, er omfangsrikt. Jeg besluttet å benytte dette rike materialet i langt større grad enn først planlagt, blant annet for å verdsette at flere respondenter har gjort seg flid med å gi gode og utdypende svar. Noen steder i rapporten fungerer riktignok kommentarene kun som illustrasjoner til de kvantitative resultatene. Hele dette materialet har likevel blitt gjort til gjenstand for en kvalitativ analyse som stedvis også får hovedfokus.

Det kvalitative materialet ble bearbeidet ved å bruke dataprogrammet NVivo, som er utviklet for å ordne og kode kvalitativt materiale som tekster, nettsider, fotografier, videoopptak, lydfiler. Alle kommentarene ble importert til NVivo. Etter flere gjennomlesinger ble det utviklet en liste med 48 emneord som de så ble kodet med. Da var det enkelt å søke hva respondentene skriver om et gitt tema. Kvaliteten av denne analysen avhenger likevel av kvaliteten på kodingen.

Arbeidet med det kvalitative materialet var langt mer tidkrevende enn det kvantitative. Likevel var det først da jeg begynte å jobbe med det kvalitative materialet at noe egentlig budskap fra respondentene ble tydelig. Dette materialet ble derfor gitt større plass i rapporten enn først tiltenkt, blant annet fordi respondentene ofte tar opp tema og perspektiv jeg ikke berører i undersøkelsen. Flere kommentarer er derfor sitert – og slik

synliggjort – i rapporten, uten at jeg nødvendigvis utdyper dem videre. Kommentarene er gjengitt ordrett i denne rapporten, men åpenbare ortografiske feil er rettet opp uten at dette er angitt i teksten.

En førsteutgave av rapporten ble lagt ut på prosjektets nettside i september 2010. Denne var åpen for kommentarer, men ingen responder svarte! Jeg diskuterte likevel rapporten uformelt med noen andre arkeologer som hadde lest den. I september 2012 ble en lett omarbeidet andre versjon gjort tilgjengelig.

1.10 Respondentenes vurdering av undersøkelsen

Det høye antall kommentarer tyder på at undersøkelsen vekket et engasjement blant respondentene. Respondentene kommer også med generelle synspunkter på undersøkelsen der det vanker både ris og ros.

Av respondenter som nevner undersøkelsen i positivt påpekes det blant annet:

Kanskje kan dette bidra til en mer enhetlig kulturminneforvaltning. Håper det kommer noe ut av dette som kan påvirke beslutningshaverne... Lykke til. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Bra at det blir satt fokus på dette utover den daglige synsing og skittkasting :-). (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Virker som bra initiativ. Er lei av å møte negative holdninger overfor det vi driver med, spesielt når de er basert på uvitenhet. (Mann, 20-årene, regional forvaltning)

Spørsmålene var spennende. (Kvinne, 60-årene, i det private)

Blir spennende å lese analysen! (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Kjempespennende emne! Folk elsker arkeologiske gjenstander, og vil gjerne vite mye mer om dem, bare man ikke tar dem fra dem og putter dem i en magasinskuff. (Kvinne, 40-årene, kommune)

Noen respondenter synes spørsmålene virket ledende, eller at de kjente seg tvunget til å avgi svar de ikke var enige i:

Spørsmålene burde være mer gjennomtenkt slik at man kunne svare i tråd med sin overbevisning hele veien igjennom undersøkelsen. I mange tilfeller er spørsmål og svarmuligheter begrenset og ledende. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Jeg tror jeg ut fra spørsmålsstillingen/svaralternativene kan se hvor du vil med undersøkelsen... (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

(...) føler at noen av spørsmålene dine ikke er nøytrale. På en måte skinner dine meninger litt igjennom. (Kvinne, 20-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

Andre respondenter etterlyser mer om formidling:

(...) Hvor er visjonene for tilgjengeliggjøring, formidling? Hva med å stille spørsmål om hvordan en kan få rett fokus på arkeologien utenfor fagmiljøene? Hva med å informere bedre, hva med å svare med riktige opplysninger på alle dustete avisartikler som produseres i løpet av et helt år. De fleste står jo uimotsagt! (Mann, 40-årene, arbeidssted noe relatert til arkeologi, e.l.)

Litt mer om formidling... (Kvinne, statlig forvaltning)

Et par respondenter er usikre på om undersøkelsen er hensiktsmessig til å få god nok kunnskap om feltet, eksempelvis:

Dette er svært vanskelige spørsmål. Jeg er usikker på om denne typen undersøkelse kan gi et godt bilde på dette feltet. Håper du også benytter mer dyptgående kvalitative undersøkelser f.eks. intervjuer. (Kvinne, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Alt dette forutsetter at landsdelsmuseene fungerer [svarene gitt til spørsmål 31]. Det er jo ikke mulig å gi formening om i denne undersøkelsen. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Andre påpeker at problemstillingene virket for polariserte eller firkantet, eksempelvis:

Undersøkelsen bærer preg av en unødvendig sterk dikotomisering mellom lokalsamfunn – landsdelsmuseum, lov – ikke lov, arkeolog – lekmann. En svakhet er også at den i liten grad tar hensyn til verdien av digital formidling av gjenstandsmateriale. (Mann, 30-årene, ikke-arkeologirelatert arbeid)

Flere kritiske kommentarer diskuteres i rapporten for hvert enkelt av de aktuelle spørsmålene.

1.11 Rapportens struktur

Resultatene fra undersøkelsen presenteres i 5 kapitler:

- I kapittel 2 gjøres det rede for respondentene.

- I kapittel 3 diskuteres de verdier respondenter gir arkeologiske gjenstander og deres vurdering av forvaltningsmodeller
- I kapittel 4 diskuteres forskningstilgang
- I kapittel 5 diskuteres formidling til allmennheten
- I kapittel 6 diskuteres problemstillinger knyttet til gjenstander som oppbevares av privatpersoner

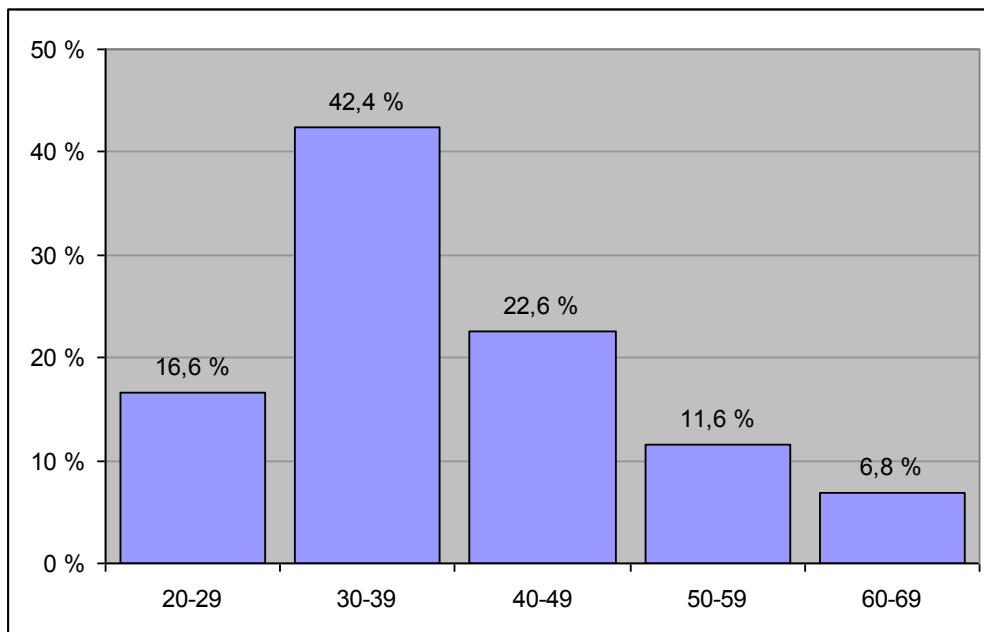
2. Om respondentene

Kort informasjon om de 338 respondentene som besvarte undersøkelsen presenteres i dette kapitlet.

2.1 Kjønn og alder

Respondentene består av flere kvinner (59,9 %) enn menn (40,1 %). Den største andel av respondentene er i aldersgruppen 30-39 (42,4 %), fulgt av dem i alderen 40-49 (22,6 %). Ingen over 70 besvarte undersøkelsen, og den eldste generasjonen arkeologer i Norge er derfor ikke representert (Figur 2-1).

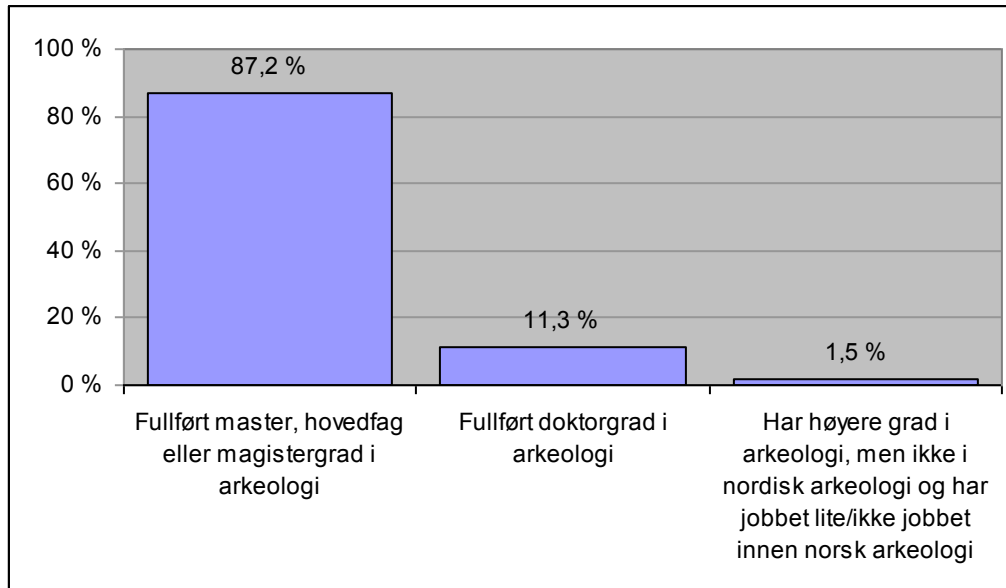
Det er nærliggende å anta at disse skjevhetene også forekommer i dagens populasjon av aktive arkeolog i Norge.

Figur 2-1: Respondentenes alder (N 337)

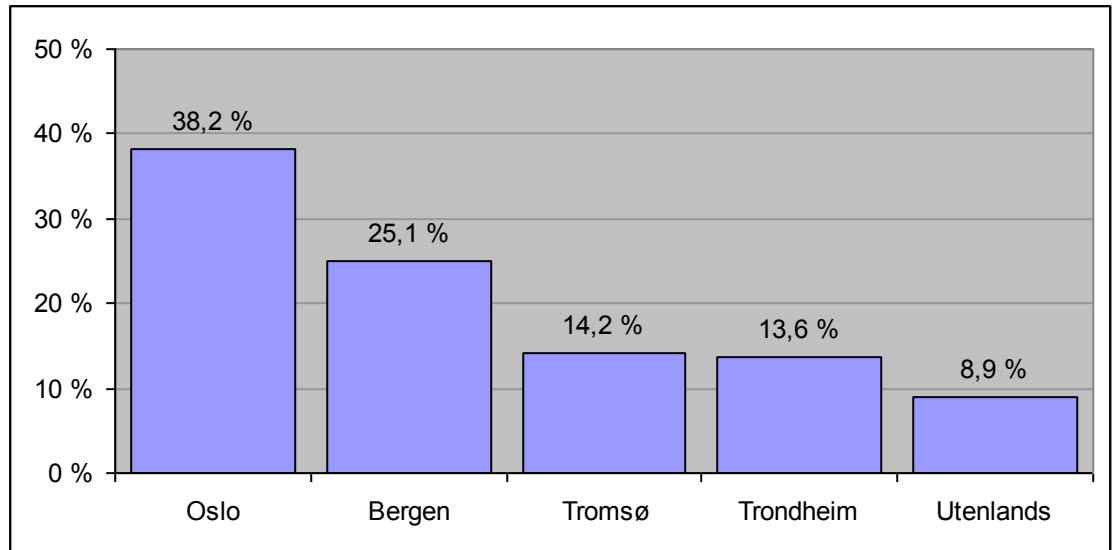
2.2 Utdanning

Alle respondentene har en høyere grad i arkeologi, som er en forutsetning for å kunne delta i undersøkelsen. I tillegg har hele 11,3 % av respondentene fullført en doktorgrad i arkeologi. Foruten dette svarer 1,5 % at de har en høyere grad i arkeologi, men ikke i nordisk arkeolog, og de har jobbet lite/ikke jobbet innen norsk arkeologi (Figur 2-2).

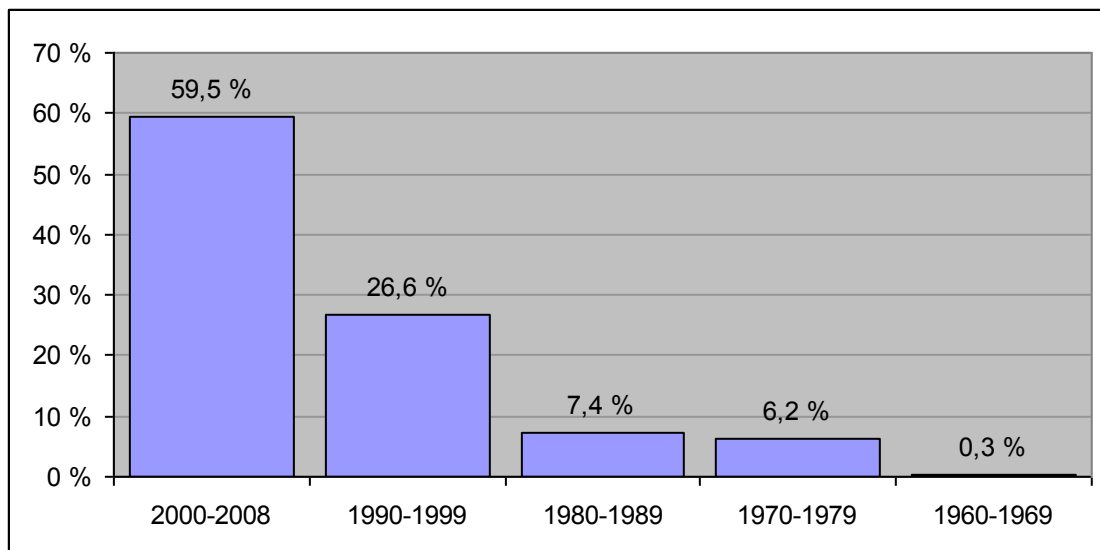
Figur 2-2: Respondentenes utdanningsnivå (N 337)

Flest respondenter tok sin master, hovedfag eller magistergrad i Oslo (38,2 %). Deretter følger Bergen (25,1 %), Tromsø (14,2 %) og Trondheim (13,6 %), mens 8,9 % tok sin grad utenlands (Figur 2-3).

Figur 2-3: Utdanningssted for master, hovedfag eller magistergrad (N 338)

Hele 59,5 % av respondentene avla sin høyere grad i arkeologi mellom 2000 og februar 2009 (tidspunktet for da undersøkelsen ble sendt ut, (Figur 2-4). Dette viser at undersøkelsen har klart å fange opp de yngre nyutdannede arkeologene. Samtidig gjenspeiler dette utdanningsboomen innen arkeologi fra 1990-tallet. Ingen av respondentene avla sin grad før 1960, og kun 1 respondent (0,3 %) avla den på 1960-tallet.

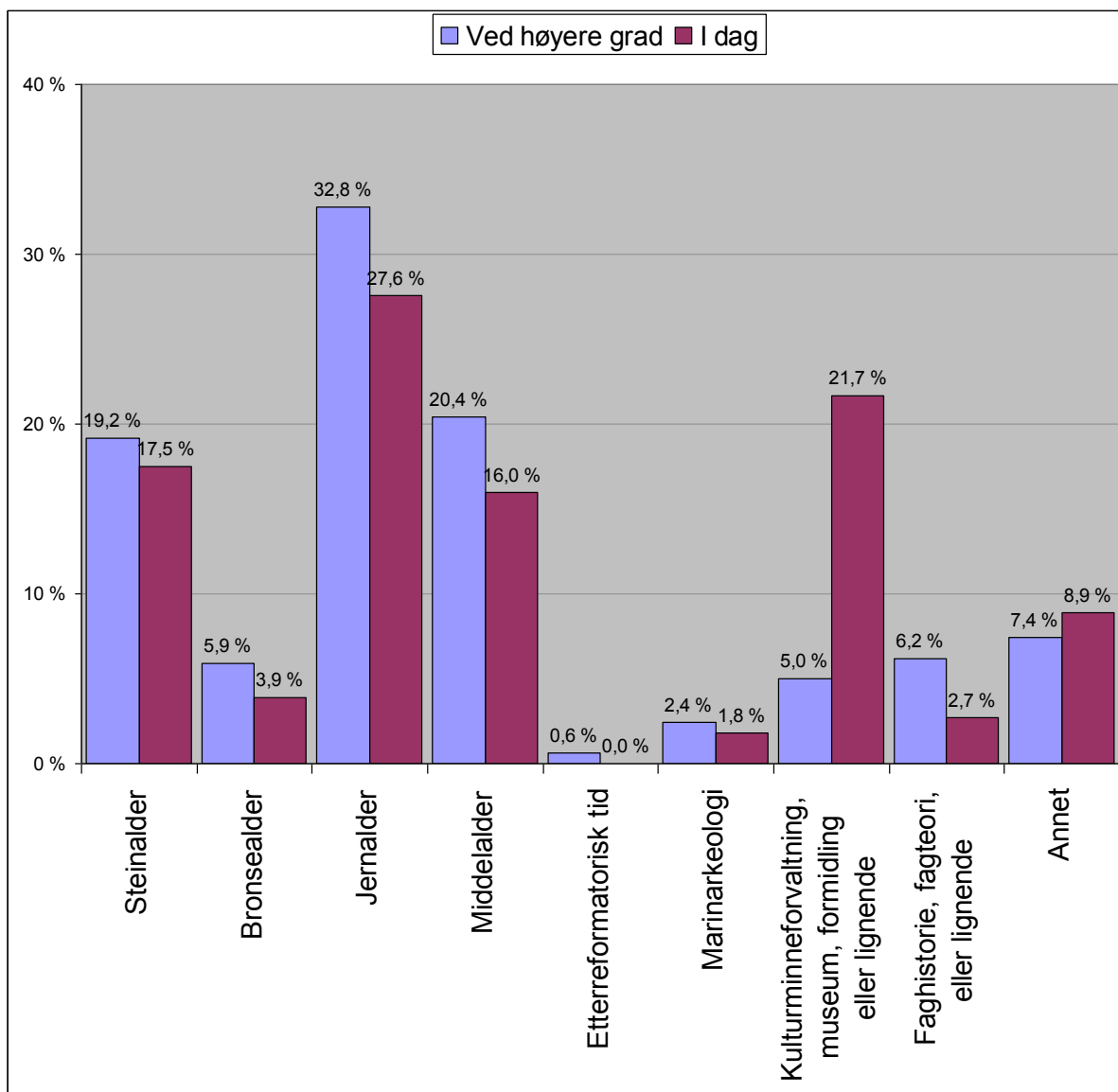
Figur 2-4: Tiår avlagt master, hovedfag eller magistergrad (N 338)

2.3 Faglig interessefelt

Respondentene har en stor variasjon i faglig hovedinteressefelt (Figur 2-5). For høyere grad oppgir flest jernalder som sitt hovedinteressefelt (32,8 %), etterfulgt av middelalder (20,4 %), og steinalder (19,2 %).

Etter avlagt høyere grad er den generelle tendensen at respondentene har en svakt mindre interesse for å jobbe med en forhistorisk periode, selv om det store flertallet opprettholder sine periodespesifikke interesser. Jernalder er fortsatt det største interessefeltet (27,6 %), men interessen for denne og andre perioder har nå gått svakt ned. I stedet har interessen økt for fagområdet kulturminneforvaltning, museum, formidling eller lignende (fra 5,0 % til 21,7 %). Denne endringen reflekterer trolig respondentenes yrkessituasjon, siden arkeologer jobber hovedsakelig innen kulturminneforvaltningen og museer.

Respondentene kunne krysse av for kun ett fagområde. Flere respondenter ønsket å oppgi flere valg.

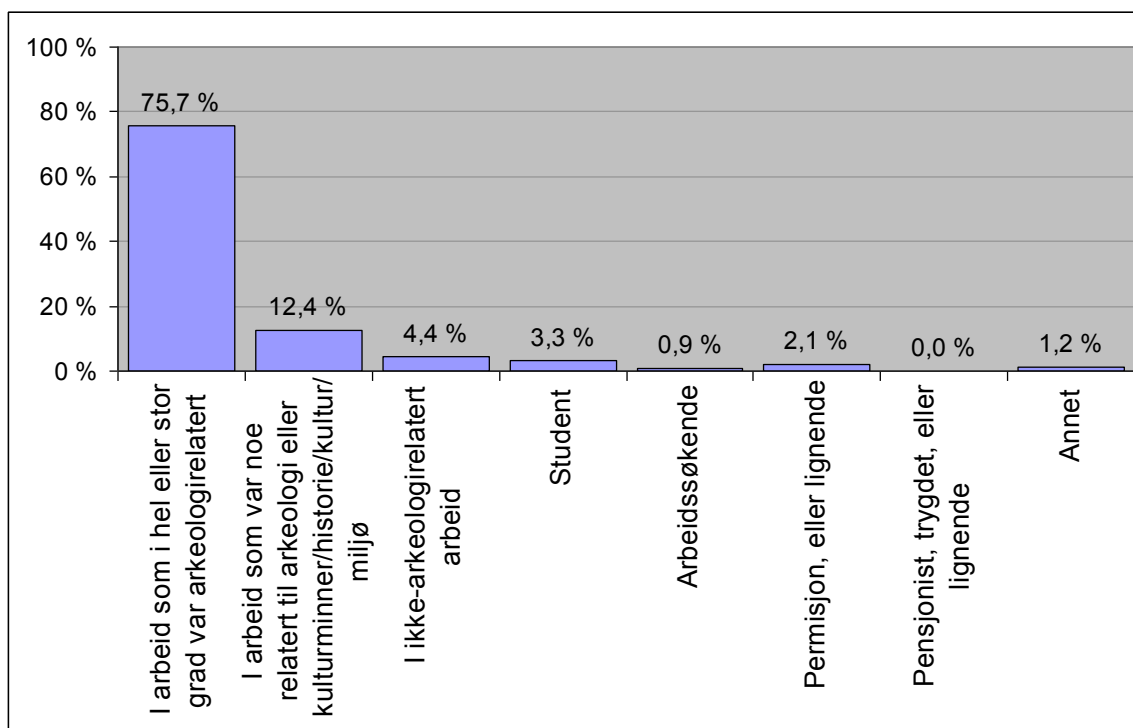
Figur 2-5: Faglig interessefelt ved høyere grad (N 338) og i dag (N 337)

2.4 Arbeidssituasjonen i 2008

Respondentene fikk flere spørsmål om deres arbeidssituasjon i 2008.

Hele 88,1 % av respondentene oppgir at deres viktigste deltids eller hovedbeskjeftigelse i 2008 i hel eller i stor grad arkeologirelatert (75,7 %), eller arbeid som var noe relatert til arkeologi eller kulturminner, historie, kultur, miljø (12,4 %, Figur 2-6). Kun 4,4 % av respondentene var i ikke-arkeologirelatert arbeid, mens de resterende var studenter, arbeidssøkende, i permisjon eller lignende, eller annet. Det høye antallet respondenter i arkeologirelaterte stillinger gjenspeiler ikke nødvendigvis at 88 % av

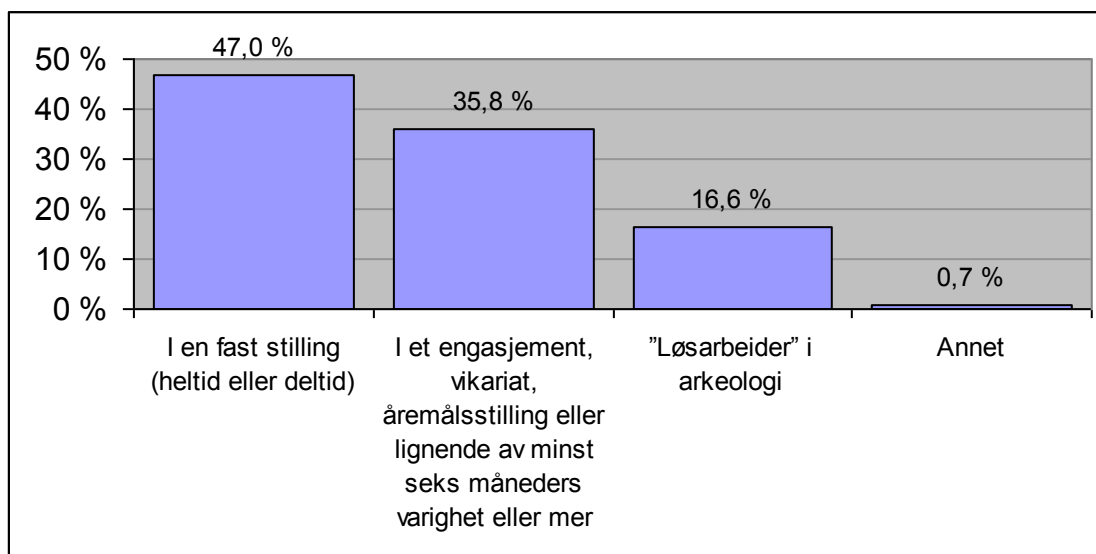
arkeologer i Norge har en relevant jobb, men at det var disse som ble sporet opp for å delta i undersøkelsen.

Figur 2-6: Viktigste deltids eller hovedbeskjeftigelse i 2008 (N 338)

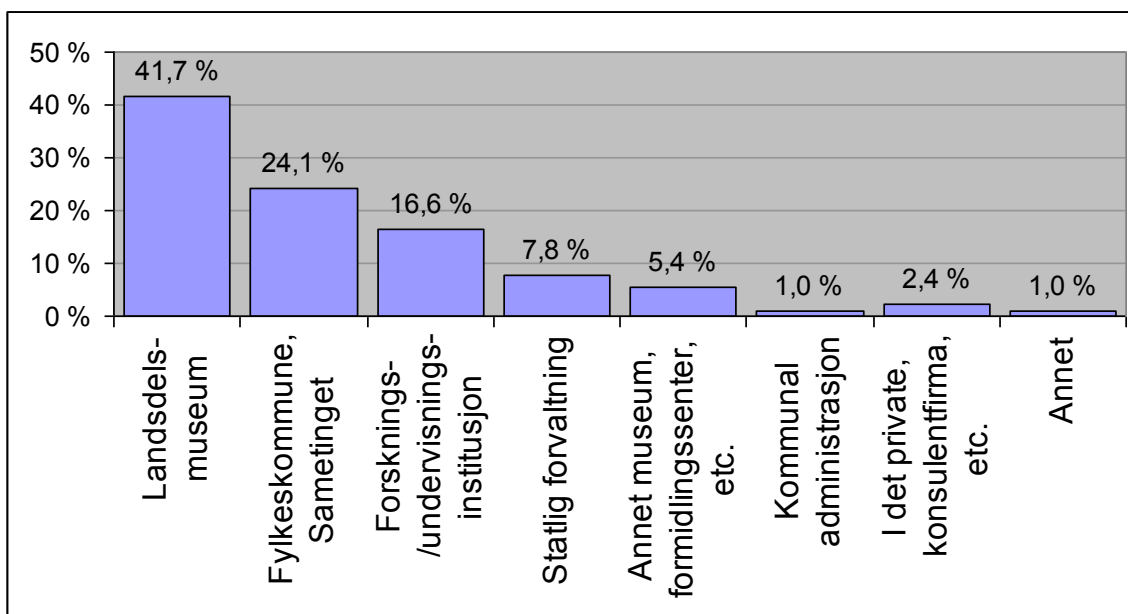
Flere spørsmål om arbeid ble gitt til de respondentene som oppga at deres jobb i 2008 var relatert til arkeologi eller kulturminner, historie, kultur, miljø (88,1 %). Av disse oppga 47 % at de hadde en fast stilling (heltid eller deltid). Dette kan umiddelbart virke høyt, men det bør heller gi grunn til bekymring om det stemmer at over halvparten av arkeologer i Norge, som er i faglig relevant arbeid, ikke er i faste stillinger.

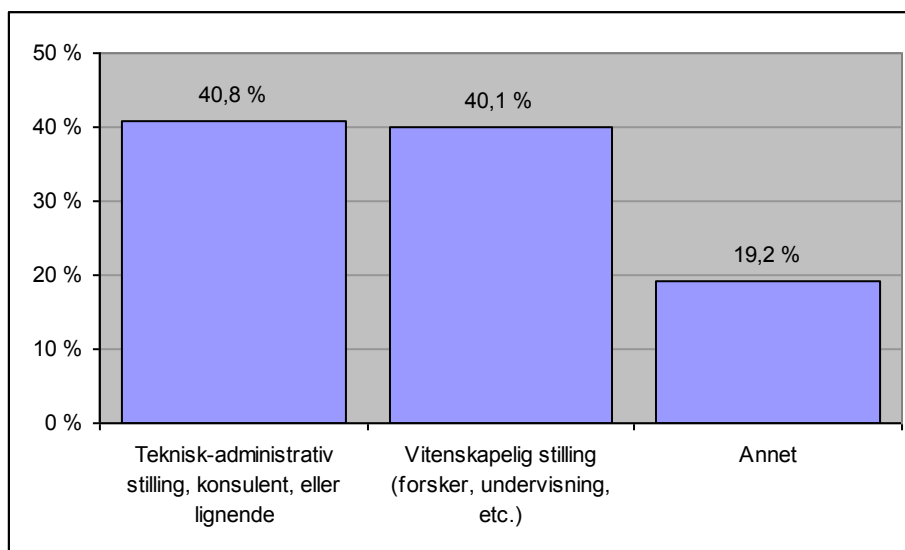
Figur 2-7: Ansettelsesforhold for respondenter i arbeid som er helt eller noe relatert til arkeologi eller beslektede emner (N 296)

Institusjoner som disse 88,1 % av respondentene arbeider ved er hovedsakelig forvaltningsmuseer (universitetsmuseum eller sjøfartsmuseum, 41,7 %, Figur 2-8). Dette er etterfulgt av regional forvaltning (fylkeskommuner eller Sametinget (24,1 %), og forsknings-/undervisningsinstitusjon (universitet, høyskole, forskningsinstitutt eller lignende, 16,6 %).

Figur 2-8: Arbeidssted (N 295)

Forøvrig oppgir 40,8 % av disse 88,1 % av respondentene at de sitter i en teknisk-administrativ stilling, er konsulent eller liknende (Figur 2-9). Forholdsvis høyt må det sies å være når nesten like mange (40,1 %, eller 117 personer) oppgir at de har en vitenskapelig stilling (forskning, undervisning, etc.). 19,2 % oppgir at de har en annen type stilling.

Figur 2-9: Stillingstype (N 292)

2.5 Hvem representerer svarene?

Leseren av rapporten bør være bevisst på at resultatene er basert i på svar fra en overvekt av kvinner, arkeologer i aldersgruppen 30-39, høyere grad avlagt fra Oslo, høyere grad avlagt i perioden 2000-2008. Den anses likevel som representativ siden disse skjevhetene trolig forekommer i populasjonen av arkeologer i Norge. Dessuten jobber hele 88,1 % av respondentene helt eller noe relatert til arkeologi eller tilgrensende områder. Arkeologer som i dag ikke jobber innen faget er trolig sterkt underrepresentert siden disse var vanskeligere å spore opp.

Undersøkelsen er likevel høyst aktuell siden den yngste generasjonen av arkeologer er best representert, og det er disse som i de kommende årene vil jobbe i og ha innflytelse på kulturminneforvaltningen.

3. Verdier og forvaltningsmodeller

Gjenstandene har bare arkeologisk verdi såfremt de settes inn i en kontekst, enten hendelse eller datering. Hvis de oppbevares lokalt uten at man vet hva de er eller når de er fra er det bare kunstobjekter. (Kvinne, 30-årene, arkeologirelatert stilling i det private/konsulentfirma, e.l.)

I kommentaren over utdyper en kvinnelig respondent i 30-årene hva som for mange er arkeologiske gjenstanders hovedverdi: de skal gi kunnskap om fortiden. Dette er i samsvar med de svarene hun ellers gir i undersøkelsen. Gjenstandenes kunnskapsverdi, at arkeologer får best mulig tilgang til dem, at arkeologer og konservatorer har ansvaret for dem, dette er for henne de viktigste momentene som bør legges til grunn for å bestemme forvaltningen. Tilgangen til arkeologiske gjenstander var også svært viktig for hennes studier, og hun vurderer at tilgangen vil forbli viktig for hennes framtidige karriere.

Undersøkelsen viser at respondentene rangerer høyest gjenstandenes verdier knyttet til kunnskap, forskning og bevaring. Det store flertallet (78 %) foretrekker også dagens forvaltningsmodell med fem forvaltningsmuseer som har ansvaret for arkeologiske gjenstander. Disse funnene tyder på at respondentene er sterkt sosialisert inn i, og ønsker å reproducere, de gjeldende forvaltningsprinsipper.

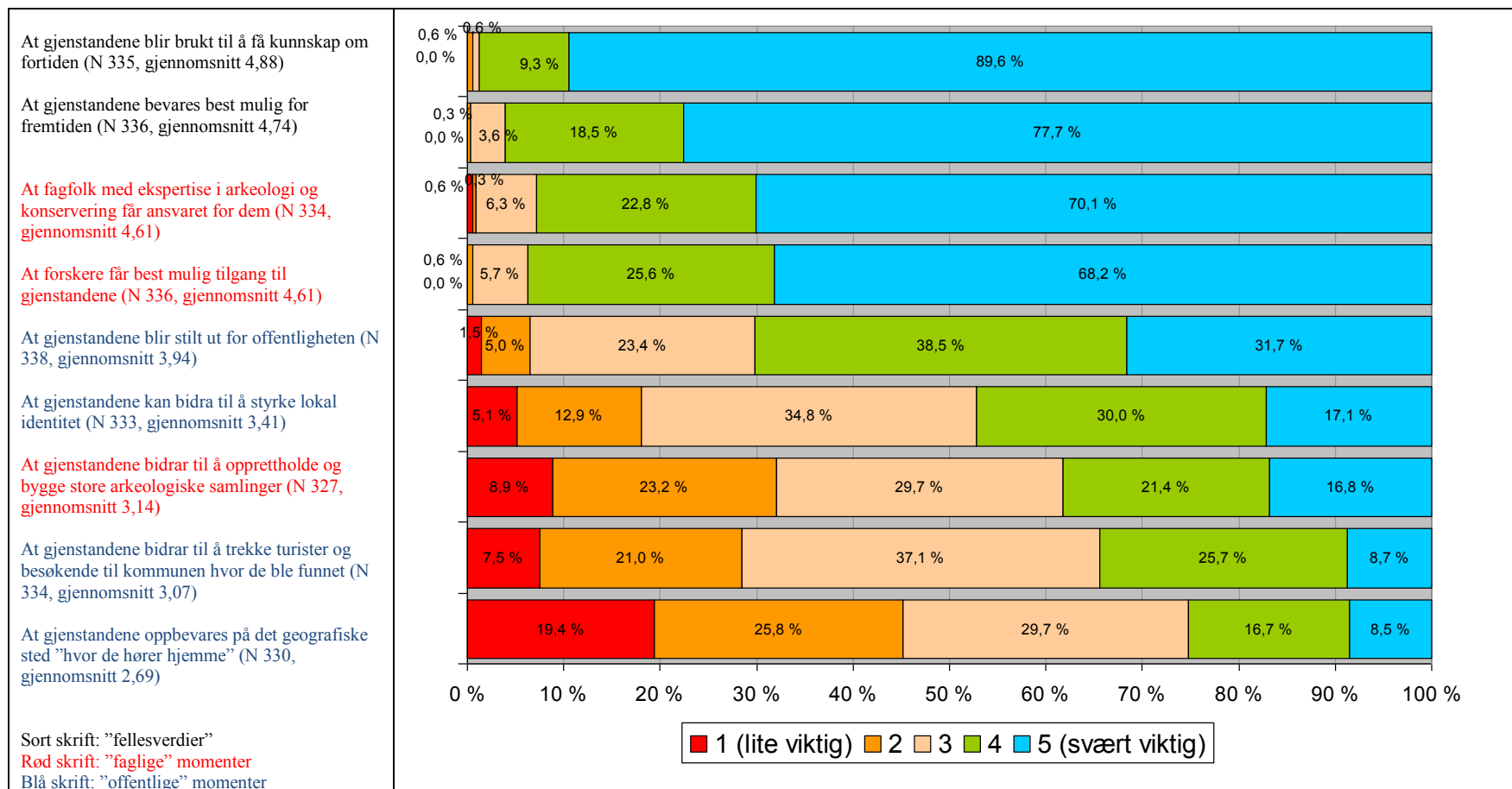
Likevel kritiserer de mest engasjerte respondenter de arkeologiske forvaltningsmuseene: de ønsker mer omfattende tiltak knyttet til forskningstilgang, formidling og digitalisering (diskuteres i kapittel 4 og 5). Undersøkelsen tyder også på at etter hvert som antallet arkeologer øker, og disse må skaffe seg jobber ved ulike typer institusjoner, vil det bli en større spredning i syn på hva slags verdier som bør være premissgivende for å forvalte dem, men også hva slags institusjoner som bør ha ansvar.

3.1 Momenter for å bestemme forvaltningen av arkeologiske gjenstander

Respondentene ble forelagt ni momenter som kan trekkes inn i avgjørelser vedrørende forvaltningen av arkeologiske gjenstander. Disse ni momentene representerer også ulike verdier som kan gis gjenstandene. Respondentene ble informert om at med å forvalte menes i denne undersøkelsen ansvaret for å ta vare på, lagre og gjøre gjenstandene tilgjengelige for arkeologer og allmennheten. Noen respondenter påpeker imidlertid at de ønsker å skille mellom å formidle/lage utstillinger, og å ta vare på/lagre gjenstandene, fordi de ønsket å gi ulike svar på disse forvaltningsoppgavene.

I Figur 3-1 er momentene ordnet etter den gjennomsnittsverdien respondentene gir dem. I figuren skilles det mellom de momenter som i stor grad underbygger arkeologisk faglige interesser (eksperter er ansvarlige for gjenstandene, forskningstilgang, behovet for store arkeologiske samlinger); og de som fremmer bredere offentlige interesser (utstillinger, lokal identitet, trekke turister lokalt, lokal oppbevaring). Som en felles interesse, både for allmennheten og arkeologer, regnes imidlertid momentene knyttet til gjenstandenes kunnskapsverdi og deres bevaring. En slik kategorisering kan diskuteres, men er nyttig for å problematisere hva slags hovedinteresser som ligger til grunn for premissene i forvaltningen.

Hovedfunnet er at respondentene gir høyest score til de momenter som her er kategorisert som å ivareta felles og arkeologiske interesser. En større spredning i syn gjør seg gjeldende for de momentene som fremmer ulike offentlige interesser. Noen respondenter ønsker likevel å tillegge alle momentene stor vekt.

Figur 3-1: Score som gis momenter som kan legges til grunn for å bestemme forvaltning av arkeologiske gjenstander

3.1.1 Respondentene gir sterkest støtte til verdier knyttet til felles og faglige interesser

Respondentene gir høyest score til fire av fem oppgitte momenter som underbygger felles eller faglige interesser.

Spesielt markant er det at hele 89,6 % av respondentene mener det er svært viktig at gjenstandene brukes til å få kunnskap om fortiden. Arkeologiske gjenstanders kunnskapspotensial må dermed kunne sies å være den uovertrufne verdi arkeologer legger til grunn. Vektlegging av de andre momentene må trolig ses i sammenheng med dette. Av de andre hensyn som et flertall av arkeologer mener er svært viktig (score 5) er at gjenstandene bevares best mulig for fremtiden (77,7 %), at fagfolk med ekspertise i arkeologi og konservering får ansvaret for dem (70,1 %), og at forskere får best mulig tilgang til gjenstandene (68,2 %).

Momentet om at gjenstandene skal bidra til å opprettholde og bygge store arkeologiske samlinger kommer derimot på en syvende plass, etter to bredere offentlige momenter. Dette bidrar til å modifisere inntrykket om at respondentene hovedsakelig støtter de momentene som støtter den arkeologiske praksis. Dette momentet er også det med størst spredning i svarene til respondentene, noe som viser at det er stor uenighet blant respondentene om i hvilken grad store arkeologiske samlinger er en verdi i seg selv.

3.1.2 Uenighet om momenter knyttet til bredere offentlige interesser

Som gruppe gir respondentene lavere score til de momentene som fokuserer på de offentlige interessene. Trolig har flere respondenter prøvd å rangere momentene, selv om de ikke ble bedt om det, og med den følge at offentlige interesser nå får lavere score.

Momentet om at gjenstandene blir stilt ut for offentligheten kommer på en femteplass. Riktignok regner hele 31,7 % av respondentene momentet som svært viktig, men for dette momentet, og de påfølgende (lokal identitet, trekke turister, og til sist geografisk sted), er det større spredningen i score enn hva som er tilfellet for de foregående momentene.

Momentet om at gjenstandene skal oppbevares på det geografiske sted ”hvor de hører hjemme” kan synes uklart. Ingen nærmere avgrensing angis hvor dette er (gården, kommunen, fylket, landsdelen, eller kanskje museene?). Likevel er det tatt med siden ”hjemsted” noen ganger brukes som argument i debatter omkring tilbakeføring av gjenstander til lokalmiljøet. Ikke overraskende gir arkeologer dette momentet lavest score: 19,4 % av respondentene mener det er lite viktig. Likevel mener også 8,5 % av

respondentene at dette momentet er svært viktig, hvilket kan bety at disse anser geografisk funnsted som et argument som skal kunne tas hensyn til i forvaltningen.

3.1.3 I kommentarene modifierer respondentene momentene om faglige interesser

34 av de 338 respondentene (10,1 %) ga kommentarer til dette spørsmålet. Flere av kommentarene overlapper også tema stilt senere i undersøkelsen.

Betydningen av kunnskap og bevaring framheves av flere respondenter. Eksempelvis påpekes det at de fleste gjenstandene er lite interessante å stille ut til allmennheten, men at de derimot har stor kunnskapsverdi:

90 % av arkeologiske gjenstander er ”skrot” som kan ha stor informasjonsverdi, men nær null utstillingsverdi. Slike gjenstander har en funksjon for forskning, og dermed for tolkning og forståelse av fortiden, bare hvis de befinner seg i et arkeologisk fagmiljø av en viss størrelse. Utplassering av disse 90 % av funnene i lokalmiljø har ingen verdi. Uten tolkning tilfører de heller ikke noe til lokalmiljøet i form av identitet, osv. Tydelige gjenstander med publikumsappell utgjør en ganske liten del av funnmengden. Disse har et helt annet potensial for lokal identitetsbygging, turisme, osv. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Andre framhever at ulike momenter må legges til grunn for ulike typer av gjenstander:

Det trenger ikke være et motsetningsforhold mellom å stille ut gjenstander ved lokalmuseer for å bidra til styrket lokal identitet og evt. verdiskapning og at det stilles klare krav til hvordan gjenstanden oppbevares i en utstilling slik at den forvaltes forsvarlig. Men hvis gjenstander er spesielt skjøre/vanskelige å stille ut, må hensynet til bevaring gå foran. (Kvinne, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Det er svært positivt at gjenstander stilles ut. Men det behøver ikke være med formål om å skape lokal/regional/nasjonal identitet. Det er mer spennende å sette gjenstandene (fortida) inn i dagens samfunnsdebatt gjennom kortere utstillinger. Dvs. at utskiftningen mellom magasin og monter blir hyppigere. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Dette avhenger av type gjenstander, konserveringsforhold på stedet, behov for konservering osv. Det er også forskjell på å sende enkeltgjenstander og den totale funnmengden fra en utgravning vekk fra forskningsinstitusjonene. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Gjenstander bør etter mitt syn i hovedsak være magasinert i en større samling med kompetanse til å sikre god oppbevaring, og sikre forskningstilgang. Imidlertid er det ofte stor interesse for å få stille ut gjenstander lokalt. Dette kan løses ved at man i større grad låner ut gjenstander eller kopier, foto etc. viss originalgjenstanden ikke tåler flytting, og i tillegg gjennom nettutstillinger.” (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

(...) det oppfattes som viktig at lokale gjenstander er tilgjengelig for et lokalt publikum. Derimot er det ikke nødvendig at de har permanent oppbevaringssted i kommunen. En utlånsordning mot landsdelsmuseet sikrer også en rullering av gjenstandene, og mulighet for utskiftning/reaktualisering av lokale utstillinger. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Det er både viktig at legfolk har tilgang til og kan forske på gjenstandsmaterialer, men det er like viktig at det innkomne materialet kan bidra til opplysning i lokalmiljøet hvor de er funnet. Hvilke hensyn som veier tyngst må selvfølgelig avgjøres i hvert enkelt tilfelle sammen med gjenstandenes krav til oppbevaring og klimakontroll etc. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Et dilemma det der om gjenstandene skal oppbevares flere steder ”lokalt” eller samlet på færre institusjoner. Jeg synes dagens ordning med at universitetsmuseene har forvaltningsansvar er riktig. Dette tilgjengliggjør gjenstandene for forskning, og man har ekspertise der til å bevare og konservere gjenstandene. Da får også mindre lokale museer muligheten til å låne gjenstander hvis de klarer å innfri kravene til gjenstandenes bevaring og sikkerhet. På denne måten får man også benyttet gjenstandene til å formidle lokal historie og fremme lokal identitet. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

3.1.4 Rangering av momentene etter variabler

Respondentenes score er analysert i forhold til ti variabler (som alder, arbeidssted, kjønn, osv.), med til sammen 37 verdier (som 20-årene, mann, kvinne, osv.). I denne rapporten er dette utført som en tabellanalyse som viser hvordan hver av disse gruppene arkeologer rangerer momentene etter den gjennomsnittsscoren de gir dem (Tabell 3-1).

De største forskjeller i svar avhenger av arbeidsstedet til respondentene (se også Omland 2012). Etter dette følger alder og til dels dagens faglige interesser. Til sammenlikning er det minst forskjeller knyttet til variabelen kjønn.

At gjenstanden brukes til å få kunnskap om fortiden rangeres som viktigst av alle grupper respondenter. Unntaket er de med en doktorgrad eller som jobber i det statlige. Disse gir en svakt høyere score til at gjenstandene bevares best mulig for framtiden.

Forskjellen i score er likevel så liten at de i realiteten rangerer kunnskapsverdi og behovet for bevaring tilnærmet likt.

Momentet respondentene rangerer mest ulikt er at gjenstandene bidrar til å bygge store arkeologiske samlinger. De som ble utdannet på 1970-tallet, eller har en doktorgrad, tilhører den gruppen som gir dette høyest rangering (på 5. plass). I motsetning rangeres store samlinger sist blant de som jobber i fylkene, eller som jobber utenfor faget.

Variabel Verdi	1 At gjenstandene blir brukt til å få kunnskap om fortiden	2 At gjenstandene bevares best mulig for fremtiden	3 At fagfolk med ekspertise i arkeologi og konservering får ansvaret for dem	4 At forskere får best mulig tilgang til gjenstandene	5 At gjenstandene blir stilt ut for offentlighet en	6 At gjenstandene kan bidra til å styrke lokal identitet	7 At gjenstandene bidrar til å opprettholde og bygge store arkeologiske samlinger	8 At gjenstandene bidrar til å trekke turister og besøkende til kommunen hvor de ble funnet	9 At gjenstandene oppbevares på det geografiske sted "hvor de hører hjemme"
Kjønn									
Kvinner	1	2	3	4	5	6	8	7	9
Menn	1	2	4	3	5	6	7	8	9
Alder									
20	1	2	4	3	5	6	8	7	9
30	1	2	3	4	5	6	7	7	9
40	1	2	3	4	5	6	8	7	9
50	1	3	2	4	5	7	6	8	9
60	1	2	3	4	5	6	7	9	8
Tiår fullført studie									
1970	1	4	3	2	6	7	5	8	9
1980	1	2	3	4	5	6	7	9	8
1990	1	2	4	3	5	6	7	8	9
2000	1	2	4	3	5	6	8	7	9
Universitet utdannet fra									
Oslo	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Bergen	1	2	4	3	5	6	7	8	9
Trondheim	1	2	3	4	5	6	8	7	9
Tromsø	1	2	4	3	5	6	7	8	9
Annet land	1	2	4	3	5	7	6	8	9
Utdanningsnivå									
Ikke doktorgrad	1	2	4	3	5	6	7	8	9
Doktorgrad	2	1	3	4	6	7	5	8	9
Interessefelt i dag									
Steinalder	1	2	4	3	5	6	7	8	9
Bronsealder	1	2	3	3	5	7	6	8	9
Jernalder	1	2	3	4	5	7	6	8	9
Middelalder , moderne, maritim	1	2	3	3	5	6	7	8	9
Kulturarv, teori, etc.	1	2	4	3	5	6	8	7	9
Annet	1	2	4	3	5	6	9	7	8
Arbeidsfelt									
I arkeologi	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ikke i arkeologi	1	2	4	3	5	6	9	7	8
Arbeidsområde									
Høyere utdanning/ forskning	1	2	3	4	5	7	6	8	9
teknisk/administrativ	1	2	3	4	5	6	8	7	9
Annet	1	3	4	2	5	6	8	7	9
Ansettelses forhold									
Fast	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Midlertidig	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Variabel Verdi	1 At gjenstandene blir brukt til å få kunnskap om fortiden	2 At gjenstandene bevares best mulig for fremtiden	3 At fagfolk med ekspertise i arkeologi og konservering får ansvaret for dem	4 At forskere får best mulig tilgang til gjenstandene	5 At gjenstandene blir stilt ut for offentlighet en	6 At gjenstandene kan bidra til å styrke lokal identitet	7 At gjenstandene bidrar til å opprettholde og bygge store arkeologiske samlinger	8 At gjenstandene bidrar til å trekke turister og besøkende til kommunen hvor de ble funnet	9 At gjenstandene oppbevares på det geografiske sted "hvor de hører hjemme"
mer enn 6 mnd									
"Løs-arbeider"	1	2	3	4	5	6	8	7	9
Institusjon									
Fylke	1	2	3	4	5	6	9	7	8
Statlig	2	1	4	3	5	6	7	8	9
Distrikts-museum	1	3	2	4	5	7	6	8	9
Universitet	1	2	3	4	5	7	6	8	9
Annet relatert til arkeologi	1	2	3	4	5	6	9	7	8

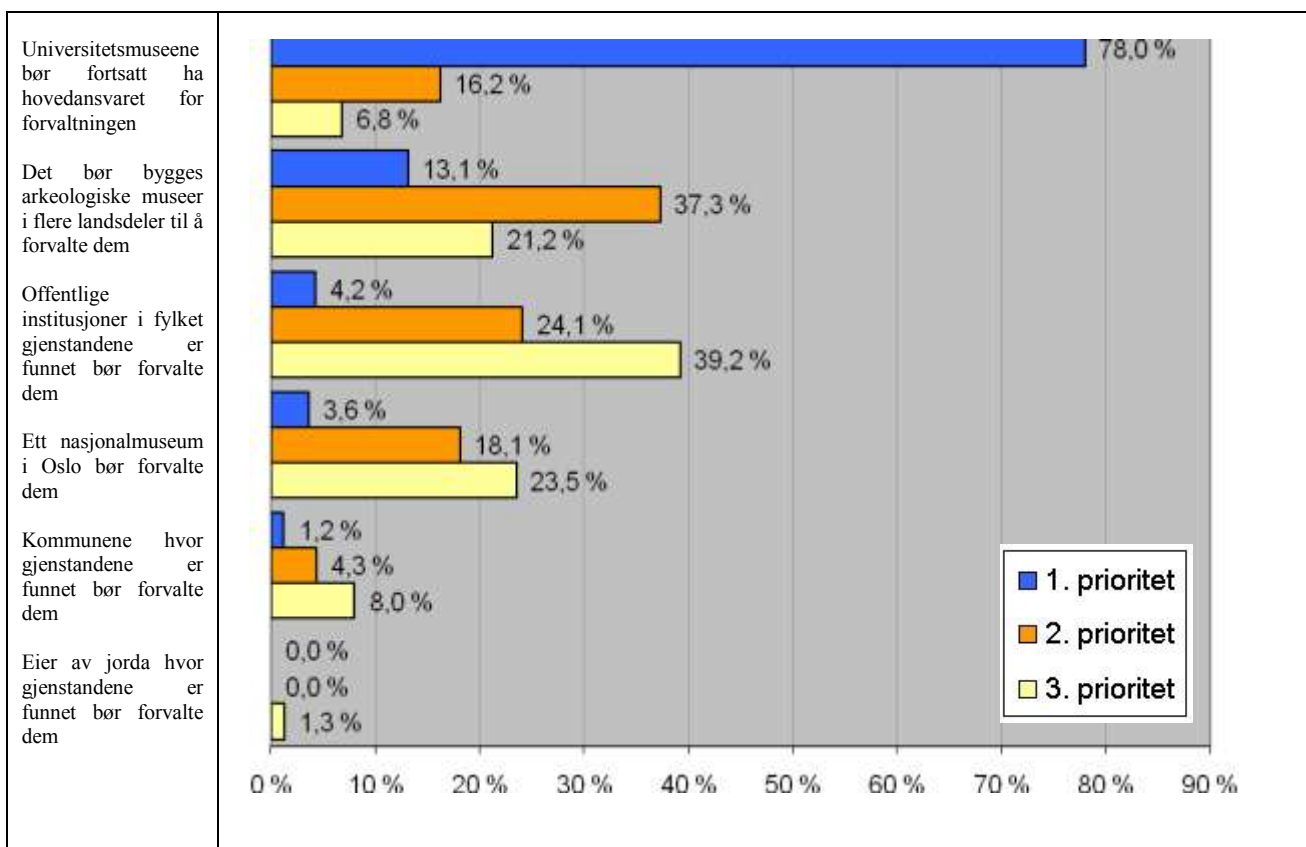
Tabell 3-1: Respondentenes rangering av momentene

3.2 Forvaltningsmodeller for arkeologiske gjenstander

I dag har fem universitetsmuseer forvaltningsansvaret for arkeologiske gjenstander (ikke medregnet skipsfunn). Denne regionale modellen ble fastsatt ved vedtaket av den første kulturminneloven av 1905. Siden dette er en mer enn hundre år gammel forvaltningsmodell ville det være interessant å se hvordan arkeologer i dag vurderer den. Respondentene ble derfor forelagt seks mulige forvaltningsmodeller, bedt om å velge de tre de var mest enige i, og å prioritere disse fra en til tre (se Figur 3-2).

Hele 335 av de 338 respondentene ga første prioritet, men færre ga annen (303) og tredje (311) prioritet. Svarene må likevel benyttes med varsomhet siden rundt seks respondenter oppga at de hadde tekniske problemer med å besvare spørsmålet. Hovedtendensene i svarene er likevel så tydelige at jeg anser svarene som valide, og at de gir en generell pekepinn på respondentenes syn.

35 av de 338 respondentene (10,4 %) ga kommentarer til dette spørsmålet. Disse er kategorisert i noen hovedpunkter som gjengis under presentasjonen av hver prioritering.

Figur 3-2: Prioritering av forvaltningsmodeller for arkeologiske gjenstander (N 335, 303 og 311)

3.2.1 Første prioritet: dagens situasjon

Prioriteringen viser stor konsensus blant respondentene: hele 78 % velger som første prioritet dagens modell der universitetsmuseene fortsatt har hovedansvaret.

Denne nærmest unisone støtten til dagens forvaltningsmodell kan tyde på at norske arkeologer er tilfredse med universitetsmuseenes ansvar, og de ønsker ikke å problematisere mer omkring dette. Kanskje sier flere seg enige med følgende respondent: ”Systemet er tross alt ikke så verst” (mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)?

Flere av respondentene nevner ulike grunner for å opprettholde dagens modell. Eksempler følger under:

Sikrer vilkår for forskningen

Universitetsmuseene bidrar til å sikre gjenstander for forskningen, og disse har ”størst mulighet til å knytte sammen forvaltning, forskning og formidling” (mann, 40-årene, forvaltningsmuseum). Om nye museer får ansvar bør disse være universitetsmuseer. Logistikk og reisekostnader blir større for forskere om de må oppsøke

flere offentlige eller private samlinger. Dokumentasjonsmaterialet må oppbevares på samme sted som gjenstandene.

Stabile institusjoner

To respondenter er kritiske til stadige omorganiseringer i det offentlige. En av disse påpeker det er en utfordring å finne institusjoner som er politisk stabile, og han argumenterer: ”fylkeskommunen er under jevnlig politisk attack og er slett ikke en stabil enhet. Dagens system er trolig det mest stabile vi kan håpe på” (mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon). Senere i undersøkelsen skriver han:

Problemstillingen ”lokal eller sentral oppbevaring” springer vel ut av enkelte lokalpolitiske initiativ de siste årene. Jeg mener at i et antikvarisk perspektiv er oppbevaringsinstitusjonenes STABILITET langt viktigere. Man kan ikke flytte arkeologiske samlinger rundt som staffasje for døgnfluer av lokale kulturinstitusjoner. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon).

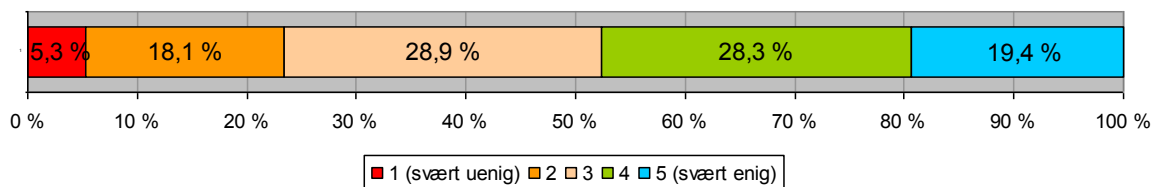
Oversiktlig system

En respondent viser til at museene skal ”tjene som ’riksarkiv’ for gjenstandene” (kvinne, 60-årene, forvaltningsmuseum). En annen respondent påpeker at det fort kan bli uoversiktlig med enda flere forvaltningsinstitusjoner. En tredje respondent legger samme argumentasjon til grunn og påpeker at vi bør være glade for dagens struktur siden eksempelvis det danske, med flere lokalmuseer, virker kaotisk.

Kompetanse

Flere respondentene nevner kompetanse, spesielt i konservering, som et argument for å opprettholde dagens modell.

Senere i undersøkelsen ble respondentene også bedt om å ta stilling til en påstand vedrørende kompetanse: ”i dag finnes kompetansen på å forvalte og formidle arkeologiske gjenstander ved flere institusjoner enn universitetsmuseene” (Figur 3-3). Nesten halvparten av respondentene sa seg da enige i dette (47,7 %), selv om 78 % av respondentene gir første prioritet til dagens modell. Noen respondenter pekte på at spørsmålet burde skilt mellom formidling (som flere institusjoner har høy kompetanse i), og bevaring (som hovedsakelig universitetsmuseene har kompetanse i). Likefullt: et flertall av respondentene er enige i påstanden, men de ønsker fortsatt at universitetsmuseene skal ha forvaltningsansvaret.

Figur 3-3: Kompetanse og forvaltning

Stillingstagning til påstand: ”i dag finnes kompetansen på å forvalte og formidle arkeologiske gjenstander ved flere institusjoner enn universitetsmuseene” (N 304, gjennomsnitt 3,38)

Selv om dagens forvaltningsmodell nærmest har unison støtte blant respondentene anfører flere et forbehold. En respondent, som gir første prioritet til dagens forvaltningsmodell, påpeker at denne i teorien burde fungert bedre. En annen respondent, som også gir første prioritet til dagens modell, legger til at hennes valg avhenger av et aktivt utlån:

Dette er vanskelige tema! Jeg mener at en i utgangspunktet skal samle gjenstandene på landsdelsmuseene slik at forskere og andre får grei tilgang. MEN – og dette mener jeg alvorlig: en bør gjøre det langt enklere for ”vanlige folk” å få sett gjenstander, en bør løse opp på praksisen med utlån, dersom lokale museer/interessegrupper ønsker å stille ut lokalt materiale bør dette være LANGT ENKLERE å få til enn i dag. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Tilgang til gjenstander diskuteres videre i rapportens kapittel 4 og 5.

3.2.2 Annen prioritet: utvidelse av den nåværende regionale modell

Hva respondentene velger som annen prioritet er spesielt interessant siden 78 % nå må velge en annen modell enn dagens. Hovedtendensen er at respondentene da støtter en utvidelse av dagens regionale modell: 37,3 % mener at det bør bygges flere arkeologiske museer i landsdelene, mens 24,1 % mener at offentlige institusjoner i fylkene hvor gjenstandene er funnet bør ha ansvaret (diskuteres under).

Utvidelse av dagens regionale modell synes derimot ikke å vekke det store engasjementet blant respondentene, og de kommenterer den i liten grad. Dette bidrar igjen til å bekrefte at respondentene hovedsakelig støtter dagens forvaltningsmodell. Eksempelvis, en respondent som gir første prioritet til flere landsdelsmuseer påpeker at disse eventuelt må bygges ”på samme premisser som de nåværende fem ansvarshavende” (mann, 40-årene, forvaltningsmuseum). En annen nevner at flere regionale museer kan være en god løsning, men legger til som et viktig premiss ”hvis det finnes midler til å opprette og opprettholde dem” (kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum).

3.2.3 Tredje prioritet: institusjoner i fylkene

Når det gjelder tredje prioritet kjenner trolig flere av respondentene seg tvunget til å oppgi en modell de ikke ønsker. De fleste står nå igjen med to varianter av den regionale modellen: at fylkene har ansvaret (39,4 %), eller at det bygges arkeologiske museer i flere landsdeler (21,2 %). Til sammenlikning gir et fåtall respondenter fylkesmodellen første prioritet (4,2 %), men en fjerdedel gir den annen prioritet (24,1 %).

Respondentene er knappe i sine kommentarer omkring en mulig fylkeskommunal forvaltning, noe som tyder på at de har et lavt engasjement for denne. En respondent, som faktisk ga fylkene første prioritet, mener noen av dagens forvaltningsdistrikt er for store og foreslår at arkeologiske museer kanskje kan ”bygges opp også på Lillehammer/Hamar og Kristiansand” (mann, 40-årene, regional forvaltning). En annen respondent, som også gir fylkene første prioritet, framhever spesielt betydningen av deres formidlingskompetanse:

Samlingsmuseene innehar en viktig forskningskompetanse, men er underutviklet i forhold til formidling og nytenking i forhold til publikums behov og interessefelt. Fylkeskommunene har den best egnede kompetansen til dette. (Kvinne, 40-årene, regional forvaltning).

Andre respondenter er kritiske til fylkesmodellen, fordi fylkene styres av kommersielle interesser, eller at det vil hemme forskningen:

(...) min erfaring er at fylkene ofte blir styrt vel mye av kommersielle interesser når det kommer til forvaltning, skjøtsel og fremvisning av kulturminner, og jeg tror ikke at denne kombinasjonen alltid faller heldig ut for kulturminnene. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Fylkeskommunal, kommunal eller privat forvaltning er vanskeliggjørende for forskning med hensyn til tilgang (logistikk, reisekost, etc.), og sprer kunnskap for tynt utover i forhold til formidling. Jo lenger ned i denne kjeden man kommer, jo dårligere stilt er man også i forhold til kompetanse (og ressurser som kreves for å skaffe seg kompetansen). (Mann, 30-årene, forsknings-/utdanningsinstitusjon)

3.2.4 Lav prioritet: nasjonalmuseum

Helt siden 1800-tallet har ideen om et nasjonalmuseum for arkeologi vært diskutert i Norge (eks. Undset 1885; Gustafson 1902: 15-19). I debatten omkring et nytt Kulturhistorisk museum i Oslo har også et nytt nasjonalmuseum blitt lansert (eks. Rindal 2004).

Undersøkelsen viser at i dag gir arkeologer lite støtte til et nasjonalmuseum: kun 3,6 % gir denne modellen første prioritet, og 18,1 % andre prioritet. Riktignok gir 23,5 % et nasjonalmuseum tredje prioritet, men trolig kjenner flere av disse respondentene seg noe tvunget til å til slutt velge dette alternativet. Kommentarene fire respondenter gir til denne modellen er likevel så interessante at jeg velger å gi dem en betydelig plass i det følgende.

I spørreskjemaet ble det ikke spesifisert hva som menes med et nasjonalmuseum. Kommentarene gitt av respondentene viser at et eventuelt slikt museum kan tilpasses flere modeller, hvor også dagens forvaltningsmuseer beholdes. Eksempelvis ved at det legges til ett nivå for å sikre enhetlig forvaltning blant de fem museene. Dette begrunnes ut fra behovet for en mer enhetlig praktisering og bedre tilgang til gjenstandene, både for forskning og utlån/formidling.

En respondent som har gitt nasjonalmuseum annen prioritet skriver:

Det kunne vært regionale institusjoner som dekket 2-3 fylker som hadde ansvar for forvaltningen av gjenstandene. Nasjonalmuseet hadde oversikt over alles samlinger, således ville forskningstilgangen være sikret. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

En annen respondent argumenter for sterkere sentralisering, basert på egne utfordringer med å få lånt gjenstander:

Jeg er ikke for en sentralisert forvaltning av arkeologiske gjenstander, men skal det først gjøres så bør det gjøres skikkelig. Hvorvidt Oslo er rett sted eller ikke, kan diskuteres, og jeg skulle ønske alternativet var "ett nasjonalmuseum" uten lokalisering. Sånn det fungerer nå er det uansett for tette skott mellom institusjonene (noe som merkes svært godt nå som jeg skal lage en lokal arkeologisk utstilling i en kommune som har gjenstander hos to forskjellige landsdelmuseer). (Kvinne, 40-årene, kommune)

En tredje respondent nevner ikke nasjonalmuseumsmodellen spesifikt, men bruker hva han mener er dagens tilfeldige utlånspraksis ved museene som et argument for å opprette en ny tjeneste:

Tilgangen på originalgjenstander avhenger av hvem du er, hvor du er ansatt, hvilket forvaltningsmuseum du spør eller hvilken relasjon du har til vedkommende du spør. Det bør ikke være slik at kravet til utlån, deponering, etc., er strengere i et alternativt museum enn i de eksisterende forvaltningsmuseene. Det bør kanskje etableres en samlet tjeneste med relevant kompetanse for faglig bistand, finansiering og kontroll av midlertidig deponering av arkeologiske original gjenstander utenom de eksisterende forvaltningsmuseene. Mitt inntrykk

fra tidligere er at rutineene for utlån er tilfeldige eller vilkårlige. Med dette som forutsetning synes jeg at dagens ordning med sentrale forvaltningsmuseer er en løsning som bør videreføres. (Mann, 40-årene, museum/formidlingssenter)

En fjerde respondent, som gir første prioritet til et nasjonalmuseum, argumenterer slik:

Jeg mener at vi bør ha ett nasjonalmuseum som STILLER UT de viktigste gjenstandene innen sitt fagområde. Det betyr ikke at Oslo skal forvalte alle arkeologiske gjenstander. Vi bør kanskje ha ett nasjonalmuseum for vikingtid (Oslo med vikingskipene?), ett for steinalder (Bergen?), etc., ikke ett nasjonalmuseum for forhistorie. Men jeg mener videre at de mest fancy gjenstandene fra en periode bør stilles ut sammen. Kanskje bør også forvaltningen av gjenstander fra ulike perioder samkjøres bedre enn tilfellet er i dag. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Kommentarene viser at et eventuelt ”nasjonalmuseum” kan gis ulikt innhold. Jeg vil selv legge til at én mulig løsning er det eksisterende Nasjonalt digitalt universitetsmuseum, som tilgjengeliggjør dokumentasjon og gjenstandsmateriale ved de fem universitetsmuseene³. En annen mulighet er å gi Riksantikvaren flere overordnede oppgaver for å sikre enhetlig forvaltning også av løse kulturminner, og ikke hovedsakelig automatisk fredete faste kulturminner. Eventuelt er det mulig å tenke seg et nytt overordnet organ i tillegg til dagens landsdelsmuseer.

3.2.5 Lavest prioritet: lokalsamfunnene

Respondentene gir lavest støtte til de to forvaltningsmodellene som overlater ansvaret til lokalsamfunnene.

Kun 1,2 % av respondentene gir første prioritet til at kommunene skal ha ansvaret, selv om flere gir modellen andre (4,3 %) eller tredje (8 %) prioritet.

Respondentene gir så og si ingen støtte til at grunneier skal kunne forvalte gjenstandene: ingen velger å gi første eller andre prioritet til denne modellen, selv om 1,3 % (fire respondenter) gir det en tredje prioritet. Denne lave støtten til grunneiers eierskap er ikke overraskende. Likevel vil jeg påpeke at svarene står i en viss motsetning til at flere arkeologer faktisk har en forholdsvis myk tilnærming til å samle inn arkeologiske gjenstander som privatpersoner beholder (se kapittel 6).

---

³ <http://www.unimus.no/>

Respondentene er også sparsomme med å kommentere de lokale forvaltningsmodellene. En respondent nevner at flere modeller kan eksistere samtidig, som også inkluderer lokalmiljøer:

Det bør åpnes for at flere ulike modeller for desentraliserte arkeologiske museer – fylkesvis, kommunalt eller mer lokalitetsspesifikke besøkssentra – kan sameksistere, og behovet tilpasses regionale særegenheter. (Mann, 30-årene, regional forvaltning)

En annen respondent velger å gi første prioritet til dagens forvaltningsmodell grunnet konserveringshensyn, men gir av formidlingshensyn andre prioritet til kommunene og deretter fylkene. Han skriver:

Dette blir nesten umulig å svare på. Men jeg ser poenget med spørsmålet (...). Noen gjenstander må bare oppbevares og tas hånd om ved svært kompetente institusjoner (skrøpелighet, ekstremt sjeldne etc.). Men mange (sannsynligvis brorparten) kan og bør komme nærmest mulig funnsted. Begrunnelse: For å bidra til lokal stolthet, ønske om å kunne utstille det lokalt og bruke det i grunnskolen, foreningsliv, etc. Dette er helt nødvendig for å gi vårt ganske dyre og båndleggende fag legitimitet. Hvem er det egentlig det forskes for, oss selv som faggruppe eller hele befolkningen? Det må i dag kunne la seg gjøre å dokumentere gjenstander (ikke-skrøpelige og ikke ekstremt sjeldne) så godt digitalt at det i langt de fleste tilfeller er mulig å bruke dem i forskningen uten å holde dem i hånden fysisk. Dermed kan de etterpå komme "hjem" og gjøre nytten som formidlere og brekkstang for historieinteressen og -forståelsen lokalt. I de få tilfelle der en forsker absolutt MÅ holde en ellers bra dokumentert gjenstand i hånden kan vedkommende med fordel reise til oppbevaringsstedet som oftest vil være lik funnstedet. Dermed kan man faktisk "risikere" å få en del sidegevinster i form av samtaler med lokale om funnomstendigheter, evt. flere funn kommer for dagen, og uansett får man bedre kjennskap til området der tingen er funnet. Av hensyn til de skrøpeligere og sjeldnere gjenstander samt å ha gode representative samlinger/utstillinger på sentrale steder (der det også bor flest tilskuere) har jeg likevel satt opp dagens ordning som 1. prioritet. MEN med en langt mer smidig ordning overfor lokalmuseer, etc. som absolutt grunnkrav. Det går ikke an bare å vise til lovverket for å ikke ville la et lokalmuseum utstille en slipt øks for eksempel. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

En annen respondent påpeker at hans arbeidsplass til stadighet låner ut/deponerer gjenstander ved lokale museer, men nevner også noen av utfordringene:

Det å permanent overføre arkeologisk materiale til andre (lokal)museer, forutsetter ikke bare at lokalmuseene har arkeologisk kompetanse, men også (teknisk)konserveringskompetanse og

tilfredsstillende oppbevaringsforhold (i forhold til klima, brann, tyveri osv.). (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

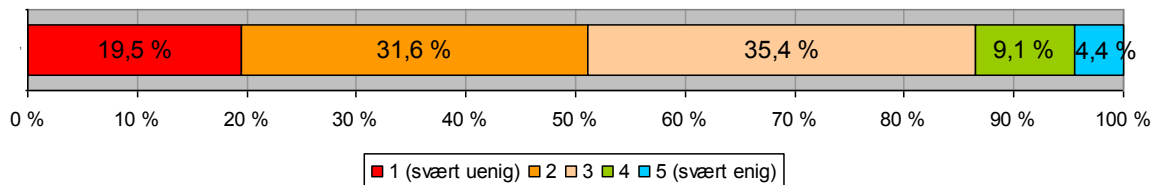
3.3 Tilbakeføringskrav

Tilbakeføring og/eller deponering av gjenstander lokalt er et til dels konfliktfylt tema, men som i flere tilfeller løser seg ved utlån, eller andre former for formidlingstiltak (se kapittel 5). Respondentene ble derfor stilt to påstander omkring eventuelle tilbakeføringskrav fra lokalmiljøer.

Respondentene ble bedt om å ta stilling til følgende påstand:

- Henvisning til gjeldende lovverk er god nok begrunnelse for å tilbakevise lokale tilbakeføringskrav (Figur 3-4).

Hele 51,1 % av respondentene er uenige i påstand (hvorav 19,5 % svært uenige). Dette tyder på at arkeologer ser betydningen av å argumentere bredere enn kun lovverket for å begrunne universitetsmuseenes forvaltningsansvar, og de ønsker å legge til grunn også ulike faglige og etiske hensyn. Som en respondent skriver i en kommentar: ”arkeologene og museene har et etisk ansvar som går utover forvaltning og loven” (kvinne, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon).

Figur 3-4: Lovverk og tilbakeføringskrav

Stillingstagning til påstand: henvisning til gjeldende lovverk er god nok begrunnelse for å tilbakevise lokale tilbakeføringskrav (N 297, gjennomsnitt 2,47).

I en annen påstand bes respondentene derfor også ta stilling tilbakeføringsspørsmål knyttet til etikk og etnisitet:

- Tilbakeføringskrav av gjenstander som kan knyttes til samer reiser flere etiske problemstillinger enn dem knyttet til en etnisk norsk befolkning (Figur 3-5)

Nesten halvparten av respondentene er enige i denne påstanden (43,7 %, hvorav 14,8 % svært enige). Tilsvarende er 30,8 % uenige (hvorav 16,4 % svært uenige). Respondentene nevner hovedsakelig skjelettmateriale som eksempel på at det knytter seg

flere etiske problemstillinger vedrørende det samiske. For annet materiale begrunner kun én respondent hvorfor det samiske reiser spesielle spørsmål:

Samiske gjenstander kan være svært nære i tid, og følgelig ha andre relasjoner til en levende kunnskap eller forbindelse til levende samfunn, jfr. ICOMs museumsetiske regler. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

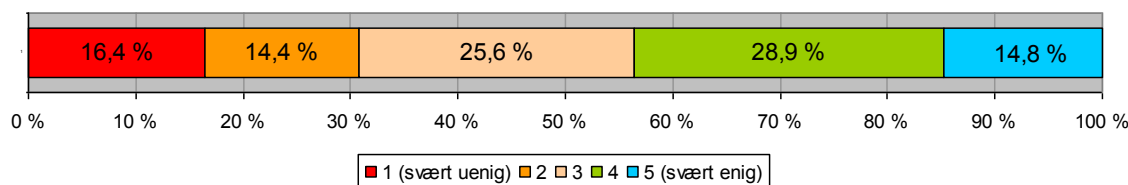
I andre kommentarer er respondenter mer blandet til at etnisitet bør trekkes inn som et moment:

Med hensyn til tilbakeføringskrav av gjenstander knyttet til den samiske befolkningen ansees det i praksis at det er flere etiske problemer – selv om praksis ikke burde være ulik den for andre gjenstandskategorier. Dette er etter mitt syn sterkt beklagelig. (Mann, 30-årene, regional forvaltning)

Tilbakeføringskrav fra samisk eller etnisk norsk befolkning er ikke prinsipielt forskjellig sett fra et arkeologisk ståsted, det avgjørende er uansett at materialet oppbevares på en måte som sikrer at det ikke ødelegges, sikrer tilgang for forskere, og at publikum kan få tilgang til å se materialet. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Jeg er enig at det forholder seg slik nå, men jeg er ikke nødvendigvis enig at det bør være slik. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Menneskers tilknytning til arkeologiske gjenstander er uavhengig av etnisitet, derfor kan tilbakeføring ikke begrunnes i etnisk tilhørighet. (Kvinne, 30-årene, ikke-arkeologirelatert arbeid)

Figur 3-5: Tilbakeføringskrav og etnisitet

Stillingstagnung til påstand: tilbakeføringskrav av gjenstander som kan knyttes til samer reiser flere etiske problemstillinger enn dem knyttet til en etnisk norsk befolkning (N 304, gjennomsnitt 3,38)

3.4 Konklusjon: konsensus, men hvor er kritikerne?

Undersøkelsen tyder på at respondentene generelt sett kan omtales som ”konservative” i så måte at de ønsker å opprettholde dagens forvaltningsprinsipper, slik som at gjenstandenes kunnskapspotensial og deres bevaring best ivaretas av fem arkeologiske forvaltningsmuseer, som i dag alle er universitetsmuseer. Det store flertallet av respondentene, også blant de yngre, er med andre ord godt sosialisert inn i dagens system; som de forsvare og ønsker å reproducere, selv om noen unntak finnes.

Kommentarene modifierer likevel dette inntrykket: de engasjerte respondentene nevner betydningen av ulike former for aktivering av arkeologiske gjenstander, samtidig som de kritiserer landsdelsmuseene for lav prioritering av denne oppgaven. Disse utfordringene knyttet til tilgjengelighet diskuteres videre i kapittel 4 og 5. Respondentene vurderer også systemet kritisk når de svarer på spørsmål knyttet til gjenstander som beholdes av privatpersoner, noe som diskuteres i kapittel 6.

4. Forskningstilgang

”Arkeologi er gjenstander, for pokker.”

Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum

”Arkeologi er gjenstander” påpeker en av respondentene i sitatet over. Ikke et uventet syn siden tilgangen til gjenstander var svært viktig da han tok høyere grad i arkeologi, i etterkant av studiene, og han mener for sin framtidige jobb utvikling.

Mange arkeologer kjenner seg sikkert igjen i dette noe bastante utsagnet om at gjenstander er en viktig del av faget arkeologi. Kjernen i arkeologiske museer er nettopp oppbygningen av store samlinger. Like fullt må slike samlinger ofte legitimeres ved at de brukes til noe. Forskning framholdes i den forbindelse gjerne som en hovedbegrunnelse for å bygge opp og beholde store arkeologiske samlinger ved universitetsmuseene (eks. Solberg 1999; St.meld. nr. 15 (2007-2008); for en internasjonal diskusjon om legitimering av samlingene, se eks. Keene 2005).

Undersøkelsen tyder likevel på at det i dag er utfordringer knyttet til å tilrettelegge for bruken av gjenstandene. Forskningstilgang, sammen med formidling (diskutert i kapittel 5), er det feltet der informantene stiller seg sterkest kritisk til forvaltningsmuseene. Dette reiser et uventet paradoks: gjenstandenes verdi er i stor grad knyttet til at de gir oss viten om fortiden, men samtidig er det angivelig mange barrierer ved å få god tilgang til dem for å få kunnskap. Et slikt paradoks bidrar også til å stille spørsmål omkring samlingenes legitimitet.

4.1 Respondentenes bruk av arkeologiske gjenstander

Allerede tidlig i undersøkelsen ble respondentenes egen bruk av arkeologiske gjenstander kartlagt. Respondentene ble stilt tre likelydende spørsmål om hvor viktig det er for dem å studere:

1. selve gjenstanden (originalen)
2. gjengivelser (i form av publikasjoner, kataloger eller digitaliseringer)

Respondentene skulle vurdere dette på en skala fra 1 (lite viktig) til 5 (svært viktig) i forhold til:

1. egen forskning til mastergrad, hovedfag eller doktorgrad
2. forskning og/eller faglig utvikling i etterkant av studiene
3. hvor viktig respondenten tror tilgangen til gjenstandene vil bli for framtidig jobbutvikling

En utfordring med disse spørsmålene er at undersøkelsen er generell og lite presis når det gjelder begrepet ”gjengivelser”; noe som kan inkludere publikasjoner, kataloger, digitaliseringer. Likevel bidrar undersøkelsen til å synliggjøre noen tendenser omkring forskjeller i behov for tilgang til originalgjenstandene og ulike typer av gjengivelser.

4.1.1 Hovedtenser: bruk av gjenstandene er viktig

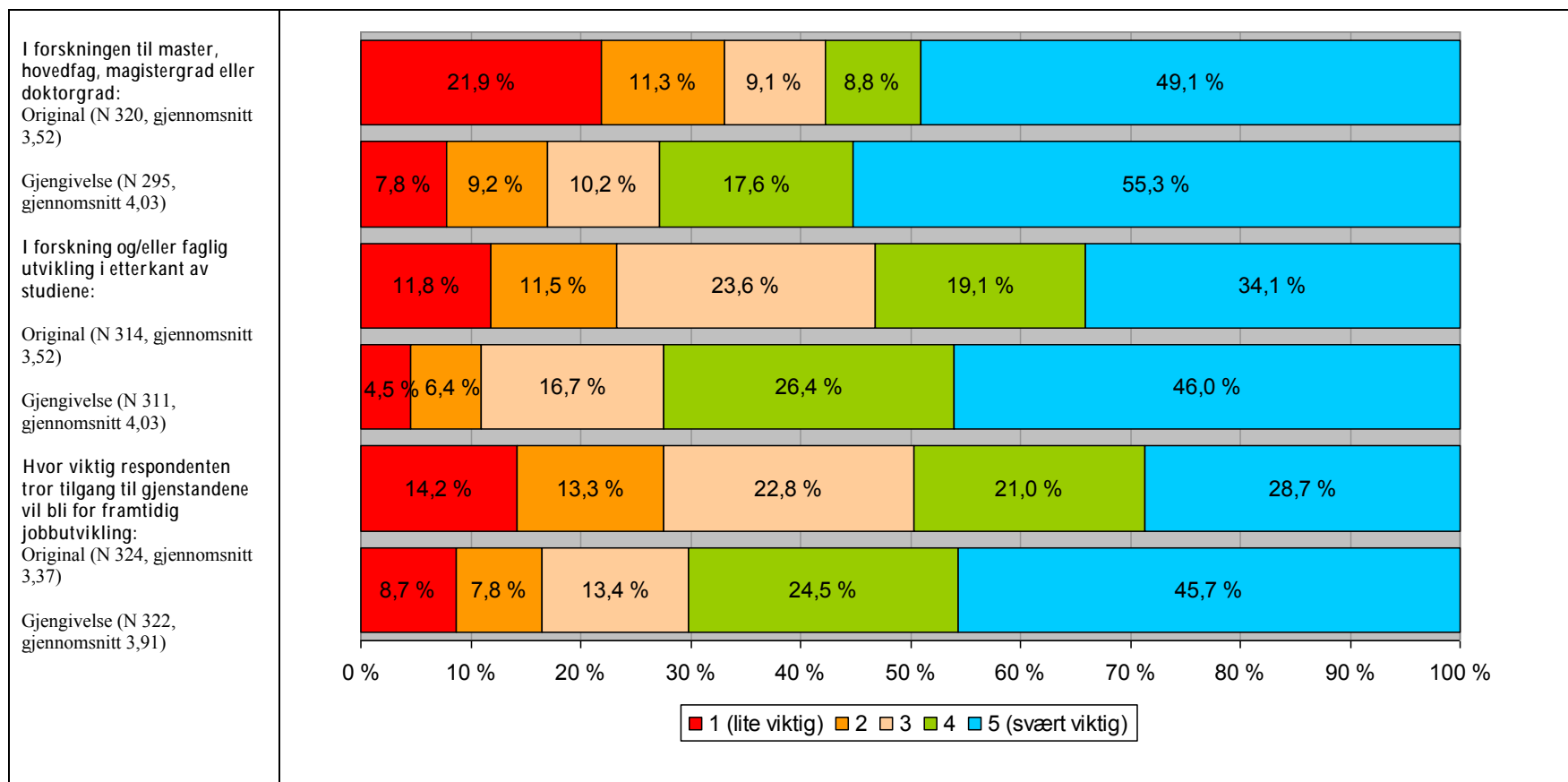
Tre hovedtendenser kan utledes av respondentenes svar (se Figur 4-1).

Først; tilgang til gjenstander er viktig for et stort antall respondenter. Eksempelvis vurderer hele 49,1 % (originalen) og 55,3 % (gjengivelser) av respondentene bruk av gjenstandene som svært viktige for å ta deres høyere grad i arkeologi.

For det annet; behovet for tilgang til gjenstander minker for respondentenes forskning og/eller faglig utvikling etter studiene, og enda mer når de vurderer framtidig jobbutvikling.

For det tredje; respondentene vektlegger tilgang til gjengivelser som viktigere enn selve originalgjenstanden. I større grad enn originaler beholder også gjengivelser sin betydning for respondentene etter at de har avlagt sin høyere grad i arkeologi.

Figur 4-1: Betydningen av å studere arkeologiske gjenstander (originaler og gjengivelser)

4.1.2 Respondentenes kommentarer

Flere respondenter utdyper betydningen av å studere arkeologiske gjenstander.

Av de respondenter som framhever betydningen av å studere selve gjenstandsmaterialet og å få tilgang til originalgjenstandene skriver noen:

- Bruk av selve materialet er viktig for å belyse forskningsproblemstillinger da all katalogisering innebærer subjektivitet. Informasjonen i databasene er ikke bedre enn kunnskapen til dem som jobber med dokumentasjonen.
- Bruk av materialet avhenger av jobben man sitter i. Som student og forsker er tilgangen ofte viktig, men langt mindre i forvaltningen, selv om det kan være nyttig å se på gjenstander for å opprettholde kompetansen.
- Førstehåndskunnskap om gjenstandene er viktig både for forskning og forvaltning, og uansett hvilken periode man jobber med.
- Gjenstandene vil framover få en viktigere rolle som leverandør av data siden forståelsen av materialitet er en økende forskningstematikk.
- Kontakt med originalmateriale er viktig innen eksperimentell arkeologi og for å gjennomføre eksperimenter.
- For primærforskning og dybdeinnsikt er direkte tilgang til gjenstander og originaldokumentasjon grunnleggende.
- Studier av gjenstander bør være viktig i flere arkeologi stillinger, slik som i forvaltningen.

Likevel er det en tendens til at respondentene framholder økt satsing på databaser som det viktigste tiltaket for å bedre tilgjengeligheten. I så måte slutter respondentene seg til gjeldende politikk om digital tilgjengelighet av universitetsmuseenes samlinger (St.meld. nr. 15 (2007-2008)). Temaet digital tilgjengeliggjøring av arkeologiske gjenstander er berørt flere steder i undersøkelsen og diskuteres i tillegg i kapittel 5 (om formidling).

Noen hovedpunkter i respondentenes kommentarer vedrørende betydningen av gjengivelser er:

- Digital tilgjengeliggjøring og nasjonale søkeverktøy blir stadig viktigere.
- Kvaliteten på digitaliseringen er svært viktig, og det forutsetter at kunnskapen om gjenstandene er god blant de som legger inn dataene.
- Behovet for gode publikasjoner og databaser øker siden tilgangen til originalgjenstandene har blitt vanskeligere.

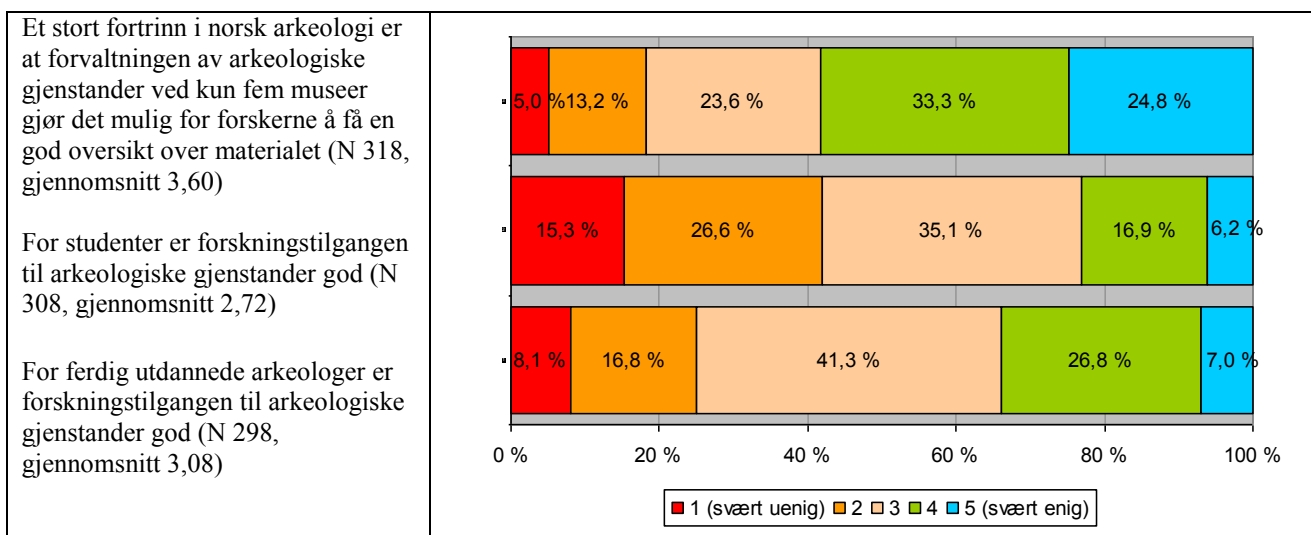
- Materialpublikasjoner er et viktig grunnlagsmateriale for arkeologisk forskning og bør få bedre uttelling for forskerne enn hva som gjelder i dag (meritterende, ”tellekanter”).
- Databaser er viktig for større sammenstillinger slik at man ikke må gå inn i hvert enkelt museumsmagasin.
- Billedtilgang er viktig for å unngå å bruke mye tid i magasinene.

For flere respondenter har bruk og tilgang til gjenstander vært mindre viktig i studier og senere karriere. Disse skriver blant annet:

- Faste kulturminner er av større betydning i flere respondents arbeid enn arkeologiske gjenstander, både i forskning og forvaltning.
- I kulturminneforvaltningen brukes gjenstandene oftest for å indikere potensial for kulturminner på et sted.
- I forvaltningen ser man originalmaterialet hele tiden, men man har ingen anledning til å forske eller jobbe videre med dette.

4.2 Respondentenes vurdering av forskningstilgang

Respondentene ble bedt om å ta stilling til tre påstander som berører tilgangen til arkeologiske gjenstander (Figur 4-2). Vurdering av tilgang er spesielt relevant sett i lys av at ca. 50 % av respondentene hevder at bruk av gjenstandene var svært viktig for deres forskning til høyere grad. I den kvantitative delen av undersøkelsen tyder svarene på at tilgangen til gjenstander også vurderes som ”ikke så verst”. I kommentarene retter derimot flere respondenter en sterk kritikk mot universitetsmuseene for at de ikke sørger for god nok forskningstilgang.

Figur 4-2: Vurdering av forskningstilgang

4.2.1 Store arkeologiske samlinger og forskningstilgang

Respondentene ble bedt om å ta stilling til følgende påstand:

- Et stort fortrinn i norsk arkeologi er at forvaltningen av arkeologiske gjenstander ved kun fem museer gjør det mulig for forskerne å få en god oversikt over materialet.

Hele 58,1 % av respondentene er enige i denne påstanden, og av disse er 24,8 % svært enige (se Figur 4-2). Dette sammenfaller også med at et flertall av respondentene, tidligere i undersøkelsen, gir første prioritet til dagens forvaltningsmodell med fem universitetsmuseer.

En respondent, som er enig i påstanden, påpeker at hvis gode databaser finnes kan gjenstandene forvaltes ved flere museer:

Det er et fortrinn at man ikke må lete gjennom uttallige registre for å få oversikt over gjenstander som forvaltes ved ulike institusjoner, men ved å lage nasjonale baser, så vil man like gjerne kunne forvalte gjenstander også ved lokale museer. (Kvinne, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

En annen respondent, som er uenig i påstanden, påpeker at tilgjengelighet kan være like god om gjenstandene spres på flere museer:

Dette er noe tull. Gjenstandene kunne vært like tilgjengelige hvis de hadde vært plassert på flere museer med vitenskapelig bemanning, dvs. med hovedformål å være museum – ikke turistmagnet. (Mann, 40-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

4.2.2 Forskningstilgang for studenter og ferdig utdannede arkeologer

Respondentene ble spurt om å ta stilling til følgende to påstander vedrørende forskningstilgang til gjenstandene:

- For studenter er forskningstilgangen til arkeologiske gjenstander god
- For ferdig utdannede arkeologer er forskningstilgangen til arkeologiske gjenstander god

For begge påstandene får score 3 flest avkryssninger (henholdsvis 35,1 % og 41,3 %, se Figur 4-2). Dette er interessant siden score 3 er en nøytral kategori, noe som kan tyde på at en stor andel respondenter ikke har spesielt sterke synspunkter på disse påstandene om forskningstilgang. Ved å slå sammen scorene (1 og 2, 4 og 5) er tendensen at respondentene er noe mer enige i påstanden om at ferdig utdannede arkeologer har god forskningstilgang til gjenstander (enig: 33,8, uenig: 24,9 %), enn hva studenter har (enig: 23,1 %, uenig: 41,9 %).

Jeg ønsket også å finne ut om det var noen sammenheng mellom respondentenes egen bruk av gjenstander for studier til høyere grad og deres vurdering av forskningstilgangen. Resultatene av denne analysen er interessant siden den viser en motsetning mellom de som vurderer egen bruk av gjenstander som lite viktig (score 1 eller 2), og de som vurderer egen bruk som viktig (score 4 eller 5). Det er påfallende at de som i liten grad har brukt gjenstander er mest uenige i påstandene om at forskningstilgangen er god (snitt studenter: 2,46, ferdig utdannede: 2,86). Derimot mener de som i stor grad har brukt gjenstander at tilgangen er noe bedre (snitt studenter: 2,88, ferdig utdannede: 3,21). Dette viser at de som har benyttet seg av en slik ”tjeneste” har et mer positivt syn enn de som ikke har benyttet seg av den. Denne sammenhengen kan muligens forklares ved at de respondentene som ikke har benyttet seg av gjenstander baserer svarene sine på en i fagmiljøet generelt negativ omtale av forskningstilgangen. De som har benyttet seg av gjenstandene baserer derimot sine svar på en kombinasjon av omtale i fagmiljøet og egne erfaringer som kan være bedre enn hva ”ryktene” tilsier.

Utdanningssted har også en effekt på hvordan respondentene vurderer forskningstilgangen for studenter. Arkeologer utdannet fra Trondheim er de som vurderer forskningstilgangen for studenter som best (snitt på 3,20). I den andre enden av skalaen befinner derimot respondentene seg som er utdannet i Oslo (2,53). Derimellom befinner respondenter utdannet fra Bergen (2,62) og Tromsø (2,91).

Stillingstagningen til disse påstandene viser at respondentene vurderer forskningstilgangen svært ulikt, og ikke som entydig god eller dårlig. Kanskje kan det konkluderes med at respondentene, som gruppe, vurderer forskningstilgangen som ”slett ikke så verst”? Bekymringsfullt er det likevel at undersøkelsen tyder på at forskningstilgangen har blitt gjennomgående dårligere de siste tiårene. De som er utdannet på 2000-tallet vurderer forskningstilgang for studenter som langt dårligere enn de som ble uteksaminert tidligere (eksamenstiår 1970-tallet snitt 3,06, 1980-tallet snitt 3,18, 1990-tallet snitt 2,94, 2000-tallet snitt 2,55). Muligens kan dette skyldes at universitetsmuseene ikke lenger har kapasitet til å gi det økte antall studenter like god tilgang som de hadde for et par tiår siden.

4.3 Barrierer for forskningstilgang

Den kvantitative delen av undersøkelsen tyder på at respondentene, som gruppe, finner forskningstilgangen som ”slett ikke så verst”. Likevel er det urovekkende at de engasjerte og kritiske respondentene flere steder i spørreskjemaet uttrykker frustrasjon over vanskelig tilgjengelighet. Sammen med formidlingstilgang er dette det tema der respondentene stiller seg mest kritiske til universitetsmuseene. Noen respondenter antyder til og med at tilgangsproblematikken bør få konsekvenser for dagens forvaltning. Eksempelvis påpeker en respondent:

Hvis gjenstandene oppbevares på de fem museene, men ikke er tilgjengelige for forskning, kan de like gjerne utstilles som kunst lokalt. (Kvinne, 30-årene, i det private)

Hva respondentene legger til grunn for sine kritiske kommentarer er oftest ukjent. For å underbygge påstandene anføres sjelden konkrete eksempler, som at de har blitt nektet tilgang til materiale, ikke har sluppet inn i magasinene, at museene ikke kan tilby gode nok studieplasser til dem, etc. Noen kommentarer kan minne nærmest om ”synsing”. Spesielt framstår kommentarer om at (ikke-navngitte) personer i systemet båndlegger materialet nesten som en type ”myter” som fortelles blant arkeologer. Andre kommentarer synes likevel å være influert av egne erfaringer, slik som at ”som student var adgangen til magasinet alt for restriktiv” (kvinne, 30-årene, ikke-arkeologirelatert arbeid).

Flere barrierer kan likevel identifiseres ut fra respondentenes kommentarer. Undersøkelsen kartlegger ikke i hvilken grad disse faktisk er til stede, men hva respondentene *oppfatter* som sentrale barrierer.

Kommentarene kategoriseres i institusjonelle/økonomiske og personlige barrierer.

Institusjonelle og økonomiske barrierer

Forholdsvis nøkternt trekker respondentene fram institusjonelle og økonomiske barrierer som hemmer forskningstilgangen:

Arbeidspress og restanser

Spesielt to respondenter peker på at arbeidspress ved universitetsmuseene fører til store restanser og at materialet blir dårlig tilrettelagt. Den ene påpeker at det kun er i de store prosjektene at resultatene publiseres, og andre forskere er i så fall avhengig av at resultater gjøres tilgjengelig i databaser. Forbausende få respondenter påpeker likevel denne barrieren, og den vekker ikke det store engasjementet blant dem, selv om disse forholdene utvilsomt må ha en stor betydning for forskningstilgangen.

Til orientering kommenterer ingen respondenter eldre bygningsmasse eller dårlige studieplasser knyttet til magasinene. Jeg vil anta respondentene likevel er klar over at slike forhold kan gjøre seg gjeldende, men uoppfordret nevner de det ikke, selv om de kanskje ville kommentert slike forhold om de fikk spørsmål omkring det. Som det vises under er det tydelig at respondentenes kritikk hovedsakelig omhandler andre forhold ved universitetsmuseene.

Ulik praksis ved universitetsmuseene

Ulike praksis ved universitetsmuseene, eller forskjellsbehandling av brukere, vekker større engasjement blant respondentene.

To respondenter framholder problemet med å krysse museumsdistriktene:

Har erfaring med at forskningstilgangen til arkeologiske gjenstander kan variere fra museum til museum. Som ekstern student kan det oppfattes som vanskeligere å få tilgang til materiale ved annet landsdelmuseum. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

En annen påpeker:

Det er en myte at norske arkeologiske gjenstander er så lett tilgjengelig. Det merkes særlig når man forsøker å krysse museumsgrenser ("jammen du hører ikke til her!"). Henvendelser fra utlandet besvares slett ikke alltid av museene – med mindre henvendelsen kommer fra spesielle institusjoner. Norge driver sånn sett en ganske "nasjonalistisk" museumspolitik. Ikke alle steder, folk er forskjellige også her. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Personlige barrierer.

Personlige barrierer ved universitetsmuseene påpekes av flere respondenter. Slike barrierer settes i forbindelse både med forsknings- og formidlings/utlånstilgang (se

kapittel 5). Dette er det temaet i undersøkelsen hvor respondentene er mest harde i sin kritikk, men de nevner ingen konkrete hendelser eller personer.

Ansatte ved universitetsmuseene hindrer tilgang til gjenstandene

Noen respondenter stiller seg sterkt kritisk til at personer (ikke-navngitte) ved universitetsmuseene hindrer tilgangen for andre forskere. I flere av kommentarene spesifiseres det ikke om det er forskere (se egen diskusjon i avsnitt under), eller administrativt personale som hindrer tilgangen.

Respondentene skriver blant annet:

Når jeg tenker på best mulig tilgang, tenker jeg ikke på geografisk plassering (at ting ligger i Oslo, Bergen eller andre steder), men at det er minst mulig administrative og personlige hindre (det er en kjent sak at enkeltpersoner innenfor museumssystemet gjør det vanskelig å få tilgang til materiale). (Mann, 30-årene, i det private)

Vil ellers si at forskningstilgangen til gjenstander slik den er i dag kun er god i teorien – nok av enkeltpersoner som passivt eller aktivt ødelegger for kolleger og studenters tilgang til materialet. Det er en kjempe ukultur på dette i Norge! (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Tilgang til gjenstandene er veldig avhengig av hvem som har ansvaret for de på de ulike museene. Gjenstandene er ikke eid av personen som har ansvaret for de! (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Enkeltpersoners eiendomsforhold til arkeologiske gjenstander er fortsatt et problem, ansatte ved universitetsmuseer er offentlige ansatte og forvalter på vegne av offentligheten og ikke seg selv. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Universitetsmuseene tar seg selv for høytidelig. Tilgangen til gjenstandene er for vanskelig. Tittelen samlingsansvarlig bør bort! (Mann, 40-årene, i det private)

Det finnes her MANGE grimme eksempler på personer ved institusjonene som behandler materialet som sitt eget og hindrer forskning til underforskere/studenter. Oppdeling av samlinger kan lette på denne situasjonen. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Forskere ved universitetsmuseene båndlegger materialet for egen forskning

I andre kommentarer rettes kritikken spesifikt mot forskere (ikke-navngitte) ved universitetsmuseene som anser det arkeologisk materiale som sitt eget forskningsmateriale. Også ansatte ved disse forvaltningsmuseene kan framføre denne

kritikken (spesielt de ”yngre” under femti), noe som kan bety at de observerer slike forhold på egen arbeidsplass.

Eksempler på kommentarer er:

Dessverre er det også blitt slik at førstehåndstilgang på og publisering av et materiale er blitt en karriærebooster – noe som gjør at arkeologisk materiale blir liggende på utgraverens/forskeres kontorer i årevis og er dermed i praksis utilgjengelig. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Nå må disse professorene slutte å ruge på upublisert arkeologisk materiale! (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Forvaltningen slik den foregår nå er ikke optimal. Forskere sitter på materiale i ”all evighet”. Det publiserer altfor lite etter diverse undersøkelser. Veldig topptung styring, der lite ansvar fordeles rundt i landet. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

(...) det sitter en del personer i maktposisjoner som nærmest ser på objektene som sine, til tross for at de er utgravd for mer enn 10-15 år siden. Argumenterer med fremtidige forskningsplaner de neppe tror på selv en gang... (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Arkeologiske gjenstander er i dag deponert på landsdelsmuseene. Inntil resultatene fra feltarbeidet er publisert blir ofte gjenstander lagret på kontoret til de som engang hadde ansvaret for utgravningen. Dette uten å bli publisert. Jeg vet det er vanskelig for yngre forskere å få tilgang på funn som ikke er publisert. Arkeologiske funn er ikke enkelte forskeres private eiendom :-). (Mann, statlig forvaltning)

Det er et problem at mange utgravere ”sitter” på materialet i lang tid etter utgravning og påberoper seg førsterett til å publisere (utover rapporten). Dette hindrer kunnskapsproduksjonen og får negative konsekvenser for formidling og det faglige. (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Dette karakteriseres også som ”skoeskebarrieren”, som av følgende respondent:

Det bør være publiseringsplikt med tidsfrist for både gjenstander og prosjekter ellers. Praksisen med skoesker ”under senga” til evig tid må vekk! (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Slike forhold dokumenteres derimot ikke av respondentene. Derfor er det også usikkert i hvor stor grad de medfører riktighet, og om slike oppfatninger er basert på en type ”myter” blant arkeologer om eldre forskere som ”sitter på” et materiale. Slike utsagn bør likevel tas alvorlig siden de viser at det blant flere arkeologer finnes en holdning om

at etablerte forskere ikke gir tilgang til arkeologisk materiale. Liknende forhold er også dokumentert i en evaluering av universitetsmuseenes digitaliseringsarbeid. I denne evalueringen påpeker informantene det positive i at flere jobber med det samme arkeologiske materiale, og at det må skilles tydeligere mellom gjenstandene og selve forskningen/tenkningen omkring dem (Hetland and Borgen 2005: 71-72).

4.4 Konklusjoner

Undersøkelsen viser at en stor del av respondentene vurderer tilgangen til arkeologiske gjenstander som svært viktig for forskning og faglig utvikling. Behovet for gjengivelser (i form av databaser, publikasjoner, bilder) er likevel svakt viktigere enn tilgangen til selve originalene.

Respondentenes vektlegging på gjengivelser bør muligens ses i lys av at materialpublikasjoner og kataloger alltid har stått sterkt i et gjenstandsbasert fag som arkeologi. Utarbeiding av slike publikasjoner har gjerne i seg selv blitt sett på som forskning. I Norge er det også sterke tradisjoner om at de arkeologiske museene publiserer tilvekstkatalogene. Interessant nok er det ingen respondenter som nevner de arkeologiske museenes omfattende arbeid på dette området. Derimot påpeker de behovet for satsingen på digitale databaser. Likevel ønsker jeg her å påpeke at digitalisering ikke egentlig representerer noe ”revolusjonerende” nytt, men hovedsakelig er en ny teknologi for å gjøre tilvekstene tilgjengelig. Samtidig skaper denne teknologien nye behov og økte forventninger blant brukerne (forskere, allmennheten); hvor det nok medfører noen skuffelser om alle de teknologiske mulighetene ikke benyttes til det fulle.

Undersøkelsen dokumenterer likevel at selv om gode databaser utvikles har forskere fortsatt ofte behov for tilgang til deler av originalmaterialet. Derfor kan det stilles spørsmål om hvor stor grad av detaljering databasene bør ha. Det er utenfor rammene av denne undersøkelsen å ta stilling til dette, men problemstillingen fordrer mer forskning blant brukere (forskere, men også allmennheten) av hvilken nytte de har av de løsningene som i dag finnes (se forøvrig NDU-utvalget 2009).

Stillingstagning til tre påstander om forskningstilgang tyder på at respondentene, som gruppe, vurderer denne som ”slett ikke så verst”. Likevel er de engasjerte respondentene svært kritiske til universitetsmuseene, og de nevner flere barrierer som hindrer forskningstilgangen. Tematikken vekker også følelsesladete kommentarer. Spesielt urovekkende er det at respondentene nevner de personlige barrierer ved museene. Dette tyder på at forvaltningsmuseene på dette området har et negativt

omdømme blant flere av respondentene – til og med blant noen arkeologer som selv jobber ved disse institusjonene!

Likevel ønsker jeg å rette en liten kritikk mot respondentenes vurdering av forskningstilgang. Undersøkelsen viser at de respondenter som i liten grad bruker arkeologiske gjenstander vurderer tilgangen som dårligere enn dem som har hatt stor bruk av gjenstandene. Dette kan tyde på at museenes omdømme er, blant flere av respondentene, dårligere enn de tiltak disse museene faktisk utfører for å tilrettelegge materialet til forskningen.

Kommentarene tyder også på at barrierer for forskningstilgang ikke kun skyldes manglende ressurser, men holdninger ved universitetsmuseene. Om det stemmer at manglende forskningstilgang skyldes personlige barrierer ved museene bør dette medføre en tydeligere personalinstruks. I tillegg fordrer det en bevisst holdning blant museene for å hindre at yngre ansatte ikke sosialiseres inn i arkaiske holdninger, slik som at ”materialet er mitt”. Muligens løses slike personlige barrierer ”av seg selv” når yngre generasjoner ansettes ved universitetsmuseene. Men det er også mulig å tenke seg et motsatt scenario: at et stadig strammere arbeidsmarked for yngre arkeologer gjør det viktigere for dem å fremme sine karrierer gjennom å få forsknings- og publiseringsmuligheter til et arkeologisk materiale.

5. Formidling og utlån

Når det gjelder utlån av originale gjenstander fra de fem store så sier jeg følgende: slipp artefaktene løs det er vaaaaår. (Kvinne, 30-årene, museum/formidlingssenter)

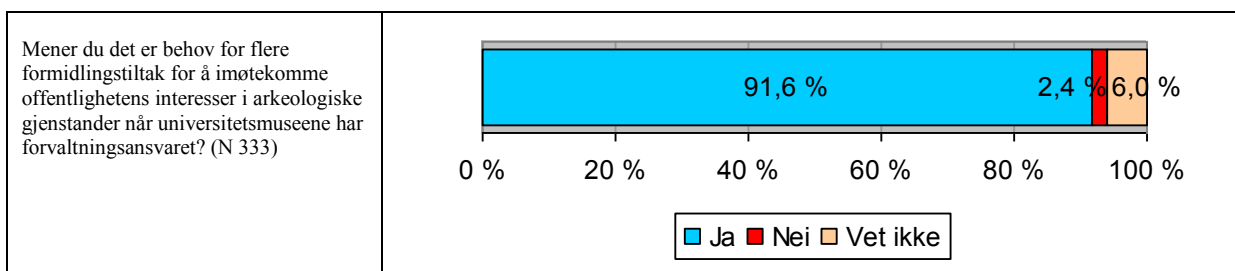
En kvinne i 30-årene skriver med en viss humor at de arkeologiske gjenstandene bør ”slippes løs” fra de fem arkeologiske universitetsmuseene. Hun arbeider selv i et museum/formidlingssenter, og hun trenger gjenstander for å lage utstillinger. Hun tilhører likevel de 78 % av respondentene som gir første prioritet til dagens forvaltningsmodell der fem museer har hovedansvaret.

I dette kapitlet diskuteres aktivisering av arkeologiske gjenstander i form av formidling og utlån til lokalmiljøene. I den forbindelse er det viktig å påpeke at selv om respondentene gir høyest score for at de faglige momenter bør ligge til grunn for forvaltningen (se kapittel 3), så er det et gjennomgående trekk at de i sine kommentarer påpeker betydningen av formidling.

Respondentene ønsker i større grad formidlingstiltak knyttet til originalgjenstandene enn kopier eller gjengivelser (databaser, etc.), sistnevnte som riktignok anses som moderat viktigere i en forskningssituasjon (se kapittel 4). Spesielt ønskes større grad av samarbeid mellom universitetsmuseene og andre institusjoner for å stille ut gjenstander lokalt.

5.1 Etterlysning av sterkere formidling

Respondentene ble bedt om å ta stilling til om det er behov for flere formidlingstiltak når universitetsmuseene har forvaltningsansvaret. På et såpass åpent og uforpliktende spørsmål, hvor det kun ble gitt tre svaralternativer, er det ikke uventet at hele 91,6 % av de 333 respondentene svarte ja (Figur 5-1).

Figur 5-1: Behov for flere formidlingstiltak

Likevel må det påpekes at universitetsmuseene formidler gjenstandene gjennom utstillinger, utlån, nettsider og publikasjoner. En respondent opponerer derfor mot flere av spørsmålene i undersøkelsen, og han skriver:

Spørsmålsstillingen legger til grunn at det ikke deponeres gjenstander til lokalmuseum. Samarbeidet mellom oss som universitetsmuseum og ulike lokalmuseum er allerede svært bra da de fleste lokalmuseum har deponert gjenstander fra våre samlinger. (...) Nok en gang forutsettes det at museene ikke har en offensiv utlånspolitikk. Hvordan vet du det? (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Undersøkelsen tyder likevel på at respondentene ønsker langt høyere aktivitet knyttet til formidling av arkeologiske gjenstander. Dette er også det tema de viser stort engasjement for i sine kommentarer. Dette bidrar til å modifisere inntrykket i andre deler av spørreundersøkelsen om at respondentene hovedsakelig vektlegger faglige interesser i gjenstandene (se kapittel 3).

Respondentene som nevner betydningen av formidling skriver blant annet:

Alt for mange funn ligger skjult og lite tilgjengelig for publikum. Folk er sulteføret på informasjon om hva som er funnet på deres hjemsplass. Folk er interessert, men arkeologiske gjenstander er vanskelig tilgjengelig for folk flest. (Kvinne, 40-årene, regional forvaltning)

Misnøye blant lokalmuseer, finnere og grunneiere av funnsteder over at gjenstander føres langt bort og at disse ikke er tilgjengelig. Ved formidling av funn f.eks. gjennom skilting opplever regionalforvaltningen å måtte betale museene for foto. Vi i den regionale forvaltning har selvsagt stor forståelse for magasineringen og forvaltningene av funn ved universitetsmuseene, men at foto i formidlingens tjeneste skal være et fordyrende element skurrer veldig. (Kvinne, 50-årene, regional forvaltning)

Det er viktig at gjenstandene blir brukt aktivt i formidlingsarbeidet. Det går antagelig flere gjenstander tapt (til grunne) i dårlige magasiner enn som følge av bruk i utstillinger. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

Generelt kan det synes som om forvaltningen går på bekostning av tilgang til gjenstandene og utstilling av dem. Fokus bør ikke bare være på å bevare ting til evig tid, man må også bruke tid og ressurser på formidling – slik at vanlig folks oppfatning om fortiden blir mer i tråd med den nyeste forskningen. (Kvinne, 20-årene, student)

Formidling har alltid vært lavt prioritert, og god formidling er sjelden. Et punkt som ikke er nevnt hittil [i undersøkelsen] er at vitenskapelig ansatte ikke får uttelling på arbeidsregnskap eller publiseringsliste for å drive formidling. Dermed blir formidling i noen grad nedprioritert innen universitetene. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Viktig å formidle ofte og etter prinsippet ”best mulig tilgjengelighet og for alle”. (Kvinne, statlig forvaltning)

5.2 Barrierer for formidlingstiltak

I kapittel 4.3 diskuteres barrierer for forskningstilgang. Liknende barrierer, slik som økonomi, nevnes også vedrørende formidlingstilgangen. En respondent skriver:

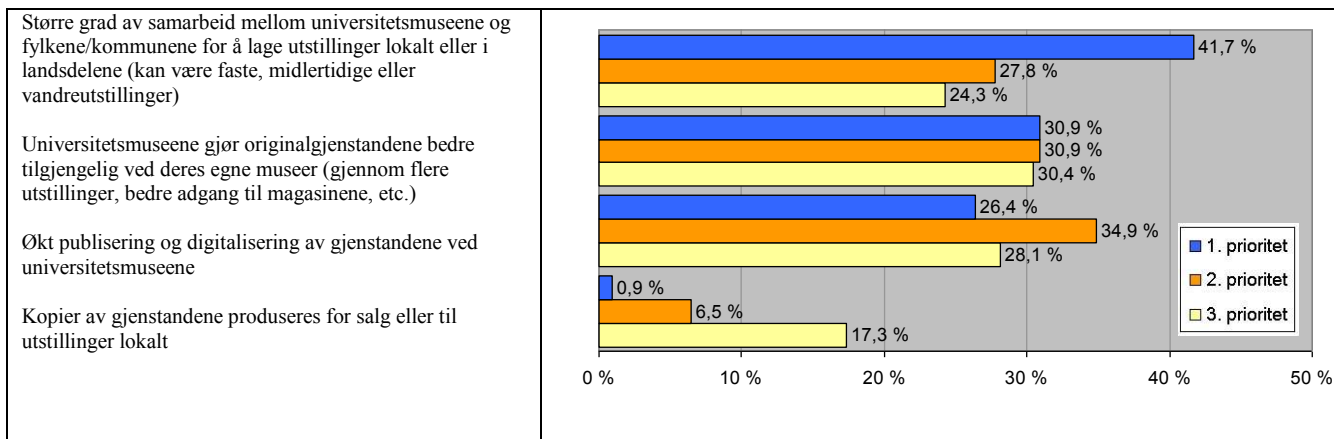
Flere kortidsutstillinger på samfunnsaktuelle tema ville vært en sann glede, både ved universitetsmuseene og andre steder! Økt utlånsvirksomhet burde også være mulig å få til. Men begge deler trenger økt finansiering til universitetsmuseene for å håndtere. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

I likhet med forskningstilgang er det også en tendens til at respondentene peker på holdninger ved universitetsmuseene som en barriere for formidlingstiltak. Blant annet at arkeologer kan ha en manglende forståelse for at de forvalter gjenstandene på vegne av fellesskapet:

Vi må huske at vi forvalter kulturminner primært for folket. Se kml § 1. (Kvinne, 20-årene, student)

Arkeologer må begynne å erkjenne at de forvalter et felleseie som samfunnet skal nyte godt av. Det er uholdbart at mange arkeologer dyrker sitt eget ego innen snevre akademiske kretser i stedet for å formidle, publisere eller stille ut fortellinger om fortiden. (Mann, 30-årene, regional forvaltning)

5.3 Formidlingstiltak

Figur 5-2: Prioritering av formidlingstiltak (N 333, 324 og 313)

Respondentene ble forelagt fire aktuell formidlingstiltak for arkeologiske gjenstander, forutsatt at universitetsmuseene fortsatt har forvaltningsansvaret. De ble bedt om å velge tre av disse og prioritere dem fra én til tre. Hovedtendensen i svarene er at respondentene foretrekker tiltak knyttet til formidling av selve originalgjenstandene, framfor gjengivelser og kopier av dem (Figur 5-2).

I et utkast til dette spørsmålet ble det formulert hele tretten tiltak. Disse ble senere redusert til fire hovedtyper for å gjøre det enklere for respondentene å velge. Dette var kanskje heller ikke hensiktsmessig siden kategoriene ble så generelle at hver og en kan inneholde flere formidlingsformer. I tillegg førte det til at respondentene hovedsakelig valgte de samme tre tiltakene, som de så vekslet mellom å gi ulik prioritet.

I likhet med prioriteringen av forvaltningsmodeller hadde noen respondenter tekniske problemer med prioriteringsmenyen.

Hovedfunnet er likevel at hele 41,7 % av respondentene gir første prioritet til at det i større grad bør være samarbeid mellom universitetsmuseene og fylkene/kommunene for å lage utstillinger lokalt eller i landsdelene (kan være faste, midlertidige eller vandreutstillinger). Dette styrker igjen tendensen, som er gjennomgående i undersøkelsen, at respondentene ønsker flere utstillinger lokalt, samtidig som de støtter at universitetsmuseene har forvaltningsansvaret. Eksempelvis skriver en respondent:

Faste utstillinger av arkeologisk materiale bør som regel ikke lages utenfor universitetsmuseene. Derimot bør det legges økt vekt på skiftende utstillinger, vandreutstillinger og lignende slik at gjenstandene kan sirkulere under trygge forhold. (Kvinne, 60-årene, forvaltningsmuseum)

Færre respondenter, 30,9 %, gir første prioritet til at universitetsmuseene gjør originalgjenstandene bedre tilgjengelig ved deres egne museer (gjennom flere utstillinger, bedre adgang til magasinene, etc.). Disse respondentene kan ha lagt ulike vurderinger til grunn. De kan ønske flere utstillinger ved museene, men støtter nødvendigvis ikke offentlig adgang til magasinene. Riktignok legger noen respondenter vekt i sine kommentarer på åpne magasiner og magasinutstillinger. Andre påpeker at de grunnet hensyn til bevaring ikke anser adgang til magasinene som et egnet formidlingstiltak for offentligheten.

En fjerdedel av respondentene (26,4 %) gir første prioritet til tiltaket om økt publisering og digitalisering av gjenstandene ved universitetsmuseene. Det er overraskende at dette tallet er såpass lavt; sett i lys av at respondentene for egen forskning og faglig utvikling i større grad verdsetter tilgang til gjengivelser enn originaler, men også at dette tiltaket har høy prioritet av forvaltningen (se kapittel 4). Økt publisering og digitalisering er likevel det tiltaket som flest respondenter gir andre prioritet (34,9 %). *Undersøkelsen tyder derfor på at respondentene vurderer originalgjenstandene som viktigst i en formidlingssituasjon, men at gjengivelser i form av databaser og katalogiseringer er moderat viktigere i en forskningssituasjon.* Dette utdypes slik av to respondenter:

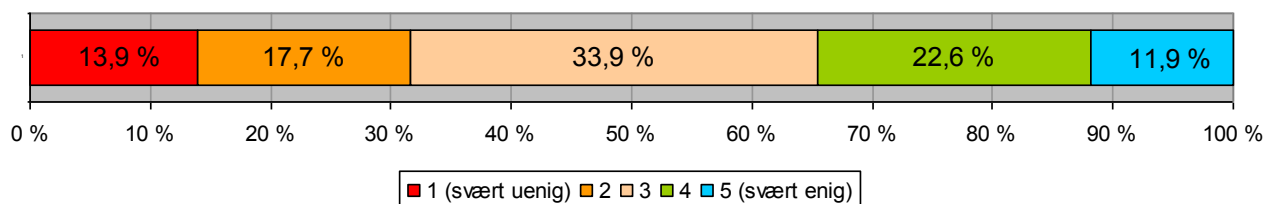
Min prioritering forutsetter at formidlingstiltakene er tenkt rettet mot allmennheten. Formidling rettet mot fagpersoner bør prioritere publisering og digitalisering. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Digitalisering er overdrevet og jeg tror ikke det i praksis vil ha så stor betydning for folk flest, men det øker tilgjengeligheten og er dermed en måte å ”demokratisere” samlingene. For forskerne vil digital tilgang til samlingene være svært viktig i fremtiden. (Mann, 50-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

Nærmest ingen støtte gis til tiltaket om å produsere kopier av gjenstandene for salg eller til utstillinger lokalt: kun 0,9 % gir dette første prioritet. Det kommer dårligst ut også når det gis andre (6,5 %) og tredje (17,3 %) prioritet. Respondentene anser derfor ikke kopier som et reelt formidlingsalternativ. Kommentarene viser likevel at respondentene har ulike oppfatninger om kopiers betydning. Av en respondent framheves kopier som ”fusk”. En annen vektlegger betydningen av autentisitet i formidlingssammenheng, og påpeker at kopier kan være viktige, men oftest i tillegg til og i kombinasjon med de andre tre tiltakene. Til styrke for kopienes rolle i formidlingssituasjonen skriver også én slik:

Jeg tror gjenstandene kan bidra til å fortelle og styrke lokalhistorien på et sted, men gjenstandene som sådan trenger ikke være der tror jeg. Kan erstattes med kopier, bilder, bøker og annen formidling. Viktigere at forskere og andre er til stede og forteller historien og gjør folk på stedet kjent med funn og tolkninger. (Kvinne, statlig forvaltning)

5.4 Formidling hovedsakelig for arkeologers skyld?

Figur 5-3: Utlån/deponering og mulighet for jobb

Stillingstagning til påstand: flere nyutdannede arkeologer trenger jobb, og et mer aktivt utlån eller deponering kan bidra til at arkeologer får jobb ved flere institusjoner (N 310, gjennomsnitt 3,01).

Det er mulig å stille spørsmålet om respondentene etterlysning av en sterkere formidling kan skyldes at dette også tjener arkeologi og arkeologer. Cornelius Holtorf kritiserer i den forbindelse hva han omtaler som en *Public Relations Model* når formidlingen har som formål å opprettholde arkeologien og arkeologers posisjon i samfunnet (Holtorf 2007b; 2007a: 114-119).

En slik PR-modell kan identifiseres i noen av kommentarene. Eksempelvis argumenteres det for at formidling kan føre til økt forståelse for å ta vare på arkeologiske kulturminner:

Manglende formidling/tilgjengelighet utenfor fagmiljøet undergraver/gjør at forståelsen av kulturminneloven er lav/mangelfull blant ”folk flest”. Økt formidling/tilgjengelighet vil gagne kulturarbeid, lette arkeologens arbeidshverdag, samt øke folks bevissthet/stolthet omkring kulturlandskap, arkeologi, etc. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

En slik PR-formidling kan derimot også ha som formål å sikre flere stillinger i faget i en tid hvor antall nyutdannede arkeologer øker. Respondentene ble derfor bedt om å vurdere følgende todelte påstand:

- Flere nyutdannede arkeologer trenger jobb, og et mer aktivt utlån eller deponering kan bidra til at arkeologer får jobb ved flere institusjoner (se Figur 5-3).

Respondentene fordeler seg forholdsvis likt i tre grupper: et svakt flertall er enige i påstanden (34,5 %, hvorav 11,9 % svært enige), men nesten like mange er uenige (31,6

%, hvorav 13,9 % svært uenige), eller de har ikke et sterkt syn på dette (33,9 %). Svarene tyder derfor på at muligheten for jobb kan ligge til grunn som en begrunnelse for å øke formidlingen av gjenstander.

I kommentarene balanserer respondentene mellom arkeologenes interesse i å skape relevante jobber og i å imøtekomme allmennhetens behov:

Hovedbegrunnelsen for mer aktivt utlån av materiale bør være det allmenne publikum sin interesse i å få se funn og lære mer om forhistorien. En positiv bieffekt av dette er antagelig at dette genererer arbeid for flere arkeologer, uten at jeg ser dette som hovedformålet med utlån i seg selv. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Ja, flere kan få jobb, men det betyr ikke at jeg synes spredning av gjenstander er en god idé. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Det er selvfølgelig et godt argument at en større grad av utlån og deponering kan føre til flere jobbmuligheter for arkeologer. Samtidig bør ikke dette være hovedargumentet for tilbakeføring dersom andre og viktigere hensyn taler mot dette. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Andre respondenter er mer positive til at flere jobber kan skapes gjennom bedre forskningstilgang, utlån eller forvaltning av gjenstander på flere institusjoner:

Muligheten for å få tilgang til å se på materialet selv vil faktisk være styrende for hvilke forskningsoppgaver jeg ville gi meg i kast med. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Jeg jobber primært med å lage arkeologiske utstillinger så tilgang på arkeologiske gjenstander vil være avgjørende for karrieren. (Kvinne, 30-årene, museum/formidlingssenter)

Det bør opparbeides kompetanse innen forvaltning av artefakter på mange flere institusjoner enn i dag slik at tilbakeføringen kan økes. Dette vil også øke mulighetene for relevant arbeid for konservatorer og arkeologer rundt om i landet. (Kvinne, 30-årene, ikke-arkeologirelatert jobb)

Svarene tyder på at arkeologer anser formidling av arkeologiske gjenstander som viktig, uavhengig av om det styrker arkeologer/arkeologiens posisjon. Likevel finnes også det syn blant noen respondenter at formidlingen kan bidra til å styrke arkeologiens rolle i samfunnet, opprettholde og kanskje skape flere arbeidsplasser.

5.5 Konklusjoner

Formidling av arkeologiske gjenstander er ett av de tema som respondentene uttrykker sterkest engasjement for. Noen av respondentene retter i den forbindelse også en sterk kritikk til universitetsmuseene for manglende fokus på formidling. Disse respondentene påpeker at det finnes en holdning på museene at de forvalter gjenstandene mer på vegne av seg selv og egen forskning enn for allmennheten.

I konklusjonen vil jeg likevel stille spørsmål om i hvilken grad respondentene har et realistisk syn formidlingen. Utvilsomt er det rom for større grad av formidling av arkeologiske gjenstander. Gitt at de fem universitetsmuseene har formidlingstiltak som utstillinger, utlån og annet, kan man likevel spørre om deres evne er så dårlig som man kan få inntrykk av når man leser noen av respondentenes kommentarer? Et annet spørsmål er om respondentene har urealistisk høye forventninger til de positive effekter ved lokal formidling av arkeologiske gjenstander.

Noen hendelser i tiden før undersøkelsen kan også ha medført kritiske kommentarer. Eksempelvis kan Kulturhistorisk museum sin varsling, i 2006, om midlertidig utlånsstopp ha bidratt til at noen respondenter sterkt etterlyser en større satsing på utlån. En senere satsing, fra 2008, på samarbeidsavtaler om utlån kan derimot ha gått mer upåaktet henn blant respondentene.

Likevel styrker undersøkelsen at det utvilsomt er behov for større satsing på gjenstandsformidling. Flere ønsker også en tydeligere, og muligens en felles policy for, samlingsforvaltning ved universitetsmuseene, spesielt knyttet til utlån og formidling av arkeologiske gjenstander (etterlyst blant annet i NOU nr. 8 2006: 31).

6. Gjenstander som beholdes av privatpersoner

Min profesjonelle og personlige mening er at alle plikter å gi fra seg gjenstander de finner. I praksis er det likevel lett å få forståelse for finnere. Ofte bruker de gjenstanden i lokal formidling, til familie, naboer, skoleelever – og de er også oppriktig interesserte i arkeologi. Dermed vet de også at Kulturhistorisk museum har x antall hundre tilsvarende gjenstander, og at få av dem får plass i utstillingen i Oslo. De anser det som bedre for arkeologiinteressen og lokalsamfunnet at gjenstanden beholdes på stedet. Vi oppfordrer folk likevel til å levere inn (og argumenterer etter alle kunstens regler – opplyser om lovverk, om faren for at gjenstanden går tapt eller ender opp et helt annet sted, osv., osv.), og ber dem heller ta kontakt med museet for å få til en utlånsavtale, f.eks. med en utstilling på kommunehuset. Men vi vet jo at det er lite sannsynlig at museet vil gå med på det. Vi har sett brev museet har skrevet som svar på slike søknader og kan bare konkludere med at museet stiller langt strengere krav til andre utstillere enn til seg selv. Hvis vi skal få folk til å forstå at arkeologisk materiale tilhører fellesskapet, så må også museet arbeide ut fra det samme prinsippet: de skal forvalte gjenstandene på vegne av alle, og ikke bare til glede for seg selv eller en håndfull arkeologer. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

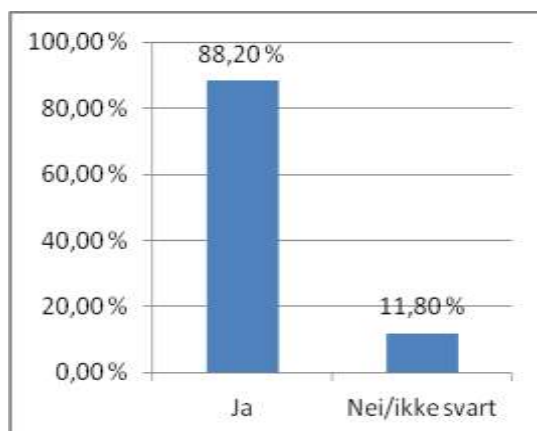
I sitatet over viser en kvinnelig respondent et pragmatisk syn på det å samle inn arkeologiske gjenstander som privatpersoner beholder, selv om staten eier dem i henhold til kulturminneloven. Samtidig retter hun mye av sin kritikk mot de ansvarlige institusjonene, og ikke mot disse privatpersoner som har gjenstandene. En slik ambivalens omkring praktiseringen av statlig eierskap uttrykkes også av langt flere respondenter.

Problematikken om at privatpersoner beholder arkeologiske gjenstander behandles i den siste delen av spørreundersøkelsen. På dette området viste respondentene stort engasjement og ga flere kommentarer. Undersøkelsen viser at det store flertallet av respondentene har erfaringer med at privatpersoner beholder gjenstander. Samtidig viser de en forholdsvis pragmatisk holdning til hva slags tiltak de vil sette i verk for samle dem

inn. Respondentene spriker derimot i deres syn på om det bør utarbeides tydeligere retningslinjer for å sikre en mer enhetlig innsamlingspraksis.

6.1 Erfaringer med at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn

Respondentene ble spurt om de under et feltarbeid, registrering eller befaring har møtt noen som ikke har levert inn arkeologiske gjenstander. Hele 88,2 % bekrefter slike erfaringer (Figur 6-1).

Figur 6-1: Erfaringer med at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn (N 330 + 8 respondenter som ikke svarte på spørsmålet)

53 respondenter (15,7 %) kommenterte dette spørsmålet. Her kommer det fram at mens noen respondenter opplever sjelden å komme over gjenstander i privat eie så erfarer andre det oftere. Dette kan skyldes ulike arbeidsområder (om de drar hyppig på befaringer, eller hovedsakelig sitter inne på et kontor). Det er også nærliggende å anta at det avhenger om arkeologen makter å skape relasjoner til grunneiere slik at de forteller om funn.

Noen generelle kommentarer er:

Mange! Det skjer i rundt halvparten av befaringene. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

45 års felterfaring i de fleste landsdeler har gitt meg den oppfatning at det er tvilsomt om størstedelen av ”løsfunn” er kommet til museene. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Svært vanlig. Har jobbet mye som feltarkeolog (både for museer og fylke). Treffer på mennesker som sitter på gjenstander hele tiden. (Mann, 30-årene, i det private)

Alt fra ”... har hatt liggende og burde levert” til ”dette skal INGEN i forvaltning eller museer noen gang få kloa i...”. (Kvinne, statlig forvaltning)

Men det er en sjeldenhet. De aller fleste jeg har møtt har levert fra seg gjenstandene, og jeg har truffet mange enkeltpersoner i mitt lange yrkesliv. Jeg tror det beror på hvilke argumenter man bruker, og at man bearbeider dem i lengre tid. (Kvinne, 60-årene, forvaltningsmuseum)

Andre respondenter påpeker at de stadig hører fortellinger om at privatpersoner har gjenstander, uten at de selv erfarer det:

Ikke mange, men ”alle” sier at de kjenner flere som har gjenstander liggende i skuffen hjemme... De innrømmer sjelden å ha det selv. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Noen har fått beholde gjenstandene etter å ha varslet fra. Noen sier de vet det ligger en plass, men ikke helt sikker på hvor. Mange forteller at andre ikke har levert inn gjenstander. (Mann, 20-årene, regional forvaltning)

Det er som regel naboen, bekjente eller slektninger som har slike gjenstander... (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Meldte fra til vedkommende fylkeskommune om dette og hadde inntrykk av at de ikke var overrasket. Ellers hører en naturligvis mye om slikt som rykter på bygda. Selv om jeg tror det ofte er ingen røyk uten ild blir det for tynt grunnlag til å reagere. (Mann, statlig forvaltning)

Slike fortellinger framstår nærmest som en ny type lokale ”sagn” og ”folkelige fortellinger”. De kan ha en rot i virkeligheten, men vel så gjerne kommunisere en forestilling om at arkeologiske funn skal holdes skjult for arkeologer som ellers vil ta dem med seg (kf. Omland 2008: ; 2010: kap. 7).

6.2 Årsaker til at arkeologiske gjenstander ikke leveres inn

Respondentene ble ikke stilt spørsmål om årsaker til at privatpersoner beholder funn. I kommentarfeltene nevnes flere grunner til dette. I følgende sitat nevnes flere av de fem årsakene som respondentene nevner:

Motivene for ikke å levere inn er svært ulike og spenner fra at de er i mot statlig kontroll og at de mener dette er brudd på den private eiendomsrett, til at de mener dette tilhører lokalhistorien. Mange sier at gjenstandene som kommer til museene bare havner i en hylle hvor ingen får se dem. Men jeg har også opplevd at selv om jeg har meldt inn gjenstander til

museene så har de museumsansatte ikke fulgt opp – innkreving har vært prioritert lavt av en del museumsfolk. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Konsekvenser for grunneier/finner

Som hyppigste årsak nevner respondentene at grunneiere frykter negative konsekvenser om de gjør funn kjent. Spesielt at de må bekoste en undersøkelse eller får eiendommen fredet:

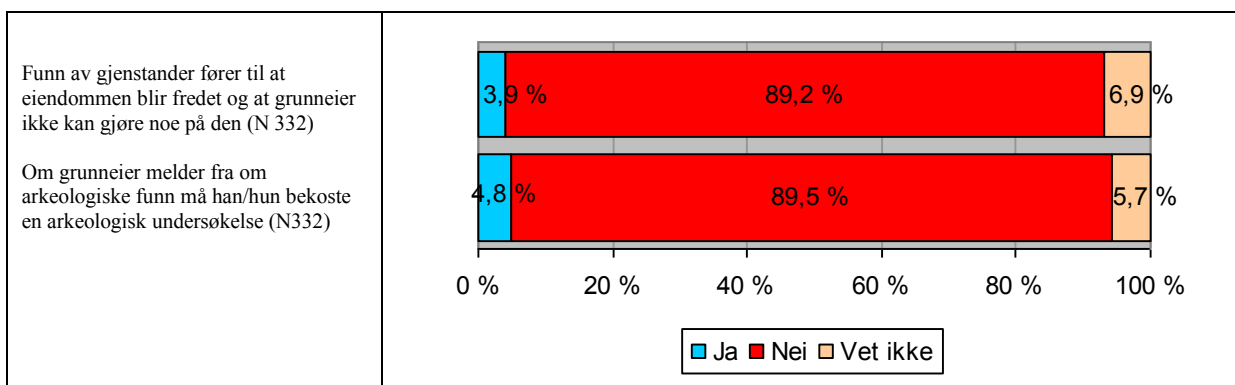
Å ikke gi fra seg gjenstander bunner i dag kanskje mere i frykten for forvaltningsmessige konsekvenser for eiendommene funnene er gjort på, snarere enn på gjenstandene i seg selv. (Mann, 30-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

I stor grad ønsker ikke grunneier fokus på hva som befinner seg på deres eiendom i frykt for hva det kan medføre av restriksjoner på bruk av området, fare for å måtte bekoste dyre utgravninger, etc. Tror dette elementet i større grad råder enn at de ønsker ”å pynte peishyllen” med gjenstandene. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

De fleste er redde for at hvis gjenstander blir levert inn så blir det utgravning på funnstedet og grunneier må betale. Andre tror at gjenstanden blir magasinert og ikke blir tatt frem igjen. Viktig med synliggjøring av innleverte funn. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Mitt inntrykk er at en del grunneiere tror de må bekoste arkeologiske utgravninger ved innlevering av funn, noe som er svært uheldig. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

I slutten av undersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til to påstander omkring en slik frykt. Respondentene ble spurt ”stemmer påstandene under med din oppfatning” (Figur 6-2):

Figur 6-2: Funn og konsekvenser for grunneier

Nå må det sies at respondentene kun fikk mulighet til å svare ”ja”, ”nei” eller ”vet ikke”. Flere kan derfor ha følt seg presset til å ta et standpunkt – noe som også var hensikten. Svarene viser at det store flertallet av arkeologer mener slik frykt er grunnløs (89,2 % og 89,5 % sier seg uenige i påstandene). Likevel anser noen arkeologer disse forholdene for å være til stede, slik som i disse kommentarene:

Både og – grunneier må ikke betale for en arkeologisk registrering av området dersom det blir innlevert en gjenstand, men funn av gjenstander kan i neste omgang gjøre det vanskelig å få utført fysiske inngrep i området. La oss si at det blir innlevert gjenstander i et område som ikke har vært prioritert av fylkeskommunen fordi det ikke er kjent materiale herfra tidligere. I neste omgang søker grunneier om å få bygget ut området hvor gjenstandene er funnet. Da kan grunneier bli pålagt både arkeologisk registrering av området (fordi dette ikke ble gjort da materialet ble innlevert), og eventuell arkeologisk utgravning dersom dette er nødvendig/blir gitt dispensasjon for. (Mann, 30-årene, i det private)

Hvorvidt fredning skjer er avhengig av hvilke kontekster funnene kommer fra, og med mindre grunneier skal bygge ut, så er det ikke vedkommende som påkoster utgravning hvis det blir aktuelt. Og gjenstandene er offentlig eiendom i henhold til Lov om kulturminner. (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Jeg vil nok være klar på at gjenstanden er statens eiendom – et felles gode – men jeg vil nok i de aller fleste tilfeller overlate til finners samvittighet å levere den inn. Jeg forteller så ofte jeg kan at det ikke medfører kostnader på å melde fra om tilfeldige løsfunn. Men også om at hvis man absolutt må bygge garasjen sin der gravhaugen ligger, så koster det en utgravning... Men jeg er slett ikke sikker på hvor mye staten bidrar til å dekke privatpersoners utgifter i småskala byggesaker... (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Selv om man kan hevde at grunneiere som ikke gir fra seg gjenstander som de har funnet på sin eiendom bryter lover, som de i praksis gjør, har vel vi vår del av ansvaret for å formidle viktigheten av at materialet leveres inn, samt øker bevisstheten av at det nettopp gjelder kunnskapen om vår felles fortid. Det er også viktig å opplyse om og avlive enkelte myter om hva som skjer dersom man har funnet arkeologiske artefakter på sin eiendom, for eksempel at Riksantikvaren umiddelbart freder området og/eller at du som privatperson blir økonomisk ansvarlig for arkeologiske utgravninger. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Det gjelder å ha en god tone og forhandle med grunneiere for at de ikke skal bli lei seg, låse seg og fortelle om negative situasjoner med arkeologer til alle andre grunneiere de kjenner.

Mange er nemlig engstelige etter å ha lest om ”arkeologiofre” i media. Hvis man klarer å få en positiv relasjon med grunneier har man en sjans til senere å få overbevist personen om de positive sidene ved overlevering, enten over telefon, eller i forbindelse med en senere registrering. Mange slektninger leverer senere inn disse gjenstandene, som da allerede ofte er omtalt i rapporter. (Kvinne, 20-årene, ikke-arkeologirelatert arbeid)

Gjenstandene forsvinner i et magasin

At gjenstander forsvinner i et magasin nevnes ofte som en grunn for å forklare at privatpersoner beholder gjenstander:

Folk gjemmer unna ting de har funnet. De vil ikke at det skal bli gjemt bort i et magasin er argumentet. (Kvinne, 40-årene, regional forvaltning)

Det er få som innrømmer dette. De fleste grunneiere som gjør dette har flere grunner for dette. Blant annet at gjenstandene bare forsvinner i magasinene, de får lite takk og informasjon når gjenstander blir levert inn. Det er også en veldig frykt for fredning av eiendommene som gjør det vanskelig for grunneiere. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Noen sier de ikke visste om at det måtte leveres, men gir det fra seg når vi nå ber om det. Andre beholder det med henvisning til at nå er det i hvert fall mulig for dem og andre interesserte å få se på gjenstanden = hvis de leverer den inn blir den bare lagt i en kjeller i museet og ingen får se den igjen. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

En vanlig kommentar: ”leverer det ikke inn – det ender bare i kjelleren i Oslo. Den dagen vi får museum her i området (kommune/fylke) vil jeg levere det inn”. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Senere i undersøkelsen ble respondentene også spurt om å ta stilling nettopp til en slik påstand om at gjenstander bare havner i et magasin (Figur 6-3):

- Gjenstander som leveres inn til museene havner i magasiner slik at nesten ingen får se dem

Oppsiktsvekkende nok sier da det store flertallet av respondentene seg enige i påstanden (72,3 %). Respondentene kunne nok føle seg presset til å ta en tydelig holdning siden de kun fikk tre svaralternativer, men likevel valgte hele 332 av de 338 å svare på spørsmålet. At respondentene er enige i påstanden bekrefter også at de mener gjenstandene er for lite aktivert (som diskutert i kapittel 4 og 5).

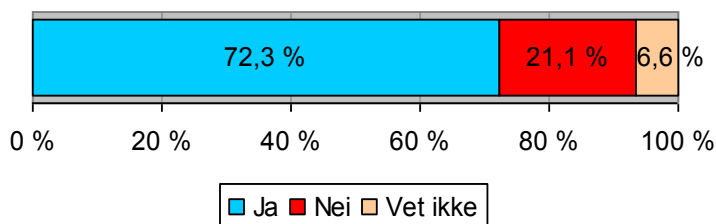
Tilslutning til påstanden illustreres av følgende kommentarer:

At gjenstander havner på magasiner så nesten ingen får se dem ville jeg tidligere sagt ikke var sant, da vi jo har museer. Men etter å ha erfart hvor forsvinnende liten del som havner i utstillinger – som sjelden eller aldri oppdateres – må jeg si meg enig i denne kommentaren. Tilgangen på gjenstandene ER for dårlige! (Kvinne, 20-årene, student)

Gitt at det var god plass i magasiner med gode bevaringsforhold, og det var visshet om at museene tok godt vare på det de tok inn og det var lett tilgjengelig for alle, ville det være større aksept for å levere inn gjenstander og jeg ville ivret sterkere for at de skulle leveres inn. (Kvinne, 40-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Likevel er ikke alle respondentene enige, og en skriver:

[Påstanden] er helt horribel. Forhåpentlig vil forskerne se på dem slik at ”Norges historie kan skrives på nytt”. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Figur 6-3: Gjenstandene havner i et magasin

Stillingstagning til påstand: gjenstander som leveres inn til museene havner i magasiner slik at nesten ingen får se dem (N332)

Gjenstanden har betydning for grunneier/finner

Respondentene nevner også at gjenstanden har betydning for privatpersoner som et moment for at de beholder dem, slik som:

Gjenstandene har gjerne stor affeksjonsverdi for ”eieren”. Når argumentasjon for innlevering ikke er nok til at de frivillig gir fra seg gjenstanden, har jeg personlig vanskelig for å tvinge folk til å levere inn gjenstander som ikke trenger konservering for å bli bevart. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

De mener den hører til på gården de er funnet. Dette til tross for at funn på peishyllen rustet mer opp for hvert år som går. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Det er stor forskjell på kunnskapsnivået/kompetansen til grunneiere/finnere av arkeologiske gjenstander. Årsakene til at de ikke ønsker å levere inn er også vidt forskjellige. Har sett gjenstander inntyllet i blå fløyel, men også vikingtids økser av jern i plastposer. Felles for de

fleste finnerne er ”eierskapet”, gjerne knyttet til slektshistorie. (Kvinne, 40-årene, regional forvaltning)

Det beste hadde vært om folk ønsket å gi de fra seg, men for mange betyr det mye for deres familieidentitet/gårdsidentitet å beholde dem. (Kvinne, 20-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

Mange føler at det er deres gjenstander fordi de er funnet i deres jord. Det er viktig å informere om kunnskapen gjenstandene gir oss om vår felles fortid, at ingen eier gjenstandene, men at de må forvaltes for slik å kunne bevares best mulig for ettertiden. De fleste har f.eks. ikke kunnskap om metallgjenstanders begrensede levetid etter at de er tatt opp fra jorden. (Kvinne, 30-årene, midlertidig ikke i arbeid)

Manglende kunnskap om kulturminneforvaltningen

Manglende kunnskap om og blant forvaltningen nevnes som årsak til at gjenstander ikke leveres inn:

Jeg har forståelse for at grunneiere i noen tilfeller er skeptiske til å informere om funn de har gjort og til å levere inn gjenstander. Dette kan paradoksalt nok skyldes både uvitenhet og kunnskap om kulturminneloven og kulturminneforvaltningen. (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

En annen respondent påpeker at reglene for statlig eierskap, spesielt knyttet til årstallet 1537, ikke har allmenn forståelse:

Fornminnelovens tidsavgrensing til 1537 gjør det vanskelig for folk å skjønne museenes prioriteringer. Hvorfor insisterer museet på å kreve inn et fragment av en steinøks mens det samtidig er uinteressert i en komplett og vel bevart dolk fra 1600-tallet? (Kvinne, 30-årene, i det private)

Andre respondenter peker på at forvaltningen selv har for dårlig kunnskap om reglene:

Grunnen til at grunneiere/finnere ikke leverer fra seg gjenstander tror jeg er på grunn av at det er for lite kunnskap blant arkeologer i slike situasjoner, og derfor ikke kan informere grunneiere om hvilke regler som gjelder. (Mann, 20-årene, forvaltningsmuseum)

Holdninger i forvaltningen

Respondentene nevner også holdninger i forvaltningen som grunner til at gjenstander ikke leveres inn.

I sterke ordelag mener én respondent at forvaltningsmuseene ikke har tatt inn over seg dagens service- og informasjonssamfunn, men sitter fast i en gammeldags embetsmannskultur:

Problemet ligger i stor grad hos museene. (...) Utlånspraksis, arkaiske holdninger hos museene, vanskeligheter med tilgangen til innkommet materiale, forskjellsbehandling og en generell ovenfra nedad holdning hindrer publikum å levere inn gjenstander. I tillegg kommer en manglende evne til å stille ut sentralt eller lokalt. Formidling er nedprioritert og de som driver feltarbeid og dermed formidling til lokale har lav status og er som regel på korte kontrakter. Årsakene er komplekse og sammensatte, men bunner i bl.a. museenes manglende evne til å se sin og arkeologiens rolle i samfunnet. Museene sitter igjen i et embetsvelde mens man befinner seg i et service- og informasjonssamfunn. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

På liknende vis argumenterer en annen:

Dagens forvaltning og fylkene er alt for arrogante til at det kan utvikles god lokal aksept for innlevering og lojalitet i befolkningen for dagens ordning. (Mann, 60-årene, museum/formidlingssenter)

Andre respondenter påpeker at ansatte ved universitetsmuseene selv ikke anser gjenstandene som et felleseie, men som eget forskningsmateriale (se også kapittel 0. og 5.2). Dette gjør det vanskelig å argumentere for at gjenstandene leveres inn:

Ansatte ved universitetsmuseene oppfører seg ofte som om gjenstandene er deres private eiendom. Når vi som arkeologer krever at folk skal levere inn gjenstander de finner, eller betale for utgravinger, bunner dette ikke bare i juss, men også i en mening om at dette er vår FELLES kulturarv som eies av ALLE. Den kan altså ikke beholdes – eller ødelegges – av enkeltpersoner. Hvis vi vil at folk skal forstå dette, og forholde seg til lovverket, må arkeologene begynne å leve etter samme prinsipper selv: felles kulturarv må bety at dette i størst mulig grad skal være tilgjengelig for allmennheten. Det må selvsagt tas hensyn til bevaringsgrad etc., men grunnholdningen bør endres fra at ”Dette tilhører museet” til ”Dette tilhører folket”. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Å legge skylden for manglende innlevering på publikum er feil. Museene må først rydde opp i egen praksis før en kan kreve noe av andre. Slik det er i dag er mange arkeologer en trussel mot kulturminner og gjenstander fordi de ikke vil tilgjengeliggjøre egen forskning. Det finnes flere eksempler de senere år på at arkeologer har tatt med seg opplysninger om viktige undersøkelser i graven (...). Den eneste måten å få inn funn på er å formidle og skape gode holdninger. For å få til dette må statusen til formidling heves, likeledes statusen på feltarbeidet som er arkeologiens ansikt utad. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

Det med innlevering av gjenstander gjelder i like stor grad arkeologer som "sitter på materialet", eller "mellomlagrer" det på kontoret sitt. Jeg ser dette som et like stort problem som privatpersoner som har gjenstander hos seg. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Kulturminner på kaminhylla eller på seniorforskerens kontor i årevis. Hva er best forvaltning? (Mann, statlig forvaltning)

6.3 Prosedyrer når gjenstander ikke er levert inn

Undersøkelsen dokumenterer at nesten 90 % av respondentene har vært i en situasjon hvor de møter personer som har funnet eller oppbevarer arkeologiske gjenstander. Dette tyder på at de fleste arkeologer før eller siden vil komme ut for en slik situasjon. Hva slags tiltak vil de så iverksette?

Respondentene ble bedt om å vurdere hvor sannsynlig de ville utføre åtte oppgitte tiltak. Tiltakene er stilt opp i Figur 6-4 etter gjennomsnittet for hvor sannsynlig respondentene vil utføre dem.

Analysen viser at respondentene foretrekker forholdsvis "myke" tiltak, og de forsøker å vise fleksibilitet og skjønn. Følgende kommentar er illustrerende:

Ofte er disse gjenstandene utenfor kontekst. Det er sjelden spektakulære gjenstander (mest flintavslag). Vi noterer alltid i rapportene dersom noen har slike gjenstander. Vi er hyggelige mot dem, for det er bedre at vi får se gjenstandene og kan skrive om dem i rapportene enn at ingen får vite at de eksisterer. Det er viktig å være vennlig mot grunneierne, for de har venner som ofte også er grunneiere og som vil vise oss ting. Vi oppfordrer likevel folk til å levere inn gjenstandene. (Kvinne, 20-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

Kun to av tiltakene vil det store flertall av respondentene svært sannsynlig vurdere: informert om regelverket og bedt personen om frivillig å gi fra seg gjenstandene (73,9 %), og vurdert flere av alternativene alt etter gjenstandstyper (65,9 %). For de fire neste

tiltakene er det i langt større grad en differensiering blant respondentene om hvor sannsynlig de vil iverksette dem.

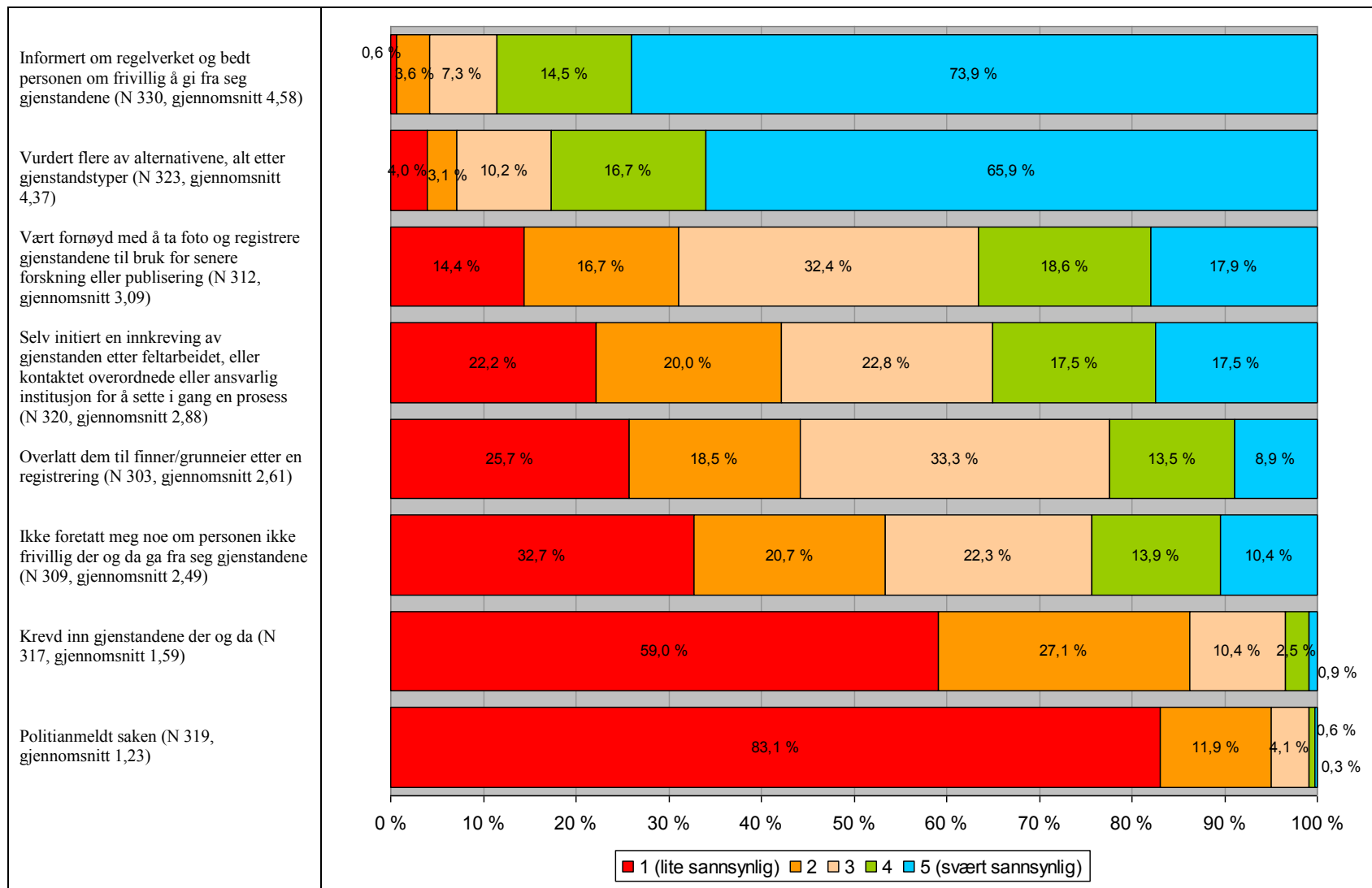
Som nummer tre rangerer respondentene tiltaket ”vært fornøyd med å ta foto og registrere gjenstandene til bruk for senere forskning eller publisering”. Dette tyder på at respondentene vektlegger gjenstandenes kunnskapsverdi, mer enn eierskapet av selve gjenstanden. Dette samsvarer med andre funn i undersøkelsen om betydningen av gjenstandenes kunnskapsverdi.

Tiltaket på fjerde plass synes byråkratisk: ”Selv initiert en innkreving av gjenstanden etter feltarbeidet, eller kontaktet overordnede eller ansvarlig institusjon for å sette i gang en prosess”. Forvaltningsmessig framstår dette som korrekt, men respondentene fordeler seg likevel nærmest jevnt på skalaen fra 1 til 5 om hvor sannsynlig de vil iverksette det.

Tiltaket ”overlatt dem til finner/grunneier etter en registrering” har også en stor spredning blant respondentene. Flest respondenter gir dette den nøytrale scoren 3 (33,3 %), noe som tyder på at de ikke ønsker å ha en klar formening på det å overlate gjenstandene til finner/grunneier etter registrering. Ser man på ytterpunktene av svarene er det likevel flere som finner dette lite sannsynlig (25,7 %) enn svært sannsynlig (8,9 %).

Et flertall av respondentene ønsker likevel å være handlekraftige, slik som når 53,4 % finner følgende tiltak lite sannsynlig (score 1 eller 2): ”ikke foretatt meg noe om personen ikke frivillig der og da ga fra seg gjenstandene”. Likevel er en fjerdedel (24,3 %) mindre handlekraftig og finner dette sannsynlig (score 4 eller 5), mens omtrent like mange har krysset av for den nærmest nøytrale scoren 3 (22,3 %).

Blant respondentene er det stor enighet om at de mest ”harde” tiltakene ikke vil gjennomføres. Det anses ikke som gode tiltak å kreve inn gjenstandene der og da (59 % lite sannsynlig), eller politianmeldt saken (83,1 % lite sannsynlig). Kun henholdsvis tre og én respondenter (og ikke prosent) vurderer disse to tiltakene som svært sannsynlige. Derimot synes respondentenes svar, og deres kommentarer, å preges av en pragmatisk vurdering og ambivalent holdning til praktiseringen av statlig eierskap.

Figur 6-4: Sannsynlighet for å iverksette et tiltak når gjenstander oppbevares av private

6.4 Prioritering av gjenstandstyper

Respondentene ble bedt å oppgi om de vil prioritere å samle inn visse gjenstandstyper, eller fra spesielle perioder. Hele 183 (54,1 %) av respondentene kommenterte hva de ville prioritere høyt, og 147 (43,5 %) hva de ville prioritere lavt. De nevnte typer av gjenstander ble etterpå ordnet i generelle kategorier (Tabell 6-1 og Tabell 6-2).

Et hovedfunn er at det i stor grad er samstemmighet blant respondentene om deres prioriteringer. Dette er bemerkelsesverdig siden juridisk sett er alle funnede gjenstander eldre enn 1537 statens eiendom, og det finnes ikke noe regelverk som gir unntak for visse typer. Trolig har denne sterke lovgivningen likevel ført til, fordi den er vanskelig å gjennomføre, at det har nedfelt seg en uformell praksis om hva arkeologer i Norge anser som mer eller mindre viktig å samle inn når de kommer over gjenstander i privat eie. Likevel angir 9 respondenter at de ikke vil prioritere noen gjenstandstyper spesielt høyt. Samtidig angir 14 respondenter at de ikke vil prioritere noe bort siden alt kan være potensielt viktig, også kvantitativt materiale.

Her bør det også påpekes at det har blitt etterlyst større grad av prioriteringer av hvilket materiale som tas inn i utgravningssituasjoner. Dette gjelder spesielt massemateriale, siden det kan føre til store problemer med å forvalte de enorme mengdene materiale (Frydenberg 2008). I en kommentar retter derimot en respondent kritikk til slike prioriteringer som hun i dag mener foretas av forvaltningsmuseene:

Som feltarkeolog har jeg fått inntrykk av at museene stiller stadig sterkere krav til prioritering og begrensning ved innsamling av materiale. Jeg lurer på om dette egentlig er i tråd med museenes samlingsfunksjon. Er det økonomien som styrer? (Kvinne, 30-årene, midlertidig stilling i det private)

6.4.1 Kategorier av gjenstander som prioriteres høyt

Konserveringsbehov er det hensyn flest respondenter vil legge til grunn for prioritere innsamling av noen gjenstander høyt (65 respondenter, Tabell 6-1). Konservering legges også til grunn for noen av respondentene som nevner visse materialtyper, slik som metaller (23 av 48 respondenter som nevner metaller), og organisk materiale (7 av 29 respondenter som nevner slikt materiale). De andre som nevner disse typene materialer legger muligens også konserveringshensyn til grunn, selv om de ikke nevner dette.

Type gjenstander	Antall respondenter nevnt (N)
Konserveringshensyn generelt uten å spesifisere gjenstander	65
Spesielle, unike, sjeldne eller hele gjenstander, smykker	58
Metaller, som av 23 respondenter begrunnes av konserveringshensyn	48
Organisk materiale, bein, tre, som av 7 begrunnes av konserveringshensyn	29
Hele eller spesielle gjenstander fra steinalder (i motsetning til flintavfall, o.l.)	14
Edle metaller og mynter	12
Kunnskapsverdi	11
Avhengig funnstatus på stedet, god kontekst, daterbart	10
Bronsealdergjenstander generelt	10
Alt viktig å samle inn	9
Sjelden i området, av lokal eller regional betydning	8
Jernaldergjenstander generelt	8
Gravfunn	6
Tekstiler	4
Keramikk	4
Middelaldergjenstander generelt	3
Menneskerester	2
Opplevelsesverdi	2
Lite verdi for grunneier	2
Rav	1
Runesteiner	1
Samiske gjenstander	1

Tabell 6-1: Kategorier av gjenstander som prioriteres høyt for å samle inn

Vektlegging av konserveringsbehov samsvarer med funn tidligere i undersøkelsen, der respondentene vurderer bevaring som det nest viktigste hensyn for å bestemme forvaltningen av gjenstander (Figur 3-1). Imidlertid er kunnskap det hensyn respondentene vurderte som viktigst når de svarte om forvaltningen generelt. Når de imidlertid tar stilling til en konkret forvaltningsutfordring, å få inn gjenstander fra privatpersoner, nevner kun få respondenter kunnskapsverdi (11), eller at konteksten er kjent (10 respondenter). Noen respondenter som angir kunnskap legger også et noe smalt perspektiv til grunn når de nevner at de vil prioritere gjenstander som kan knyttes til egne forskningsinteresser.

Kunnskapsverdi kan også ligge implisitt i andre prioriteringer, selv om dette ikke nevnes spesifikt. Eksempelvis prioriterer respondentene kvalitative egenskaper ved gjenstandene: de som på en eller annen måte er spesielle, være det seg praktgjenstander, spesielt importgods, unike, sjeldne eller smykker (58 respondenter). Disse gjenstandene har utvilsomt en høy kunnskapsverdi, selv om den fulle konteksten ikke er kjent. Likevel kan også estetiske hensyn ligge bak prioriteringen. I den forbindelse er det

bemerkelsesverdig at ingen av respondentene begrunner prioriteringene ved å bruke begreper som at en gjenstand er estetisk, vakker, pen – eller i kontrast stygg. Kun én respondent nevner ”kunstnerisk kvalitet”. Dette kan skyldes at arkeologer ikke anser estetikk som faglig korrekte grunner til å prioritere visse gjenstander, og de unngår derfor denne type begreper. Samtidig legger de forholdsvis lite vekt på dyrebart materiale, og edle metaller eller mynter nevnes kun av 12 respondenter.

Gjenstander fra de ulike tidsperiodene nevnes også av respondentene. De som nevner steinalder legger da spesielt vekt på at det er hele eller spesielle gjenstander som har høyest prioritet (14 respondenter). Antall respondenter som nevner betydningen av gjenstander fra konkrete perioder faller jo yngre disse er: bronsealder (10 respondenter), jernalder (8 respondenter), middelalder (3 respondenter).

Andre kategorier nevnes også av respondentene, som vist i Tabell 6-1, men disse diskuteres ikke videre her.

6.4.2 Kategorier av gjenstander som prioriteres lavt

Respondentene oppgir færre gjenstander som de vil prioriterer lavt å samle inn (Tabell 6-2).

Flest respondenter (56) nevner at de ikke vil prioritere materiale som avslag, flint, o.l. Likevel anfører noen av respondentene at de vil notere hvor disse funnene er gjort siden de indikerer forekomsten av en arkeologisk lokalitet. Annen type massemateriale eller avfall nevnes også (eks. kokstein, slaggg, skolær), men av færre respondenter (13).

Gjenstander i stein, fra steinalder til middelalder (eks. visse typer økser, spinnehjul, brynesteiner, etc.), vil prioriteres lavere enn gjenstander av andre typer materiale (41 respondenter). Begrunnelser som gis er at disse er vanlige, men også at de ikke trenger konservering. Noen respondenter (7) nevner også gjenstander generelt som ikke trenger konservering.

Kunnskapsdimensjonen trekkes også inn som et moment for å prioritere gjenstander lavt; slik som at de mangler kontekst, har ukjent funnsted, kan komme fra andre land, o.l. (21 respondenter). Noen færre respondenter (6) nevner konkret at lav kunnskapsverdi vurderes for å nedprioritere gjenstander. Samtidig sier 14 respondenter at de ikke vil prioritere bort noe. Begrunnelsen er at ingenting er uvesentlig og gjenstandene kan bli viktig i framtiden, eller at kvantitativt materiale også er viktig.

Hva respondentene anser som ”vanlige” gjenstander vil også nedprioriteres av enkelte (12). Noen færre (10) nevner at ødelagte, fragmenter, eller sterkt nedbrutte gjenstander har lavere prioritet. Tilsvarende spesifiserer 7 respondenter at keramikkskår

har lav prioritet, gjerne om disse er grove eller ikke-diagnostiske. Like mange (7) vil ikke prioritere materiale som er vanskelig daterbart eller muligens fra nyere tid. Interessant er det også at 5 respondenter nevner de vil prioritere lavt å samle inn gjenstander som har verdi for grunneier (og tas vare på av denne). Etterreformatorisk materiale (3 respondenter), dyrebein (2 respondenter) og materiale av lite etisk betydning (1) nevnes også av noen få respondenter.

Type gjenstander	Antall respondenter nevnt
Avslag, flint, o.l.	56
Gjenstander i stein fordi de er vanlige eller ikke trenger konservering (steinalder til middelalder)	41
Mangler kontekst, funnsted ukjent, mulig fra utlandet, o.l.	21
Vil ikke prioritere noe bort, ingenting uvesentlig, kvantitativt materiale også viktig	14
Massemateriale, avfall (eks. kokstein, slagg, skolær)	13
Vanlige gjenstander	12
Ødelagte ting, fragmenter, sterkt nedbrutte	10
Keramikkskår, ikke-diagnostiske, grove	7
Vanskelig daterbart, mulig fra nyere tid	7
Trenger ikke konservering	7
Lav kunnskapsverdi	6
Har verdi for grunneier	5
Etterreformatorisk materiale	3
Dyrebein	2
Lite etisk betydning	1

Tabell 6-2: Kategorier av gjenstander som prioriteres lavt for å samle inn

6.4.3 Parametere som bestemmer prioriteringen

Prioriteringene tyder på at gjenstandene i en viss grad inngår i et hierarki over hva som er viktig eller mindre viktig å samle inn. Museologen Susan M. Pearce har sammenstilt en tabell for parametere som ofte gir materiell kultur en verdi, og derfor bidrar til at de samles inn (Pearce 1995: 354). Hovedparameteren hun angir er materialtype/kvalitet, sjeldenhet, historisk forbindelse, autenticitet, håndverk, alder, estetikk, kunnskap.

Disse parameterne kan delvis gjenfinnes i prioriteringen av gjenstandskategorier. Et eksempel er sjeldenhet hvor det spesielle prioriteres høyt, men ikke massemateriale i form av flint, o.l., selv om kvantitativt materiale også gis høy verdi av noen respondenter. Materialtype nevnes i så måte at metaller prioriteres høyt (dog hovedsakelig på grunn av konserveringsbehov), men edle metaller nevnes også, samtidig som stein gis lavere prioritet. Kunnskapsparameteren trekkes inn, men ikke i så sterk grad som forventet tatt i betraktning at kunnskap tidligere i undersøkelsen vektlegges som det viktigste momentet

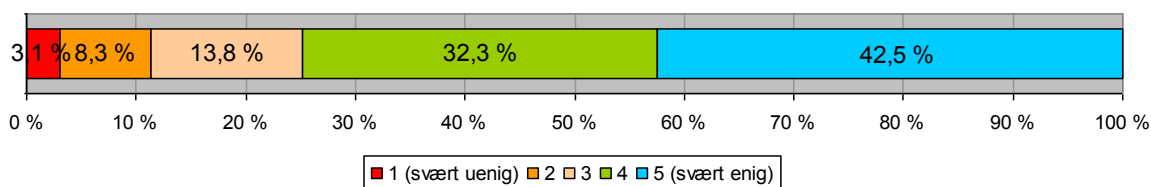
for å fatte bestemmelser i forvaltningen – og det synes som flere respondentene nærmest har ”glemt” dette når de i slutten av undersøkelsen får spørsmål om en konkret forvaltningsutfordring. Historisk forbindelse nevnes av et lite antall respondenter som vil vektlegge grunneiers forhold til gjenstandene. Autentisitet trekkes inn i så måte at gjenstander med dårlig bevaringsgrad eller fragmenter kan gis lavere prioritet. Alder nevnes i liten grad blant respondentene, trolig fordi gjenstandene det er snakk om allerede har høy alder ved å være eldre enn 1537.

Parametere som ikke nevnes av respondentene er estetikk eller håndverk, men disse kan ligge underforstått i noen av svarene. Samtidig er konserveringsbehov den viktigste grunn respondentene angir til å prioritere innsamling. Dette passer dårlig inn i Pearce sin oversikt over parametere, men kan delvis komme inn under parameteren autentisitet.

6.5 Tiltak for å stimulere innsamling

I undersøkelsen ble det reist spørsmål om tiltakt som kan bidra til å få inn flere gjenstander som oppbevares av privatpersoner. Respondentene ble spesielt bedt om å ta stilling til følgende påstand om sammenheng mellom innleveringsvilje og formidling:

- En mer offensiv utlånspolitikk fra universitetsmuseene kan bidra til at flere grunneiere gir fra seg arkeologiske gjenstander (Figur 6-5).

Figur 6-5: Tiltak som kan stimulere innsamling

Stillingstagning til påstand: en mer offensiv utlånspolitikk fra universitetsmuseene kan bidra til at flere grunneiere gir fra seg arkeologiske gjenstander (N 325, gjennomsnitt 4,03).

Hele 74,8 % av respondentene er enige i påstanden, og av disse er 42,5 % helt enige. Dette tyder på at respondentene anser det som vanskelig å argumentere for innsamling av gjenstander om disse ikke samtidig gjøres tilgjengelig (se også kapittel 5).

Respondentene nevner uoppfordret også andre former for tiltak. Slik som gave til finner i form av kopier, bilde, diplom eller liknende, utstillinger av innleverte funn, informasjon for å fjerne frykt forbundet med å levere inn gjenstandene, følelse av frivillighet for å levere inn, amnesti for å levere inn. Disse tiltakene kan alle vurderes som

viktige. Samtidig bør det påpekes at forvaltningen i dag, i varierende grad, praktiserer flere av dem. Amnesti har også vært diskutert i ulike sammenhenger. Gitt at arkeologer har en myk praktisering for å samle inn gjenstander, og sjelden anmelder privatpersoner, kan det muligens også hevdes at en form for ”amnesti” praktiseres i dag.

Et utvalg kommentarer fra respondentene er:

Dette materialet er meget omfattende og mange objekter vil trolig bli levert til lokale utstillinger. (Kvinne, 60-årene, i det private)

Bør slås opp i media at man bør levere gjenstander og si fra om funn, og at man i de aller fleste tilfeller ikke risikerer store økonomiske utgifter! (Mann, 20-årene, regional forvaltning)

Det som ofte går igjen ved kontakt med lokalbefolkningen er frykten for at gjenstandene skal støve ned i en kjeller i Oslo... Men overraskende ofte er lovnaden om et bilde/diplom av gjenstanden nok til at personene er fornøyd. I de tilfellene ting skjærer seg har det helst med måten prosessen blir gjort på. Opplevelsen av ”frivillig” innlevering er viktig. Problemet er mer frykten som gjør at de aldri tar kontakt: ”jeg kan vel ikke fortelle dette for da blir det dyrt for meg...” er en kommentar jeg ofte har fått høre, og da har det ofte løst seg etter en samtale. Stikkordene er med andre ord gjenstandene lokalt og informasjon. (Mann, 30-årene, regional forvaltning)

Vet av erfaring at mange gjenstander som i dag ikke leveres inn (les: oppbevares i private hjem), ville blitt levert inn dersom de kunne blitt oppbevart og evt. utstilt lokalt/regionalt. Dette ”folkekravet” har blitt mer tydelig i det siste. Det handler om identitet og eierskap til egen historie. (Kvinne, 40-årene, regional forvaltning)

Ein moglegheit er kanhende at finnar kan få tilbod om kopi av gjenstanden mot liten eigenandel? (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Hva med å innføre amnesti for innlevering av gjenstander over en periode – kombinert med at man gir grunneier informasjon om funnet, og kanskje en belønning til de som leverer inn spesielt interessante funn? Dette kan selvfølgelig kun gjelde gjenstander som er funnet i jorden ved tilfeldighet/arbeid. (Mann, 40-årene, i stilling noe relatert til arkeologi, kulturminner eller liknende)

Min erfaring er en ganske enhetlig oppfatning blant arkeologer om at man ikke uten videre krever inn funn, men gjør oppmerksom på loven og foreslår innlevering. Registrering er det aller viktigste, så man i hvert fall vet at gjenstandene finnes. Når folk innleverer forventer de at gjenstanden brukes til noe, helst utstilling. Derfor viktig og motiverende med utlån tilbake

til lokalsamfunnet. Kan kanskje delvis også løses ved at alle innleverte funn tas bilde av og publiseres i årlig nettutstilling fra museets side, evt. med navn på finneren. (Kvinne, 30-årene, museum/formidlingssenter)

Synes belønninger for å levere inn gjenstander bør være høyere. Dvs. høyere beløp for edelmetallgjenstander, pengebeløp også for innlevering av gjenstander av organisk materiale stein, bronse og jern og dertil finere diplomer, mer publisitet og flere og raskere produserte utstillinger på museer og nettet av nye funn av gjenstander. Alt dette så fremt gjenstander, kulturminner/funnsteder behandles av finneren på riktig måte og innberetninger om funn gjøres på foreskrevne måte bør gå an å få til dette uten at kulturminner blir ofre for ”plyndring”. (Mann, 50-årene, museum/formidlingssenter)

Jeg tror det er svært få fylkeskommuner som driver inndriving av gjenstander, med mindre det gjelder ting som helt klart er i ferd med å gå i oppløsning. Vi som jobber i kommunene gjør det nok i enda mindre grad. Ufarliggjøring av det å vise gjenstander til arkeologer, og skikkelig formidling av hvorfor det er viktig å levere inn gjenstander som er i ferd med å bli ødelagt, vil kunne redde masse gjenstander og gjøre store mengder gjenstander tilgjengelige for forskere i stedet for å bli gjemt bort (og i mange tilfelle havne i søpla når folk går bort). Bare noe så enkelt som å ha differensierte regler for materialtyper (steingjenstander er like viktige som jerngjenstander, men er de like viktige i konserveringsøyemed? Nei!). Og regler som ansvarliggjør ”private eiere” av kulturminner kan gjøre stor forskjell. Min erfaring er at folk som blir imøtekommet med velvilje og informasjon får et mye bedre forhold til vern av lokale kulturminner enn dem som føler seg overkjørt. Ganske selvfølgelig, i grunnen, men universitetene er utrolig dyktige til å stryke folk mot hårene, ri paragrafer og være arrogante. Utallige ganger har jeg vært skikkelig flau på fagets vegne. Jeg er imidlertid SVÆRT fornøyd med hvordan ”min” fylkeskommune opererer. (Kvinne, 40-årene, kommune)

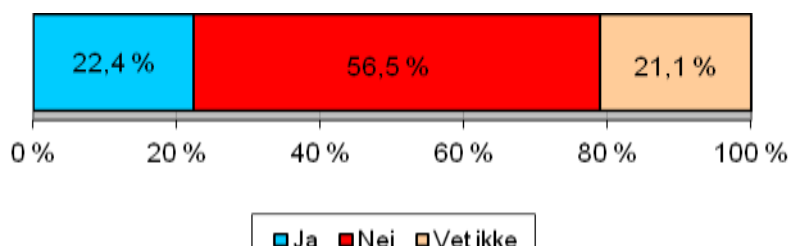
6.6 Respondentenes syn på arkeologers myndighet

Respondentene ble bedt om å ta stilling til en påstand om arkeologers myndighet vedrørende innsamling av gjenstandene (se Figur 6-6):

- Arkeologer på feltarbeid/befaringer har myndighet til å avgjøre der og da om gjenstander skal kreves inn eller ikke (N331)

Spredningen av svarene tyder på at det finnes en viss usikkerhet blant respondentene omkring arkeologers myndighet: 22,4 % svarer ja, 56,5 % nei og 21,1 % vet ikke. Det er likevel betimelig å stille spørsmål omkring undersøkelsens validitet på

dette punktet siden respondentene kun fikk tre svaralternativ. Samtidig er påstanden upresis, og respondentene kan ha tolket den på minst fem måter:

Figur 6-6: Arkeologers myndighet

Stillingstagning til påstand: Arkeologer på feltarbeid/befaringer har myndighet til å avgjøre der og da om gjenstander skal kreves inn eller ikke (N331)

1. Er det arkeologer generelt som har ansvaret for å samle inn gjenstander? Ifølge ansvarsforskriften til kulturminneloven er fylkeskommunene rette myndighet til å motta meldinger om funn av løse kulturminner.
2. Kan arkeologer avgjøre hva slags gjenstander som skal leveres inn? Loven definerer hva som er statens eiendomsrett og Riksantikvaren avgjør ved tvil.
3. Kan arkeologer som er i felt avgjøre om gjenstander kan beholdes av grunneier? Universitetsmuseene kan, etter en vitenskapelig gransking, overlate funn helt eller delvis til finner eller grunneier.
4. Må gjenstandene kreves inn der og da? Funn skal meldes snarest mulig til vedkommende myndighet.
5. Kan arkeologer bruke makt for å kreve inn gjenstander? Nei, men forholdet kan anmeldes.

Svarene sammen med kommentarene fra respondentene bidrar likevel til en refleksjon omkring hva som er arkeologers myndighet, slik som:

”Arkeologer på feltarbeid” er en vanskelig kategori. Det avgjørende er vel om man er på feltarbeid på vegne av en arkeologisk institusjon med myndighet etter kulturminneloven eller ikke. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Arkeologer i fast stilling er tjenestemenn og har myndighet til innkreving, ikke hvilken som helst felt/utgravningsleder eller registrator (...). (Mann, 60-årene, forvaltningsmuseum)

Arkeologer har ikke myndighet til å avgjøre innlevering, innlevering er pålagt i følge loven. Om grunneieren følger loven eller ikke er ikke noe arkeologen kan bestemme. Her har vi bare mulighet til å påvirke. Man kan true med politiet, men da får man aldri vite om arkeologiske

gjenstander i området igjen, så det virker i lengden mot sin hensikt. (Kvinne, 30-årene, museum/formidlingssenter)

Her må det utøves skjønn. Eierskap kan f.eks. avklares ved skriftlige avtaler undertegnet av forvaltningsmyndighet og kommune/grunneier. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Det er uheldig dersom finner ikke vil levere inn og arkeologen starter krangel om dette i felt. Dette er unødvendig, man kan overlate denne prosessen til institusjonen man tilhører. (Mann, 50-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Jeg vil nok være klar på at gjenstanden er statens eiendom – et felles gode – men jeg vil nok i de aller fleste tilfeller overlate til finners samvittighet å levere den inn. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

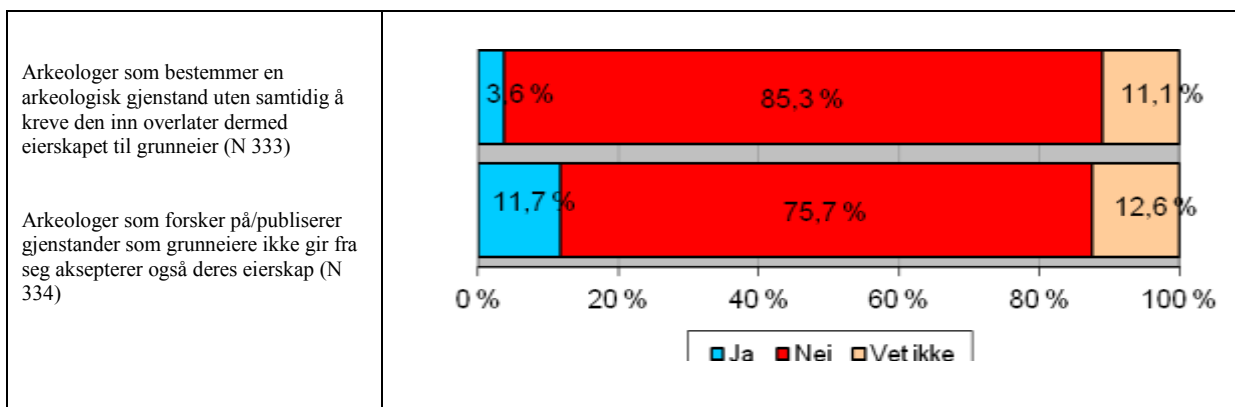
En arkeolog kan eller bør aldri bli en ordensmakt. Vi oppfordrer så mye vi kan, og ved å være ”menneskelig” og ikke se situasjonen ovenifra og ned kommer man langt. Legg til fire kopper kaffe og bonden har gitt deg både funnet og konteksten. Om du møter folk med respekt får du den tilbake også!! (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

I prinsipp kunne det være slik, særlig om en mener gjenstandene tilhører offentligheten, men det kan være tilfeller hvor dette spørsmålet kan vurderes. En konsekvent rutine på dette gjør at en må stille særlige krav til de som arbeider i en feltsituasjon. Hva skal til for at de skal kunne avgjøre en slik sak der og da. Å vise til lovbestemmelser er ikke alltid noen god begrunnelse hvis folk ikke forstår bakgrunnen for regelverket, og det har jeg selv opplevd mange ganger i felt (har ca. 20 års feltpraksis). (Mann, 50-årene, annen stilling innen kulturminne/formidling/museum)

6.7 Konsekvenser av ikke å kreve inn gjenstander

Mange gjenstander som arkeologer ikke samler inn blir likevel dokumentert, bestemt, og kanskje forsket på og publisert. Respondentene ble bedt om å ta stilling til om dette også får den konsekvens at arkeologer overlater eller aksepterer grunneiers eierskap (se Figur 6-7). Slike tenkelige konsekvenser diskuteres sjelden i norsk arkeologi, og de er trolig uklare for flere av respondentene. Internasjonalt er det imidlertid store diskusjoner i hvilken grad arkeologer erkjenner en samler/samlings eierskap ved å forske på og publisere gjenstander som har ukjent proveniens, er plyndret, ulovlig eksportert/importert, ol., (se oversikt eksempelvis i Omland 2006: 240-241).

Internasjonalt har dette ført til en større grad av varsomhet mot at arkeologer ikke forsker på eller publiserer denne type materiale.

Figur 6-7: Konsekvenser av ikke å kreve inn gjenstander

Det store flertallet av respondentene svarer ”nei” på disse påstandene (henholdsvis 85,3 % og 75,7 %). Dette tyder på at respondentene i liten grad anser det å bestemme, forske på og publisere gjenstander som også en aksept av grunneiers eierskap. Dette skyldes nok at respondentene legger stor vekt på gjenstandenes kunnskapsverdi, og denne anser de som viktig å dokumentere selv om gjenstandene ikke leveres inn (se også kapittel 6.3). En respondent kommenterer det slik:

Det er fullt mulig å la grunneier beholde gjenstander, selv om jeg gjerne skulle sett at de ble levert. Det er ikke det samme som å akseptere det private eierskapet, men en pragmatisk registrering og forholdningssett. (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

Sett i lys av den internasjonale debatten kan man likevel stille spørsmålet om respondentene burde vurdere den mulige konsekvensen at private tror de nå kan få beholde gjenstandene. Ingen respondenter nevner likevel denne mulige konsekvensen. Hvis spørsmålene ble stilt annerledes er det mulig at en større grad av bevissthet om denne tematikken ville kommet fram blant respondentene. Tre respondenter, ansatt ved forvaltningsmuseene, angir likevel at problemstillingen er reell:

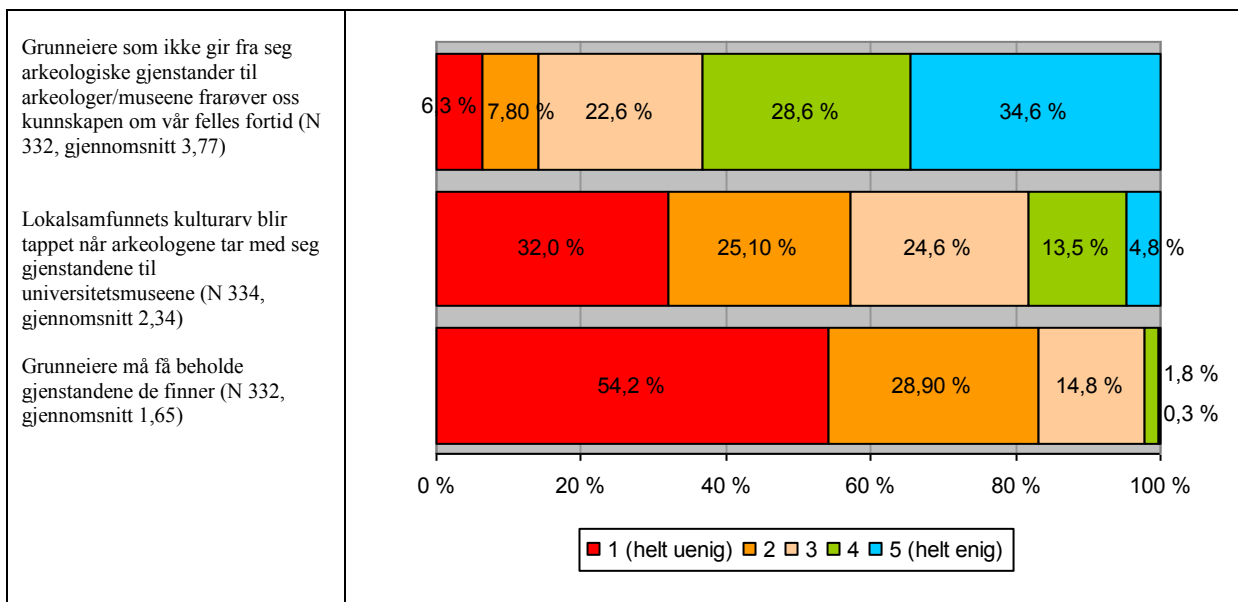
Vanskelig å kreve inn gjenstander som tidligere folk med forvaltningsansvar har latt grunneieren få beholde. Jeg synes ikke at arkeologer på feltarbeid skal ha ansvar for å kreve inn gjenstander. Men de kan rapportere inn til de med forvaltningsansvar, som kan ta saken videre. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Jeg har som absolutt prinsipp at jeg ikke uttaler meg til finner om en gjenstand dersom han/hun ikke leverer den inn. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Dokumentasjon i form av bilder av gjenstander i peishylla har ingen verdi, og arkeologer bør avstå fra å gjøre slikt. Om man ikke klarer å formidle verdien av sitt eget fag har man tapt og gjenstandene får dø i skjønnhet. (Mann, 30-årene, forvaltningsmuseum)

6.8 Respondentenes syn på lokalt eller grunneiers eierskap

Undersøkelsen har gjennomgående vist at respondentene støtter både statlig eierskap av arkeologiske gjenstander og dagens forvaltningsmodell med fem museer. Likevel er det stort sprik blant respondentene om hvordan innsamling skal håndteres, og de viser en stor vilje til å anvende skjønn. Konsekvensen er at gjenstander i noen tilfeller ikke blir krevd inn. Hva er da respondentenes syn på et mulig lokalt eller grunneiers eierskap av gjenstander? Respondentene ble bedt om å ta stilling til tre påstander omkring disse tema (Figur 6-8). I tillegg kommenterte respondentene disse forhold flere steder i undersøkelsen. Svarene bekrefter at respondentene ikke støtter grunneieres eierskap, selv om de forholder seg pragmatiske til at gjenstander ikke kreves inn.

Figur 6-8: Synspunkter på lokalt eierskap

Påstand: *Grunneiere som ikke gir fra seg arkeologiske gjenstander til arkeologer/museene frarøver oss kunnskapen om vår felles fortid*

Flertallet av respondentene er enige i påstanden (63,2 % score 4 eller 5). Dette bekrefter at det er sterk bevissthet blant respondentene om at arkeologiske gjenstander tilhører fellesskapet og ikke enkeltpersoner. Slik skriver en respondent:

Det er et problem at gjenstander ikke kommer inn til museene. Jeg har ofte pleid å argumentere med at gjenstandene er en del av samfunnets "felles" kulturarv. Hvis noen unnlater å levere de inn fjerner de mulighetene til økt kunnskap om deres nærområde. Ved særlig utsatte gjenstandstyper vil også det å unnlate å levere inn gjenstander frata de fremtidige generasjonene mulighetene til å se, studere og lære mer om lokalmiljøet der gjenstanden er funnet. (Mann, 20-årene, forvaltningsmuseum)

Påstand: Lokalsamfunnets kulturarv blir tappet når arkeologene tar med seg gjenstandene til universitetsmuseene

Påstanden er nærmest "omvendt" av den forrige, og et flertall av respondentene er uenige i den (57,1 % score 1 eller 2). Flere av disse mener nok at universitetsmuseene derimot også bidrar til å ivareta lokalsamfunnets kulturarv. En respondent kommenterer dette slik:

Lokalsamfunnene er avhengig av at forskere kan si noe om gjenstandsmaterialet for at det skal gi noen mening. Hvor gjenstandene oppbevares er da irrelevant så lenge de formidles og publiseres på en skikkelig måte. (Mann, 30-årene, ikke-arkeologirelatert stilling)

Påstand: Grunneiere må få beholde gjenstandene de finner

Det store flertallet av respondenter stiller seg uenige til at grunneierne må få beholde gjenstandene de finner (83,1 %, av disse er 54,9 % helt uenige). Så og si ingen er enige i dette.

Kommentarer tyder likevel på at noen respondenter mener at gjenstander kan beholdes eller deponeres hos grunneier etter en registrering. Kulturminnelovens § 13, 4. ledd åpner opp for helt eller delvis overlevering av gjenstandene etter en vitenskapelig gransking. Forvaltningsmuseene kan fatte en slik avgjørelse. Respondentene angir likevel flere forbehold knyttet til gjenstandstyper og konserveringshensyn. Eksempler på slike kommentarer er:

Jeg har av prinsipp heller ikke verken pålagt eller krevd innlevering av dem – fordi jeg er uenig i prinsippet. (Kvinne, 40-årene, kommune)

Det kunne ikke falt meg inn å si at du må tilbakelevere dette. Ha det heller hjemme på gården din der det hører hjemme. Dette gjelder ikke jerngjenstander. (Kvinne, 30-årene, museum/formidlingssenter)

Man bør også i større grad fokusere på å kun registrere gjenstander funnet av private, og heller la de beholde de med forbehold om utlån til forskning. Dette kan kun gjelde

gjenstander som bevaringsmessig ikke får noen stor skade av å være der de er, eller som er så mangtallige at det ikke er noen fare hvis de skulle gå tapt. (Kvinne, 20-årene, student)

Min oppfatting er at alle arkeologiske gjenstander som finnes skal innleveres og dokumenteres. Forvaltningen bør imidlertid være langt mer fleksibel i å gi gjenstander tilbake eller langtidsdeponere hos finner. Det siste er nok en bedre løsning da finner ofte vil ha et nærmere forhold til en gjenstand enn etterfølgende generasjon. Finners familie bør kunne overta en deponeringsavtale ved død. Dette vil kreve en aktiv handling og dermed en bevisstgjøring av den/de som har daglig ansvar for gjenstanden. (Mann, statlig forvaltning)

Synes ordningen med å sende tilbake gjenstander til grunneier etter at de er registrert, med mindre de er helt spesielle, er en god løsning. (Kvinne, 20-årene, student)

Jeg synes bøndene kan få beholde ting som ikke er i fare for å bli ødelagt og som det finnes flere av. Bøndene må være forpliktet til å melde fra om de har planer om å flytte på gjenstanden, f.eks. eierskifte ved dødsfall. Alle gjenstander må dokumenteres og man må vite hvor de til enhver tid befinner seg om de skal være hos bonden. (Kvinne, 20-årene, regional forvaltning)

Noen gjenstander har større verdi for grunneier/finner en for et universitetsmuseum og bør derfor kunne beholdes av grunneier. Slike gjenstander bør dog fotograferes og dokumenteres skikkelig. En slik praksis basert på skjønnsmessige vurderinger av den enkelte sak kan bidra til å beholde, evt. øke, folks goodwill overfor arkeologer. (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Dersom det ikke er behov for noen spesiell konservering av gjenstanden mener jeg grunneier bør få den tilbake etter at museet har undersøkt den. F.eks. ved at museet får inn alle opplysninger, tar gjenstanden med seg for studier og så sender den tilbake. Det må imidlertid være mulig å få bruke gjenstandene til forskning ved henvendelse til grunneier. (Kvinne, 20-årene, forvaltningsmuseum)

Grunneiere kan i noen grad få beholde løsfunn. Hvis grunneieren er av den typen som viser dem fram til venner og kjente bidrar han jo til interessen for oldsaker. Det må vi kunne tolerere. Samtidig skal det ikke aksepteres å med vilje planere kjente, faste kulturminner. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Respondenter som er uenige i at privatpersoner skal få beholde gjenstandene reiser spesielt spørsmålet om disse vil kunne oppfylle det store ansvaret det tillegges å forvalte og tilgjengeliggjøre fellesskapets eiendeler:

Dersom plikten til å bevare, vedlikeholde og tilgjengeliggjøre gjenstandene og gi forskere adgang til dem fulgte med "eierskapet" ville nok de fleste betakke seg. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Gjenstandene må være tilgjengelig for forskning og de må sikres (konserveres og tyverisikres) og tilgjengeliggjøres. Derfor er det ingen løsning at privatpersoner oppbevarer arkeologisk materiale. Dessuten tilhører alle spor av fortiden fellesskapet, ikke enkeltpersoner eller andre "eierkonstellasjoner". (Mann, 50-årene, stilling innen kulturminneforvaltning/museum/formidling)

Det å finne en gjenstand er ikke en privatsak, men noe som angår oss alle. De som beholder gjenstandene tar på seg et stort ansvar både i forhold til sin egen samtid og hvordan vi forteller historien om stedet, men også i forhold til kommende generasjoners mulighet til å forholde seg til sitt sted. (Kvinne, statlig forvaltning)

Lokalsamfunnet har lite glede av arkeologiske gjenstander som oppbevares i private hjem, og grunneier som selv ikke har kunnskap om verdien av gjenstanden vil også kunne utgjøre en sikkerhetsrisiko for at materialet lett kan bli kastet, i tillegg til at det ofte forringes pga. manglende kunnskap om konserveringsbehov. (Kvinne, statlig forvaltning)

Et tema som ofte kommer opp er konservering. Mange som sitter på gjenstander blir etter hvert klar over at ting kan bli ødelagt hvis de ikke kommer til konservering – dette gjelder særlig jern. Dermed blir "privat eller offentlig oppbevaring" ofte et spørsmål om gjenstandene skal overleve eller ikke. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Gjenstanden og funnomstendighetene er oftest tapt i generasjonen etter at funnet er gjort. (Kvinne, 50-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

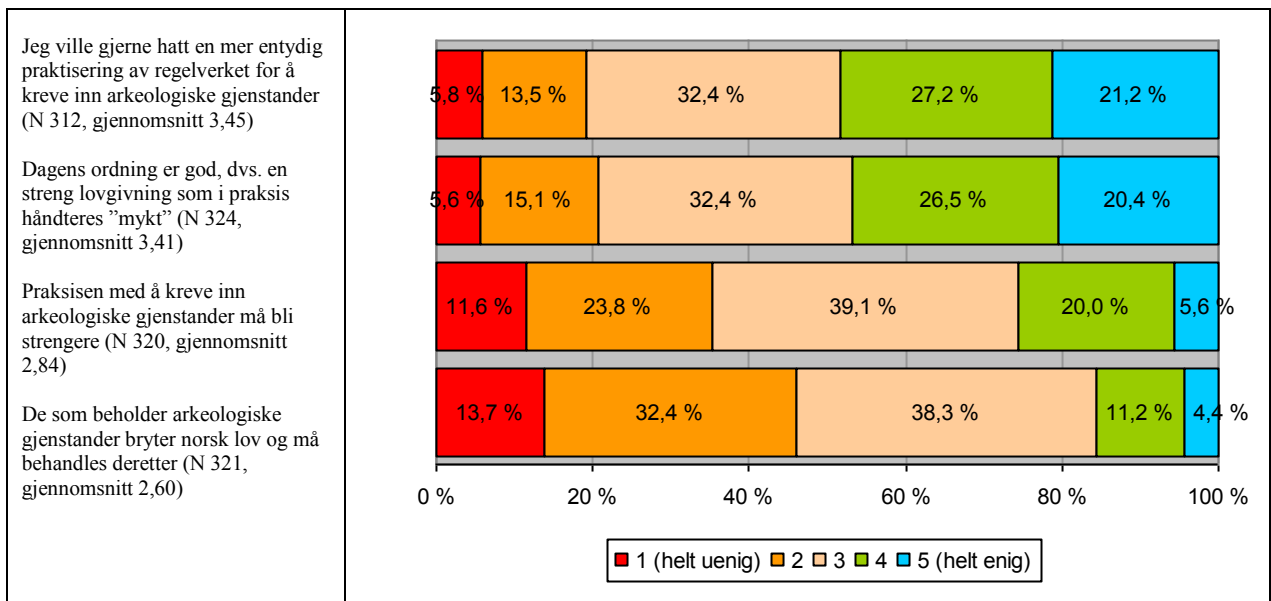
Erfaringer med deponering av gjenstander hjå private er ikkje eintydig positive. Har opplevd svært ofte at private fortel om funn, men kan sjølve ikkje finne att gjenstandane i kjellaren, etc. (Kvinne, 50-årene, i arkeologirelatert stilling)

Arkeologiske gjenstander tilhører fellesskapet og ikke individet. De stammer fra en fortid som ikke kan privatiseres. Det er i tråd med gammelnordisk rett at "gamle gjenstander" tilfaller "kongen", altså fellesskapet. (Mann, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Undersøkelsen underbygger igjen at respondentene generelt sett ikke støtter lokalt eller grunneiers eierskap, og det er gjenstandenes kunnskapsverdi og fellesskapets eie som prioriteres. Likevel åpner noen respondenter opp for å kunne deponere gjenstandene hos finner eller grunneier etter en registrering.

6.9 Behov for regelverk for innsamling av gjenstander

Respondentene ble bedt om å ta stilling til fire utsagn omkring behov for ytterligere regelverk for innsamling av gjenstander (Figur 6-9). Svarene viser at respondentene er uenige om behovet for regelverk og hva det i så fall skal inneholde.

Figur 6-9: Retningslinjer for innsamling av gjenstander

Påstandene: *Jeg ville gjerne hatt en mer entydig praktisering av regelverket for å kreve inn arkeologiske gjenstander og Dagens ordning er god, dvs. en streng lovgivning som i praksis håndteres "mykt"*

Nesten halvparten av respondentene ville gjerne hatt en mer entydig praktisering av regelverket for å kreve inn arkeologiske gjenstander (48,4 % enige). Til sammenlikning er omtrent like mange enige i påstanden om at dagens ordning er god med en streng lovgivning som i praksis håndteres "mykt" (46,9 %, av disse 20,4 % helt enige).

Disse påstandene kan tolkes å si nærmest det motsatte. En filtrering av svarene i QuestBack tyder på at flere respondenter ikke har sett en slik motsetning siden hele 31,5 % (46 stikk) av de respondentene som er enige i første påstand også er enige i den andre. Slike motsetningsfylte svar kan bidra til å svekke undersøkelsens reliabilitet. Eventuelt kan respondentenes svar tolkes som at de ønsker en mer entydig "myk" praktisering av den strenge lovgivningen.

Noen respondenter som støtter en mer entydig praktisering skriver følgende:

Det beste er å være fleksibel! Men en entydig politikk kan være bra! (Mann, 40-årene, regional forvaltning)

Utøvelse av skjønn i hvert enkelt tilfelle er viktig mener jeg – men innarbeidete og innlærte rutiner for håndtering av den slags hadde vært godt å ha i ”sekken” når man er der ute blant folk. Noen enkle gode råd og en praksis på hvordan man melder fra til overordnet/museum om opplysninger om funn dersom man ikke får finneren til å levere fra seg frivillig/la deg registrere gjenstanden. (Kvinne, statlig forvaltning)

Vi har gode nok lover, men praktisering av disse vanskelig da vi i kontakt med lokale ikke ønsker å forbindes med regelrytteri. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Av de respondenter som er mer kritiske til en entydig praktisering nevnes:

En entydig praktisering vil avhenge av hva denne eventuelle praktiseringen skulle lande på. Ikke for enhver pris. (Kvinne, statlig forvaltning)

Mer entydig praktisering er vel og bra som prinsipp, men vanskeliggjør arbeidet med å få inn gjenstander fra ”cowboyer” – dvs. de som gir jamt f... og hverken sier fra om hvilke tiltak de gjennomfører eller hva de finner. Slike kan sitte på litt av hvert, og en praksis som er for entydig kan vanskeliggjøre muligheten for over tid å få inn gjenstandene. (Les: anmeldelse er definitivt ikke vegen å gå, mens formidling gjerne i felt med vedkommende kan resultere i lokale informanter av stor verdi) (Mann, 30-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

En mer entydig praksis innebærer også mer byråkrati – der ansatte allerede er overarbeidet. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Vedrørende ”myk” praktisering skriver følgende respondenter som ikke er helt enige i premissene bak påstanden:

Egentlig er jeg streng, men innser likevel at et for strengt regime kan føre til mer skade ved at folk beholder kulturminner. På bygda bør arkeologene fortsatt opptre strengt, men mykt. Tror at en diplomatisk holdning kan føre til at grunneiere bidrar mer i forhold til å påvise kulturminner. (Mann, statlig forvaltning)

Er dagens praksis myk? (Mann, statlig forvaltning)

Jeg er dessverre ikke enig i at regelverket ofte håndteres mykt. (Kvinne, 40-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Påstand: *Praksisen med å kreve inn arkeologiske gjenstander må bli strengere*

Respondentene seg i tre nesten like grupper til påstanden om at praksisen med å kreve inn arkeologiske gjenstander må bli strengere: 39,1 % har en nøytral holdning, 35,6 % er enige og 35,4 % er uenige.

Flere respondenter har nok vært ambivalente på hva de skulle svare. Eksempelvis skriver en respondent at hun støtter strengere praktisering, men er bekymret for negative konsekvenser:

Praksisen med å kreve inn arkeologiske gjenstander bør i utgangspunktet bli strengere, men dette vil i så fall kreve at kulturminneloven endres slik at bønder og andre grunneiere ikke taper på at det finnes kulturminner på deres eiendom. (Kvinne, 20-årene, student)

Påstand: *De som beholder arkeologiske gjenstander bryter norsk lov og må behandles deretter*

Respondentenes pragmatiske holdning er også tydelig når hele 46,1 % er uenige i at de som beholder arkeologiske gjenstander bryter norsk lov og må behandles deretter, kontra 15,6 % som er enige. For denne påstanden har hele 38,3 % en mer nøytral holdning.

Respondentene som er kritiske til en for streng håndhevelse av lovverket skriver:

Jeg tror ikke en strengere praktisering av lovverket er i vår interesse som arkeologer, da mange vil oppfatte dette som et overtramp. Dialog og formidling om hvorfor gjenstandene bør være på museum er viktigere, og dessuten formidling i en slik form at grunneiere og lokalt interesserte ikke føler at de "mister" materialet, men at de faktisk får en kunnskapsutveksling tilbake når de evt. leverer materialet. Dette vil også på sikt øke forståelsen blant publikum for at innlevering er nødvendig og ønskelig. Viss man skulle stramme inn praktiseringen av lovverket er det gjerne viktigere å slå ned på ødeleggelse av faste kulturminner. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Et hvilken som helst regelverk kan skape konflikter. Vi trenger et mer aktivt forhold til lokalbefolkning – både de som har og ikke har gjenstander – slik at de får en interesse for fortiden, gjenstandene, osv. og forstår bedre alternativene. (Kvinne, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Blir praktiseringen av loven for streng vil antakelig færre si fra at de har gjenstander. Vi får ikke se dem, og faren for at ting blir ødelagt og forsvinner er større. Det vil også kunne bygge opp under myten om at vi kommer og "tar" gård og grunn. (Kvinne, 30-årene, forvaltningsmuseum)

Loven er/oppfattes som for streng, slik at arkeologien går glipp av mye viktig kunnskap da mange lar være å melde fra om arkeologiske funn. (Mann, 40-årene, ikke-arkeologirelatert arbeid)

Det er mange hensyn å ta... Det tjener ikke et landsdelsmuseum å buse frem med "loven i hånd". Dialog og "folkeopplysning" f.eks. om hva en egentlig bruker gjenstandene til på museet må være en bedre vei. (Kvinne, 40-årene, forvaltningsmuseum)

Derimot skriver en respondent som i noen tilfeller støtter en streng håndhevelse:

Man skal ikke glemme at folk fra tid til annen også finner gjenstander av stor kommersiell verdi – gullgjenstander, mynter, våpen – det må finnes et ganske synlig "ris bak speilet" for å forhindre salg av viktige funn. (Mann, 60-årene, forsknings-/undervisningsinstitusjon)

Flere respondenter etterlyser sterkere fokus på formidling i stedet for strengere regler:

En strengere håndheving av regelverket forutsetter at museene gir mer tilbake til folk: la det bli lettere å se gjenstander i magasinene, lån ut flere gjenstander til lokale utstillinger osv. Det ER vanskelig å se en gårdeier i øynene og forklare at vi må ta med oss flintdolken og at antagelig vil verken han, barna, eller noen andre utenom en håndfull studenter og forskere noensinne få se den igjen. (Kvinne, 30-årene, regional forvaltning)

Jeg ville hatt et regelverk som var bedre tilpassa virkeligheten enn forskningsinstitusjonene, hvor en fikk en bedre balanse mellom registrering, konservering, ansvarliggjøring av finner/"eier" og tilgang til gjenstander. (Kvinne, 40-årene, kommune)

Er for så vidt enig i dagens lovgivning, problemet er bare praksisen. Museene er ikke i stand til ivareta gjenstandene som kommer inn (de "drukner" i mengden). Lokalbefolkningen som er interessert i å se dem får ikke tilgang (fordi gjenstandene svært sjeldent er utstilt og lekfolk ikke får tilgang til samlingene). Dette kombinert med uhøflige ansatte med ansvar for samlingene gjør at det blir et heller dårlig klima. (Mann, 30-årene, i det private)

Regler, regler, regler. Ta ansvar for formidling så slipper en kanskje problemet med at folk ikke leverer inn gjenstander. (Mann, 40-årene, stilling som er noe relatert til arkeologi/kulturminner/o.l.)

De differensierte svarene viser at det er ulike syn blant respondentene om praktisering av lovverket. Som forsker (og arkeolog) er jeg likevel forbauset over at så få etterlyser mer enhetlig praktisering av regelverket. Praktiseringen av loven krever smidighet, men spørsmålet er likevel om for stor forskjellsbehandling er ønskelig både

mellom og innen de ulike forvaltningsdistriktene. Et strengere regelverk er ikke nødvendigvis veien å gå, men kanskje bør det utformes noen kjøreregler, eller en momentliste, som arkeologer kan vurdere i hver sak, og som kan gjøre det lettere og tryggere å fatte gode beslutninger.

6.10 Konklusjoner

Undersøkelsen viser at det store flertallet av respondentene (ca. 90 %) har møtt privatpersoner som oppbevarer arkeologiske gjenstander. Samtidig er det stor usikkerhet blant respondentene om hvordan de skal håndtere innsamlingen av slike gjenstander, selv om de i følge lovverket er eiet av staten. Som gruppe tar respondentene i stor grad en differensiert og pragmatisk holdning, sannsynligvis for ikke å komme i konflikt med lokalbefolkninger, og slik bidra til å motvirke at gjenstander leveres inn. Samtidig retter flere respondenter selvkritikk mot forvaltningen og peker på at økt grad av formidling, utlån, deponering, etc., kan lette arbeidet med å samle inn gjenstandene. Sett i lys av arkeologenes sterke overbevisning om gjenstandenes kunnskapsverdi, og at grunneierne ikke skal få kunne beholde gjenstandene, er det likevel noe underlig at gruppen av arkeologer i Norge har en svært pragmatisk holdning til praktiseringen av lovverket.

Dagens praksis er forholdsvis fleksibelt i så måte at arkeologer kan, for hver situasjon, vurdere saken. Likevel: konsekvensen kan bli ulik praksis mellom forvaltningsmuseene, fylker og trolig den enkelte arkeolog som er ute i felt om hvordan slike saker kan håndteres. Undersøkelsen gir heller ikke noe tydelig svar på hvordan respondentene ønsker dette skal håndteres; hvorvidt de ønsker en videreføring av dagens ordning, eller en innskjerping. Nettopp siden det er stor usikkerhet og spredning i respondentenes svar tyder dette på at det trengs økt diskusjon om håndtering av problematikken. Kanskje vil dette kunne føre til en større trygghet for flere arkeologer om hvordan de kan opptre og handle i ulike situasjoner de kommer ut for.

7. Konklusjoner

Undersøkelsen tyder på at respondentene, som er arkeologer i Norge, er sosialisert inn til å tenke forholdsvis likt omkring flere av de sentrale prinsippene som ligger til grunn for forvaltningen av arkeologiske gjenstander. Dette er prinsipper som at vitenskapelige verdier og interesser bør ligge til grunn, og at de skal eies av staten. Respondentene støtter også dagens forvaltningsmodell, der fem regionale museer har hovedansvaret, alternativt en utvidelse av denne modellen gjennom å etablere arkeologimuseer i flere landsdeler.

Et gjennomgående funn i undersøkelsen er at respondentene generelt sett foretrekker verdier knyttet til gjenstandenes kunnskapsverdi. Det å bruke gjenstander for å få mer kunnskap om fortiden er i så måte det ”høyeste mål” de ønsker skal ligge til grunn for forvaltningen. Når respondentene likevel får spørsmål om konkrete forvaltningsutfordringer tyder svarene på at dette ikke alltid gjelder i praksis. Eksempelvis påpeker flere respondenter at universitetsmuseene ikke godt nok tilrettelegger gjenstandene til forskningen. Kun et lite antall respondenter nevner også kunnskapsverdi som moment når de skal vurdere å kreve inn gjenstander som oppbevares av privatpersoner. I stedet vil de hovedsakelig prioritere gjenstander som har konserveringsbehov eller spesielle typer gjenstander.

Blant respondentene er det derimot større grad av spredning i syn vedrørende betydningen av ulike offentlige interesser i gjenstander (slik som utstillinger, at de bidrar til å gi ulike goder tilbake til lokalmiljøet, etc.). Respondentenes svar på dette er i stor grad i overensstemmelse med deres ansvarsområder, og de synes å vise lojalitet til deres respektive arbeidsplasser (se også Omland 2012). Det er ventelig at enda større spredning i syn kan gjøre seg gjeldende etter hvert som flere arkeologer utdannes og disse får jobber ved institusjoner med spredte ansvarsområder, ofte uten særskilt forvaltningsansvar for arkeologi.

Likevel må det påpekes at det er formidling av gjenstandene som synes å vekke det største engasjementet i respondentenes kommentarer. Dette tyder på at det i tiden framover er de bredere offentlige interessene som bør styrkes; slik som å gjøre gjenstandene tilgjengelig og å formidle kunnskapen om dem til allmennheten. En slik

styrking av offentlige interesser bør likevel ikke gå på bekostning av de vitenskapelige interesser og hensyn. Derimot står det som sentralt at både de vitenskapelige og offentlige interessene ”virker” sammen og gjensidig styrker hverandre.

8. Bibliografi

Frydenberg, Hilde

2008 Forskning og forvaltning: Håndteringen av et arkeologisk massemateriale. *Primitive tider* 10: 67-77.

Gustafson, Gabriel

1902 Den norske oldforskning: et tilbakeblik og et fremtidsprogram. *Årbok for Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring 1901*: 1-25.

Haaland, Magnus M.

2011 Arkeologiutdanning i Norge anno 2010. En komparativ undersøkelse av norske arkeologiutdannelser. *RISS* (1 Spesialnummer): 6-21.

Hellevik, Ottar

2002 *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget, Oslo.

Hetland, Per and Jorunn Spord Borgen

2005 *Evalueringsrapport av universitetsmuseenes digitaliseringsarbeid*. Arbeidsnotat 27/2005. NIFU STEP, Oslo.

Holtorf, Cornelius J.

2007a *Archaeology is a brand! The meaning of archaeology in contemporary popular culture*. Left Coast Press/Archaeopress, Walnut Creek/Oxford.

2007b Can You Hear Me At the Back? Archaeology, Communication and Society. *European Journal of Archaeology* 10(2-3): 149-165.

Johansen, Hans Marius

2005 *Oversikt over hovedfagsoppgaver, mag.avhandlinger og dr.avhandlinger i arkeologi i Norge*. Universitetsbiblioteket i Trondheim, Trondheim.

Keene, Suzanne

2005 *Fragments of the World. Uses of Museum Collections*. Elsevier, Amsterdam.

Midtbø, Tor

2007 *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere*. Universitetsforlaget, Oslo.

NDU-utvalget

2009 *Nasjonalt digitalt universitetsmuseum (NDU)*. Kunnskapsdepartementet, Oslo.
Tilgjengelig på:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/pressecenter/pressemeldinger/2009/foreslar-nytt-nasjonalt-digitalt-univers.html?id=564233>.

Nilsen, Gørill

2001 Fremtidsutsikter på det arkeologiske arbeidsmarkedet. *Primitive tider* 4: 91-100.

NOU nr. 8 2006

Kunnskap for fellesskapet. Universitetsmuseenes utfordringer. Norges offentlige utredninger 2006: 8.

Omland, Atle

2006 Claiming Gandhara: Legitimizing Ownership of Buddhist Manuscripts in the Schøyen Collection, Norway. I *Art and Archaeology of Afghanistan. Its Fall and Survival*, s. 227-264. Redigert av Juliette van Krieken-Pieters. Handbook of Oriental Studies 14. Brill, Leiden/Boston.

2008 Local resistance in Norway against State ownership of archaeological objects. I *Facets of Archaeology. Essays in honour of Lotte Hedeager on her 60th birthday*, s. 369-383. Redigert av Konstantinos Chilidis, Julie Lund og Christopher Prescott. Oslo Archaeological Series Vol. 10. Unipub, Oslo.

2010 *Stewards and Stakeholders of the Archaeological Record: Archaeologists, Folklore and Burial Mounds in Agder, Southern Norway*. BAR International Series 2153. BAR International Series 2153. Archaeopress, Oxford.

2011 Ambivalent praktisering av statlig eierskap i arkeologiske gjenstander. *Nordisk Museologi* (2): 19-47.

2012 The values archaeologists ascribe to archaeological artefacts: the impact of workplace. I *N-TAG TEN*, s. 145-156. Redigert av Ragnhild Berge, Marek E. Jasinski and Kalle Sognnes. BAR. Archaeopress, Oxford.

in print Principles for managing archaeological artefacts in Norway. A call for strengthening the public interests. [i antologi publisert av İstanbul Technical University].

Pearce, Susan M

1995 *On collecting. An investigation into collecting in the European tradition*. Routledge, London and New York.

Rindal, Magnus

2004 Norge trenger et nasjonalmuseum for historie. *Aftenposten*, January 20, 2004.

Solberg, Bergljot

1999 Arven fra tre hundre generasjoner. Bruk og betydning i vår egen tid. I *Forankring fryder – framtidsvern av fortidsminner*, s. 9-14. Bergen Museums skrifter, kultur no. 2. Bergen Museum, Bergen.

St.meld. nr. 15 (2007-2008)
Tingenes tale.

Undset, Ingvald

1885 *Et norsk nationalmuseum*. Cammermeyer, Kristiania.

9. Vedlegg

Vedlegg 1: Nettside med invitasjon til å delta

Vedlegg 2: Spørreskjema

Vedlegg 3: Rådatarapport